

Хисамитдинова Ф.Г.

**Башкирский
язык
за 25 уроков**

Уфа-Екатеринбург

2011

<http://www.bashklip.ru>

Ахмедьянов Р.А., Ахмедьянова И.Р. Серия «Учебная литература» Электронное издание ДИНИЛ «Интеллектуальный полигон», Екатеринбург, 2011.

Настоящее электронное издание "Башкирский язык за 25 уроков", подготовлено на основе открытой публикации онлайн-учебника "Башкирский язык" Хисамитдиновой Ф.Г. на сайте «Башкорт теле»: <http://www.tel.bashqort.com/> . В состав книги не вошёл пока ещё не опубликованный на сайте раздел «Краткая грамматика».

Для оформления учебника использованы модифицированные (без нарушения авторских прав производителей) шрифты «Bashkortostan» из комплекта «Сто шрифт-файлов True Type для башкирского языка», выложенные на сайте «Интеллектуальный полигон»: <http://intellpol.narod.ru/> . Шрифты «быстрого приготовления», конечно же, обладают некоторыми недостатками, но всё-таки позволяют получать достаточно качественные тексты.

Об авторе

Хисамитдинова Фирдаус Гильмитдиновна – директор Института истории, языка и литературы Уфимского научного центра РАН, доктор филологических наук, профессор.

Фирдаус Гильмитдиновна Хисамитдинова родилась 1 января 1950 г. в д. Рахметово Абзелиловского района Башкортостана. В 1970 г., успешно окончив Белорецкое педагогическое училище, она поступила на филологический факультет Башкирского государственного педагогического института. В 1976 г. поступила в аспирантуру Института языкознания АН СССР. В 1980 г. защитила кандидатскую диссертацию, в 1993 г. защитила докторскую диссертацию, получила звание профессора.

В Институте истории, языка и литературы с перерывом работает с 1978 года. Опубликовала около 200 научных и научно-методических трудов, монографий, словарей, учебных пособий, учебников, хрестоматий, программ и статей.

Центральное место в научных исследованиях Ф.Г. Хисамитдиновой занимают проблемы исторической фонетики, ономастики, мифологии, этнолингвистики и методики преподавания башкирского языка для русскоязычной аудитории, истории и культуры Башкортостана.

Научная новизна исследований Ф.Г. Хисамитдиновой заключается в том, что:

- впервые проанализированы и установлены основные этапы формирования ойконимической системы башкирского языка;
- впервые в тесной связи с этнической историей башкир описаны специфические консонантные сочетания башкирского языка;
- разработана концепция и методика преподавания башкирского языка для русскоязычной аудитории, истории и культуры Башкортостана;
- разработаны основы изучения башкирского языка в тесной связи с народной культурой башкир.

С результатами своих исследований Ф.Г. Хисамитдинова регулярно выступает на научных форумах, в том числе и на международных. В частности, с научными докладами она выступила на 33, 34, 35, 37, 40, 44 сессиях Постоянной интернациональной алтаистической конференции – ПИАК (Будапешт – 1990, Берлин – 1991, Алма-Ата – 1993, Франция, Шангилли – 1994, Германия, Бонн – 2001, Турция, Анкара - 2003); Международной конференции по шаманизму (Япония, Нара – 1996 г.); III

Международном конгрессе тюркологов (Турция, Анкара – 1996 г.); III Международной тюркологической конференции (Азербайджан, Баку – 2000). VI Всеевропейском международном конгрессе «Венгры и Восток» (Будапешт, 2004) и др.

Научная оценка трудов Ф.Г. Хисамитдиновой получила отражение в многочисленных рецензиях, отзывах и обзорных статьях.

Научно-исследовательскую деятельность Ф. Г. Хисамитдинова успешно сочетает с научно-организационной и научно-педагогической работой. Ею разработаны вузовские курсы по истории башкирского языка, фонетике, введению в тюркологию, введению в языкознание. Подготовлены и изданы учебно-методические комплексы по «Истории башкирского языка» (Уфа, 1989), «Практикум по истории башкирского языка и введению в тюркологию» (Уфа, 1992), «Введение в языкознание» (Сибай, 1999).

Ф.Г. Хисамитдинова подготовила 9 кандидатов наук, является научным руководителем 4 аспирантов.

В общественной деятельности Ф.Г. Хисамитдиновой следует отметить работу на посту Председателя Союза женщин РБ (1996-1998 гг.), Общества башкирских женщин (200-2004 гг.), депутата Госсовета - Курултая РБ (1994-1999 гг.).

Основные труды Ф.Г. Хисамитдиновой:

1. История башкирского языка: Материалы по исторической фонетике: Монография / БашГПИ. Уфа, 1989. 96 с.
2. Башкирский язык для начинающих: Учебное пособие. Уфа: Башкнигоиздат, 1991. 144 с. (соавт. З. Я. Шарипова, В. И. Хажин).
3. Башкирская ойконимия XVI-XIX вв.: Монография. Уфа: Башкнигоиздат, 1991. (15,9 п.л.).
4. Родной Башкортостан: Учебное пособие. Уфа: Сонико, 1992. 304 с. (соавт. З. Я. Шарипова, Л. И. Нагаева).
5. “A tuznek mondom!” (A Baskir nepi orvoslas magikus elemeinek mai rendszere): монография. Budapest, 1997. 156 p. (соавт. Торма Йожеф).
6. История и культура Башкортостана: Хрестоматия. Москва: Изд-во «МДС», 1997. 548 с. (соавт. З. Я. Шарипова и Л. И. Нагаева).
7. О выполнении «Программы развития образования Республики Башкортостан на 1993-1998 гг.» и задачах образования на 1999-2003 гг. (проект концепции). Уфа, 1998. 91 с.
8. Введение в языкознание. Учебное пособие /Сибайский институт БГУ. Сибай, 1999. 146 с. (соавт. Р. Г. Закирова).
9. Башкирский язык? Пожалуйста! Учебное пособие. Уфа: Китап, 2000. 248 с. (соавт. З. Г. Ураксин, М. Эрсен-Раш).
10. Башкирская мифология. Словарь-справочник. Уфа; Гилем, 2002. 125 с. (на башк.яз.).
11. Мой башкирский язык. От 7 до 10. Учебное пособие. Уфа: Китап, 2002. 294 с. (соавт. Н. И. Асадуллина).
12. Башкирский язык для малышей. Учебное пособие. Уфа: Башкирская энциклопедия, 2002. 153 с.
13. Башкиры. М.: Голос-Пресс, 2003. 575 с. (соавт. З. Г. Ураксин).

По материалам сайта <http://www.ufaras.ru/>
Уфимского научного центра
Российской Академии Наук,
раздел «Галерея учёных»

ИНЕШ ЫҮЗ – ПРЕДИСЛОВИЕ

В нашей республике проживают представители более ста национальностей. Язык каждого народа защищен Конституцией Российской Федерации, Конституцией Республики Башкортостан, Законом РФ «О языках народов РФ», Законом РБ «О языках народов Республики Башкортостан». Этими же законами определены и государственные языки. Таковым в Российской Федерации является русский язык. В Башкортостане же два государственных языка – русский как государственный язык РФ и башкирский как язык башкирской нации, реализовавшей свое право на самоопределение. Придание государственного статуса башкирскому языку не противоречит ни Конституции РФ, ни Закону РФ «О языках народов РФ». В частности, в главе 1 статье 3 § 3 российского закона о языках отмечено, что республики в составе РФ могут устанавливать статус государственного языка республики в составе РФ.

Русский язык и как государственный, и как родной в Башкортостане имеет прочные позиции. Его знает каждый житель республики. К сожалению, позиции второго государственного языка – башкирского не столь прочны, несмотря на введение его изучения в школах и других учебных заведениях республики. Между тем, государственный статус башкирского языка вызывает необходимость его знания всем населением, проживающим на территории РБ. Для обучения любому языку необходимы учебники, учебные пособия, самоучители, разговорники. В последние годы в республике издано множество учебников башкирского языка для русскоязычных школ, выпущены программы, словари, методические разработки, пособия для широкого круга людей, желающих изучить башкирский язык. В результате есть и некоторые успехи в обучении башкирскому языку. Этому способствовало не только лингвометодическое обеспечение обучения и изучения башкирского языка, но и рост самосознания у башкир, проявление уважения к истории и культуре Башкортостана, башкир у небашкирского населения республики. Что же касается лингвометодического обеспечения процесса обучения башкирскому языку, то количество, к сожалению, пока не переросло в качество. Во многих учебниках основным принципом обучения башкирскому языку остается грамматический принцип и вместо обучения говорению изучаются грамматические правила, разрозненные слова. Лишь в последние годы под влиянием современных методов обучения иностранным языкам появились учебные пособия, построенные на коммуникативном методе, который предполагает обучение не только чтению, но и говорению на башкирском языке.

Данное учебное пособие является одной из попыток автора помочь в изучении башкирского языка, не заучивая сложные грамматические правила и громадный лексический материал, что обеспечивается ситуативно-тематическим подбором языкового материала и особым отношением к лексическому и грамматическому материалу, при котором каждый урок является продолжением предыдущего как по словарному составу, так и по грамматическим формам, которые вводятся в уроки с постепенным наращиванием. Безусловно, такой подход к изучаемому материалу, многочисленные диалоги, тексты, различные типы упражнений, формы проверок усвоения материала, богатый лингвострановедческий и общекультурный материал будут способствовать быстрому усвоению башкирского языка и вы, дорогие друзья, заговорите по-башкирски!

Для облегчения изучения башкирского языка, усвоения мелодики башкирской речи к учебному пособию прилагается компакт-диск с записью наиболее важных фрагментов каждого урока. Озвученный материал отмечен соответствующим значком. С 1 по 5 урок материал представлен на башкирском и русском языках. С 6 урока переводы даны не ко всем текстам.

Успехов вам, друзья!

Уңыштар һезгә, дуҫтар!

Урок № 1

БЕРЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ПЕРВЫЙ

Башкорт теленен үзенсәлектәре

Особенности башкирского языка

Наумыһығыз! Здравствуйте!

Башкорт теле

Моң шишмәһе һандуғастай йырсы ла һин,
һығылма бил тал сыбыктай нәфис тә һин,
Аллы-гөллә гөл-сәскәләй назлы ла һин,
Эй, илһамлы, эй, хөрмәтле башкорт теле!
Күгәрәп яткан Уралындай бай, йомарт һин,
Серле камыш курайындай карт, олпат һин,
Күпте күргән сәсәнендәй йор, зирәк һин,
Эй, һөйөклә, эй, кәзерле башкорт теле!
Дингеззәргә тиңләмәйем – тәрәнһең һин,
Айға-көнгә тиңләмәйем – гүзәлһең һин,
Каяларға тиңләмәйем – бөйөкһең һин,
Эй, хикмәтле, мәрхәмәтле башкорт теле!
Күп быуаттар һин йырланың курай моңон,
Күп быуаттар һин йырланың яугир юлын,
Инде азат. Шат. Йырлайһың еңеү йырын,
Эй, бәхетле, эй, кәзерле башкорт теле!
Иң тәү миңә һин күрһәттең дуслыҡ юлын,
Минең өсөн һин бит йәшәү, бәхет үзең,
Мәңге йәшә, эй, һөйөклә башкорт теле,
Атам теле, әсәм теле – минең телем!

Зәйнәб Бишшева

ОСОБЕННОСТИ БАШКИРСКОГО ЯЗЫКА

В башкирском языке 42 буквы.

9 букв (ө, ү, ә, ғ, ҙ, к, ң, ҫ, һ) обозначают специфические башкирские звуки.

Гласные башкирского языка по твердости и мягкости составляют пары: (а – ә, у – ү, о – ө, ы – е)

Только звук «и» не имеет своей пары.

В башкирском языке специфические согласные имеют свои пары, отличающиеся способом или методом образования: г – ғ, з – ҙ, к – к, н – ң, с – ҫ, х – һ.

Словесное ударение в башкирском языке всегда стремится на последний слог: урм(а)н – урманс(ы) – урмандарғ(а).

По морфологическому строю башкирский язык относится к агглютинативным языкам, т. е. к неизменяющемуся корню друг за другом в определенном порядке присоединяются различные аффиксы:

бала

бала + лар

бала + лар + ы

бала + лар + ы + быз

бала + лар + ы + быз + ға

Все аффиксы, частицы башкирского языка имеют твердый и мягкий варианта

атай – атай + зар – атайзар + ға

әсәй – әсәй + зәр – әсәйзәр + гә

Корень в башкирском языке при словообразовании никогда не изменяется.

Сравните:

баш – башлы, башлау, башланғыс, башһыз, башқиҙәр, башлык, баш-күз, баш-аяк и другие.

В башкирском языке нет категории рода. Родовые понятия передаются только особыми словами.

Сравните:

үгез бызау – бычок

орғасы бызау – телка

арлан эт – кобель

кәнтәй эт – сука

В башкирском языке есть категория принадлежности, которая передается с помощью особых окончаний, добавляемых к именам существительным.

Сравните:

бала – ребенок

бала+м – мой ребенок

бала + ң – твой ребенок

бала + һы – его (ее) ребенок

В башкирском языке нет впереди стоящих предлогов, как в русском. Вместо них употребляются послелого или окончания.

Сравните:

баш. яз. рус. яз.

әсәй менән – с мамой

өй аша – через дом

кеше өсөн – для человека

еҫтәлдә – на столе

еҫтәлдән – со стола

еҫтәлгә – на стол

Өфөнән – из Уфы

Өфөгә – в Уфу

Предложения на башкирском языке обычно начинаются с подлежащего и заканчиваются сказуемым.

Сравните:

Мин китәм. – Я ухожу/ уезжаю.

Мин калаға китәм. – Я поеду в город.

УПРАЖНЕНИЯ

Сравните алфавиты башкирского и русского языков. Найдите отличия.

Сравните грамматики башкирского и русского языков. Найдите отличия.

Урок № 2

ИКЕНСЕ ДӘРЭС – УРОК ВТОРОЙ

Һаумыһығыз, мин —Азат!

Здравствуйте, я – Азат!

1.

Һаумыһығыз! – Здравствуйте!

Һаумы! – Здравствуй!

Сәләм! – Привет!

а)

— Һаумыһығыз, Азат! – Здравствуйте, Азат!

— Һаумыһығыз, Айгәл! – Здравствуйте, Айгуль!

— Һаумыһығыз, Дима! – Здравствуйте, Дима!

б)

— Һаумы, Антон! – Здравствуй, Антон!

— Һаумы, Гүзәл! – Здравствуй, Гузель!

— Һаумы, Әлиә! – Здравствуй, Алия!

в)

— Сәләм, Тимур! – Привет, Тимур!

— Сәләм, Нур! – Привет, Нур!

— Сәләм, Оля! – Привет, Оля!

2.

Хәйерле иртә! – Доброе утро!

Хәйерле көн! – Добрый день!

Хәйерле кис! – Добрый вечер!

атай – папа, отец

әсәй – мама, мать

— Хәйерле иртә, Алмас! – Доброе утро, Алмас!

— Хәйерле көн, Юлия! – Добрый день, Юлия!

— Хәйерле кис, атай! – Добрый вечер, папа!

3. Местоимения: мин – я, һин – ты, ул – он (она, оно).

а)

Мин – Марат. – Я – Марат.

Мин – Алёна. – Я – Алёна.

Мин – Әлфиә. – Я – Альфия.

б)

Һин – Александр. – Ты – Александр.

Һин – Нәсимә. – Ты – Насима.

Һин – Роза. – Ты – Роза.

в)

Ул – Азамат. – Он – Азамат.

Ул – Зөлфиә. – Она – Зульфия.

г)

Һаумыһығыз, мин – Азат! – Здравствуйте, я – Азат!

Сәләм, мин – Азат! – Привет, я – Азат!

4.

Мин бик шат! – Я очень рад (рада)!

Мин дә! – Я тоже!

а)

- Мин – Илгиз. – Я – Ильгиз.
- Мин – Алма. – Я – Алма.
- Мин бик шат! – Я очень рад!
- Мин дә! – Я тоже!

б)

- Мин – Кәримә. – Я – Карима.
- Мин – Кәрим. – Я – Карим.
- Мин бик шат! – Я очень рада!
- Мин дә! – Я тоже!

в)

- Мин – Зилә Моратовна. – Я – Зиля Муратовна.
- Мин – Айнур Шәрипов. – Я – Айнур Шарипов.
- Мин – Гөлшат Әмирова. – Я – Гульшат Амирова.
- Мин – Борис Иванов. – Я – Борис Иванов.
- Мин бик шат! – Я очень рада!
- Мин дә! – Я тоже!
- Мин дә шат! – Я тоже рада!
- Мин дә шат, Зилә Моратовна! – Я тоже рад, Зиля Муратовна!

5. Был – это, эта, этот, эти

- Был – Оксана. – Это Оксана.
- Был – рокер. – Это – рокер.
- Был – байкер. – Это – байкер.
- Был – Әхәт. – Это – Ахат.
- Был – панк. – Это – панк.
- Был – хакер. – Это – хакер.

6. бар – есть, юк – нет, эйе – да

- Игорь бар. – Игорь есть.
- Иршат юк. – Иршата нет.

7. -мы/-ме – вопросительная частица.

а)

- Айгөл бармы? – Айгуль есть?
- Бар. – Есть.
- Денис бармы? – Денис есть?
- Бар. – Есть.
- Юлай бармы? – Юлай есть?
- Юк. – Нет.
- Салауат бармы? – Салават есть?
- Юк. – Нет.
- Булат бармы? – Булат есть?
- Булат юк. – Булата нет.

б)

- Был Рәйләме? – Это Райля?
- Рәйлә. – Райля.
- Был Рәмиләме? – Это Рамиля?

— Рәмилә. – Рамиля.
— Был Юрамы? – Это Юра?
— Юра. – Юра.

в)
— Был рокермы? – Это рокер?
— Юк. – Нет.
— Был репермы? – Это репер?
— Юк. – Нет.
— Был Әнисәме? – Это Аниса?
— Юк. – Нет.

г)
— Был магазинмы? – Это магазин?
— Эйе. – Да.
— Был Юлиямы? – Это Юлия?
— Эйе. – Да.
— Был байкермы? – Это байкер?
— Эйе. – Да.

д)
— Был Рәстәмме? – Это Рустем
— Эйе, Рәстәм. – Да, Рустем.
— Был почтамы? – Это почта?
— Эйе, почта. – Да, почта.
— Был рокмы? – Это рок
— Эйе, рок. – Да, рок.

е)
— Был Динәме? – Это Дина
— Эйе, был Динә. — Да, это Дина.
— Был дискетмы? – Это дискета?
— Эйе, был дискет. – Да, это дискета.
— Был Әмирме? – Это Амир?
— Эйе, был Әмир. – Да, это Амир.

8.

Минме? – Я?

Һинме? – Ты?

Улмы? – Он (она)?

а)
— Һин Антонмы? – Ты Антон?
— Антон. – Антон.
— Һин Әсмәме? – Ты Асма?
— Әсмә. — Асма
— Һин рокермы? – Ты рокер?
— Юк. – Нет.

б)
— Һин Нурмы? – Ты Нур?
— Эйе. – Да.
— Һин Әлиәме? – Ты Алия?
— Эйе, Әлиә. – Да, Алия.
— Һин Настямы? – Ты Настя?
— Эйе, мин – Настя. – Да, я – Настя.

в)
— Ул байкермы? – Он байкер?
— Юк. – Нет.
— Ул Андреймы? – Он Андрей?
— Эйе, Андрей. – Да, Андрей.
— Ул хакермы? – Он хакер?
— Эйе, ул – хакер. – Да, он – хакер

г)
— Һин Уралмы? – Ты Урал?
— Минме? – Я?
— Һин. – Ты.
— Эйе, Урал. – Да, Урал.
— Был Һинме? – Это ты?
— Эйе, мин. – Да, я.
— Ул Айзармы? – Это Айдар?
— Улмы? – Он?
— Ул. – Он.
— Эйе, Айзар. – Да, Айдар.

д)
— Һин Айсармы? – Ты Айсар?
— Юк, мин – Айзар. – Нет, я – Айдар.
— Һинме Аня? – Ты Аня?
— Минме? – Я?
— Һин! – Ты!
— Юк, мин – Оля. – Нет, я – Оля.
— Ул Димме? – Он Дим?
— Улмы? – Он?
— Эйе. – Да.
— Юк, ул – Шамил. – Нет, он – Шамиль.

9. э – а (союз)

а)
— Мин – Ринат. Э был – Рәшит. – Я – Ринат. А это – Рашит.
— Мин – Сергей. Э был – Дарья. – Я – Сергей. А это – Дарья.
— Мин – аспирант. Э был – студент. – Я – аспирант. А это – студент.

б)
— Мин – Ирек. Был – Сафия. – Я – Ирик. Это – Сафия.
Э Һин Гөлназмы? А ты Гульназ?
— Гөлназ. – Гульназ.
— Мин – Борис. Э ул – Лена. – Я – Борис. А она – Лена.
Һин Денисмы? Ты Денис?
— Эйе, мин – Денис. – Да, я – Денис,
— Мин – Вадим. Был – Зөһрә. – Я – Вадим. Это – Зухра.
Ул – Зарема. Э Һин Артурмы? Она – Зарема. А ты Артур?
— Юк. Мин – Искәндәр. – Нет. Я – Искандер.

10. түгел – не, нет!

а)
— Һин Таһирмы? – Ты Тагир?
— Түгел. – Нет.

- Һин студентмы? – Ты студент?
- Түгел. – Нет.
- Ул Алисамы? – Она Алиса?
- Түгел, ул – Алена. – Нет, она – Алена.

б)

- Был Фәлиәме? – Это Галия?
- Юк, Фәлиә түгел. – Нет, не Галия.
- Һин Шәүрәме? – Ты Шаура?
- Минме? Түгел! – Я? Нет!
- Был институтмы? – Это институт?
- Түгел. Был колледж. – Нет. Это колледж.

в)

- Һин Ришатмы? – Ты Ришат?
- Юк, Ришат түгел, мин – Рәмис. – Нет, не Ришат, я – Рамис.
- Ул Батырмы? – Он Батыр?
- Улмы? Юк, Батыр түгел. – Он? Нет, не Батыр.
- Ул рокермы? – Он рокер?
- Юк, ул рокер түгел, ул – дайвер. – Нет, он не рокер, он – дайвер.

11.

**Ғәфү ит! – Извини! Ғәфү итегез! – Извините!
Местоимения без – мы, Һез – вы, улар – они.**

а)

- Ғәфү ит, Һин Әнисәме? – Извини, ты Аниса?
- Әйе. – Да
- Ғәфү ит, Һин Айбулатмы? – Извини, ты Айбулат?
- Әйе, Айбулат. – Да, Айбулат.
- Ғәфү ит, Һин Иванмы? – Извини, ты Иван?
- Юк. – Нет.
- Ғәфү ит, Һин Азалиямы? – Извини, ты Азалия?
- Түгел. – Нет.
- Ғәфү ит, Һин дайвермы? – Извини, ты дайвер?
- Юк, мин – попер. – Нет, я – попер.
- Ғәфү итегез, Һез Рабиғамы? – Извините, Вы Рабига?
- Әйе. – Да.
- Ғәфү итегез, Һез Тимурмы? – Извините, Вы Тимур?
- Юк. – Нет.
- Ғәфү итегез, Һез Фәритме? – Извините, Вы Фарит?
- Түгел. – Нет.
- Ғәфү итегез, Һез студентмы? – Извините, Вы студент?
- Юк, студент түгел. – Нет, не студент.
- Ғәфү итегез, Һез инженермы? – Извините, Вы инженер?
- Әйе, инженер. – Да, инженер.

12. Аффиксы множественного числа -лар/-ләр, -тар/-тәр, -дар/-дәр, -зар/-зәр.

а)

- директор – директорзар
- студент – студенттар
- Анна – Анналар
- Айгөл – Айгөлдәр
- Әсмә – Әсмәләр

магазин – магазиндар

Әхәт – Әхәттәр

Әнүр – Әнүрзәр

б)

Без студенттар. – Мы студенты.

Һез студенттар. – Вы студенты.

Улар студенттар. – Они студенты.

Без банкирзәр. – Мы банкиры,

Һез банкирзәр. – Вы банкиры.

Улар банкирзәр. – Они банкиры.

Во множественном числе употребляются аффиксы: после гласных звуков --лар/-ләр; после л, м, н,ң,з —дар/-дәр; после глухих согласных —тар/-тәр после и, й, у, ү, р, з – зар/-зәр,

в)

профессор – профессорзәр

газ —

аспирант —

алма —

байкер —

аэропорт —

атай —

Вәсилә —

хакер —

вокзал —

әсәй —

мәктәп —

13.

а)

Һау булығыз! – До свидания!

Һау бул! – До свидания!

Дословно:

Һау бул! – Будь здоров!

Һау булығыз! – Будьте здоровы!

б)

Иҫән булығыз! – До свидания!

Иҫән бул! – До свидания!

Дословно:

Иҫән бул! – Будь здоров

Иҫән булығыз! – Будьте здоровы

Һау бул, әсәй! – До свидания, мама!

Һау бул, атай! – До свидания, папа!

Һау булығыз, Алһыу, Раушания! – До свидания, Алсу, Раушания!

Иҫән бул, Марс! – До свидания, Марс!

Иҫән бул, Юра! – До свидания, Юра!

Иҫән бул, Гөлнара! – До свидания, Гульнара!

Иҫән булығыз, Марс, Юра, Гөлнара! – До свидания, Марс, Юра, Гульнара!

в)

Хушығыз! – Прощайте!

Хуш! —Прощай!

Хуш, Сережа! – Прощай, Сережа!

Хуш, Мария! – Прощай, Мария!
Хушығыз, студенттар! – Прощайте, студенты!

14. Упражнения

Переведите стихотворения.

МИН – КУЯН.

Танышайык, мин – куян,
Урман эсендә оям.
Бары тик оямда ғына
Үземде батыр тоям.
Г. Юнысова

ҺАУМЫ, ЙӘЙ!

Һаумы, болон, туғайзар,
Сыр-сыу килгән турғайзар!
Һаумы, сәскә, күбәләк,
Һағындым һеззе һәләк!
...Бейеп, йырлап киләм мин,
Түзә алмайым өндәшмәй,
Колас йәйеп киләм мин:
Һаумы, һаумы, көләс йәй!
С. Әлибай

15. Диалоги

а)

— Һаумыһығыз, студенттар!
— Һаумыһығыз!
— Мин Алма Ғаязовна.
— Мин Әлиә Солтанова.
— Ә мин Рәшит Абдуллин.
— Мин Оля Байкова.
— Без Ғәлиә, Ғәлимә Ураковалар!
— Ә без Әмировтар – Азат, Азамат.
— Без бик шат, Алма Ғаязовна!
— Мин дә шат!

б)

— Хәйерле кис, Алһыу!
— Иҫәнме, Ирек!
— Алһыу, был – Мансур. Мансур, был – Алһыу.
— Һаумыһығыз, - мин бик шат.
— Һаумыһығыз, мин дә. Һез инженермы?
— Юк. Мин музыкант. Һез журналисмы?
— Түгел, мин врач.

в)

— Хәйерле иртә, әсәй!
— Хәйерле иртә, Тимур!
— Хәйерле иртә, Нур!
— Хәйерле иртә, әсәй!

г)

— Сәләм!

- Сәләм!
- һин Азатмы?
- Юк, мин Азат түгел.
- Ильясмы?
- Юк.
- Әхмәтме?
- Түгел.
- Ғәфү ит, һин Ирекме?
- Юк, түгел. Хуш, Айгөл! Мин Илгиз.
- Илгиз! Ғәфү ит, Илгиз, һау бул!
- Хуш!

д)

- һаумыһығыз!
- Хәйерле көн!
- һез Руслан Булатовичмы?
- Әйе, ө һез?
- Мин Сара Илһамова.
- һез студентмы?
- Әйе, студент.
- Мин бик шат!
- Мин дә!

16. Коммуникативные задания

Поздоровайтесь с друзьями по-башкирски.

Попрощайтесь с классом, другом по-башкирски.

Представьтесь сверстнику.

Представьтесь маме одноклассника.

Поздоровайтесь с учителем башкирского языка.

Урок № 3

ӨСӨНСӨ ДЭРЕС – УРОК ТРЕТИЙ

Азат, хин кайзан?

Азат, откуда ты?

1. Кайзан? – Откуда?

Өфө + нән – из Уфы

Мәскәү + зән – из Москвы

Сибай + зан – из Сибая

Учалы + нан – из Учалов

Баймак + тан – из Баймака

а)

— Азат, хин кайзан? – Азат, ты откуда?

— Сибайзан. – Из Сибая.

б)

— Наумыһығыз! – Здравствуйте!

— Хәйерле көн! – Добрый день!

— Мин – Юлия Петрова, Өфөнән. – Я – Юлия Петрова, из Уфы.

— Мин – Марат Әлибаев, Белореттан. – Я – Марат Алибаев, из Белорецка.

— Мин бик шат! – Я очень рада!

— Мин дә. – Я тоже.

в)

— Ғәфү итегез, һез Мәләүездәнме? – Извините, Вы из Мелеуза?

— Әйе, Мәләүездән. – Да, из Мелеуза.

г)

— Ғәфү ит, хин кайзан? – Извини, ты откуда?

— Магазиндан. Ө хин техникумданмы? – Из магазина. А ты из техникума?

— Юк, бассейннан. – Нет, из бассейна.

д)

Иван Мәскәүзән. – Иван из Москвы.

Джон Вашингтондан. – Джон из Вашингтона.

Марта Берлиндан. – Марта из Берлина.

Ляо Пекиндан. – Ляо из Пекина.

Илкнур Анкаранан. – Илькнур из Анкары.

Омар Бейруттан. – Омар из Бейрута.

Айтуған Салауаттан. – Айтуған из Салавата.

Окончания

– дан/-дән – после л, м, н, ң, з, ж;

– тан/-тән – после глухих согласных;

– зан/-зән – после и, й, у, ү, р, ҙ;

– нан/-нән – после остальных гласных.

е)

Канада – Канаданан

Пакистан —

Кипр —

Парагвай —

Америка —
Төркиә —
Польша —
Мысыр —
Куба —
Рәсәй —
Үзбәкстан —
Люксембург —
Иран —
Кытай —
Япония —
Башкортостан —

2.

Кем? – Кто?

Был кем? – Кто это?

а)

— Был – Гарри Поттер. – Это – Гарри Поттер.
— Был кем? – Кто это?
— Был – Нур. – Это – Нур.
— Был кем? – Кто это?
— Был – Тимур. – Это – Тимур.
— Ә был кем, Әлиәме? – А это кто, Алия?
— Әйе, был – Әлиә. – Да, это – Алия.

б)

— Айсар, был кем? – Айсар, кто это?
— Был – Гөлдәр. – Это – Гульдар.
— Азат, был кем? – Азат, кто это?
— Был – Олег Иванов. Ул Стәрлетамактан. – Это – Олег Иванов. Он из Стерлитамака.
— Айзар, был кем? – Айдар, кто это?
— Был – Алина. Ул – журналист. – Это – Алина. Она – журналист
— Ә был кем? – А это кто?
— Былмы? Был – Булат. Ул Учалынан. – Это? Это – Булат. Он из Учалов.

3.

ағай, абзый – старший брат, дядя

апай – старшая сестра, тетя

олатай, картатай – дедушка

өләсәй, картәсәй – бабушка

һеңле – младшая сестра

кусты, эне – младший брат

а)

— Был кем? – Кто это?
— Был атай. – Это папа.

б)

— Был кем? – Кто это?
— Был ағай. – Это брат.

в)

— Был апаймы? – Это сестра?
— Юк, был инәй. – Нет, это тетя.

- г)
— Был олатаймы? – Это дедушка?
— Олатай түгел, атай. – Не дедушка, папа

4.
Мөмкин – можно
Мөмкинме? – Можно?

- а)
— Морат Ғәлиевич, мөмкинме? – Мурат Галиевич, можно?
— Мөмкин. – Можно.
- б)
— Ғәфү итегез, мөмкинме? – Извините, можно?
— Мөмкин. – Можно.
— һаумыһығыз! – Здравствуйте!
— Хәйерле көн! – Добрый день!
— Мин – Дамир Айсин, журналист. – Я – Дамир Айсин, журналист.
— Мин бик шат. Өфөнәнме? – Я очень рад. Из Уфы?
— Әйе, Өфөнән. – Да, из Уфы.

5.
Рәхим итегез! – Добро пожаловать! Пожалуйста!
Рәхмәт! – Спасибо!

- а)
— Мөмкинме? – Можно?
— Мөмкин, рәхим итегез! – Можно, добро пожаловать!
- б)
— Ғәфү итегез, мөмкинме? – Извините, можно?
— Рәхим итегез! – Пожалуйста!
— Рәхмәт! – Спасибо!
- в)
— Ғәлиә Арслановна, мөмкинме? – Галия Арслановна, можно?
— Мөмкин, рәхим ит, Тимур. – Можно, добро пожаловать, Тимур.
— һаумыһығыз, Ғәлиә Арслановна! – Здравствуйте, Галия Арслановна!
— Хәйерле көн! Иин кайзан? – Добрый день! Ты откуда?
— Мин Канаданан, конференциянан. – Я из Канады, с конференции.
— Мин бик шат. – Я очень рада.
— Рәхмәт. – Спасибо.

6.
Таныш бул! – Познакомься!
Таныш булығыз! – Познакомьтесь!
таныш – знакомый

- а)
— Алмас, таныш бул, был – Мария. – Алмас, познакомься, это – Мария.
— Мин бик шат! – Я очень рад!
— Мин дә. – Я тоже.
- б)
— Атай, әсәй, таныш булығыз, был – Рәйлә. – Папа, мама, познакомьтесь, это – Райля.
— Без бик шат. – Мы очень рады.
— Мин дә шат. – Я тоже рада.

в)

- Әсәй, таныш бул, был – Илдар. – Мама, познакомься, это – Ильдар.
- һаумы, Илдар! Рәхим ит! – Здравствуй, Ильдар! Добро пожаловать!
- Рәхмәт, Әсмә Солтановна. – Спасибо, Асма Султановна.
- Илдар, һин Өфөнәнме? – Ильдар, ты из Уфы?
- Юк, Күмертаузан. – Нет, из Кумертау.
- һин студентмы? – Ты студент?
- Эйе, студент. – Да, студент.
- Сәләм, Илшат! – Привет, Ильшат!
- Сәләм, Әнүр! Таныш булығыз, – Привет, Анур! Познакомьтесь, был – Әнүр, был – Илнур, это – Анур, это – Ильнур, был – Әмир, был – Илгиз. это – Амир, это – Ильгиз.
- һаумыһығыз! – Здравствуйте!
- һаумы, сәләм, Әнүр. – Здравствуй, привет, Анур!
- Илшат, һез кайзан? – Ильшат, вы откуда?
- Без техникумдан, һин кайзан? – Мы из техникума, ты откуда?
- Мин вокзалдан. – Я с вокзала.
- Ишембайзанмы? – Из Ишимбая?
- Юк, Ишембайзан түгел, Германиянан. – Нет, не из Ишимбая, из Германии.
- 0-0-0! Без бик шат. – 0-0-0! Мы очень рады.
- Рәхмәт, мин дә шат. – Спасибо, я тоже рад.

7. Упражнения.

а) Прочитайте диалог.

- Мөмкинме? Хәйерле кис!
- Мөмкин. Хәйерле кис!
- Мин – Ришат Сабилов, Өфөнән, артист.
- Без бик шат. Рәхим итегез!
- Рәхмәт. Ә һез кем?
- Мин – Усман Вәлиев, директор, был – Әнүзә, кассир, был – Фәниә Фәлимовна, бухгалтер.
- Мин бик шат.
- Без зә.

б) Выполните упражнения по образцу.

- һаумы – һаумыһығыз
- һау бул —
- хуш бул —
- рәхим ит —
- иҫәнме —
- иҫән бул —
- таныш бул —
- ғәфү ит —
- мин судья – без судьялар
- һин —
- ул —
- был магазин – был магазиндар
- техникум —
- ресторан —
- компьютер —
- һакер —
- дискет —

диван —
мотоцикл —
машина —

в) Составьте предложения.

Әсәй, бул, таныш.
Атай, ит, һин, ғәфү.
Бул, ағай, һау, аһай.
Салауаттан, Мәләүездән, атай, картатай, Өфөнән, һин.
Өләсәй, рәһмәт, ит, ғәфү.
Кем, әсәй, бул.

г) Поставьте соответствующие знаки.

Кем атай әсәй
Мансур + -
Зилә
Нурия
Рәстәм
прокурор
Батыр
судья
директор

д) Поставьте нужные слова.

1)
— Бул кем?
— Бул ...
—... Башкортостанданмы?
—..., Англиянан.
— Англиянан ...?
— Лондондан.
—... студентмы?
—..., банкир.
— О-о-о!
2)
— Ғәфү итегез,...
— Мөһкин
— Рәһмәт. Мин ....
— ... Әһмәт Аскарлович. һез ...?
— ..., электрик.
— һез ...?
— ... Нефтекамнан.

е) Переведите стихотворение.

Банан, банан,
Килдең кайзан?
Яратканды
Белдең кайзан?
А. Мәһәзиев

8. Коммуникативные задания.

Поздоровайтесь дома по-башкирски.

Спросите соседа, кто он по профессии.
Спросите Олю, откуда она.
Спросите Ганса, из Германии ли он.
Познакомьте Руслана с Ириной.

Урок № 4

ДҮРТӨНСӨ ДЭРЭС – УРОК ЧЕТВЕРТЫЙ

Азат, хэлдэр нисек?

Азат, как дела?

1.

Хэлдэр нисек? – Как дела?

Якшы – хорошо

Бик якшы – очень хорошо

Һэйбэт – хорошо

Шэп – очень хорошо

Уртаса – средне

Насар түгел – неплохо

Насар – плохо

Бик насар – очень плохо

Хөрт – очень плохо

Аллаға шөкөр – слава богу

а)

– Азат, хэлдэр нисек? – Азат, как дела?

– Якшы. – Хорошо.

б)

– Марат, хэлдэр нисек? – Марат, как дела?

– Рэхмэт, бик якшы. – Спасибо, очень хорошо.

в)

– Нурия, хэлдэр нисек? – Нурия, как дела?

– Уртаса. – Средне.

г)

– Хэлдэр нисек, Гөлнур? – Как дела, Гульнур?

– Насар, бик насар, Өхэт. – Плохо, очень плохо, Ахат.

2. Нихэл? – Как дела?

а)

– Нихэл, Нил? – Как дела, Нил?

– Шэп, Гүзэл. – Прекрасно, Гузель.

б)

– Нихэл, Анна? – Как дела, Анна?

– Насар, Рөстәм. – Плохо, Рустем.

в)

– Альбина, нихэл? – Альбина, как дела?

– Рэхмэт, Нур, якшы. – Спасибо, Нур, хорошо.

3.

1 – бер

2 – ике

3 – өс

4 – дүрт

5 – биш
6 – алты
7 – ете
8 – һигез
9 – туғыз
10 – ун
11 – ун бер
12 – ун ике
20 – егерме
29 – егерме туғыз
30 – утыз
40 – кырк
50 – илле
60 – алтмыш
70 – етмеш
80 – һикһән
90 – тукһан
100 – йөз
200 – ике йөз
1000 – мең
2000 – ике мең

а)
15 – ун биш
16 –
17 –
18 –
19 –

б)
32 – утыз ике
44 –
51 –
63 –
74 –

в)
201 – ике йөз бер
411 –
510 –

г)
1990 – бер мең туғыз йөз тукһан
2100 –
3875 –

4. Сәғәт нисә? – Который час?

а)
– Сәғәт нисә? – Который час?
– Бер. – 1:00.

б)
– Сәғәт нисә? – Который час?
– Биш сәғәт ун минут. – 5:10.

в)

- Агай, сәғәт нисә? – Который час, дядя?
- Туғыз, Айгөл. – 9:00, Айгуль.
- Рәхмәт. – Спасибо.

г)

- Әлфия, сәғәт нисә? – Альфия, который час?
- Сәғәт ун ике, әсәй. – Время 12:00, мама.
- Рәхмәт. – Спасибо.

д)

- Гөлшат, сәғәт алтымы? – Гульшат, время 6:00?
- Эйе, алты. – Да, 6:00.

е)

- Апай, сәғәт һигезме? – Тетя, время 8:00?
- Юк, Гөлнур, сәғәт ун. – Нет, Гульнур, время 10:00.

ё)

- Сәғәт бишме, Наза? – Время 5:00, Наза?
- Биш түгел, сәғәт алты, атай. – Не 5:00, время 6:00, папа.

ж)

- Сәғәт нисә?
- 12:05, 5:17 7:08, 4:37, 11:42

5. Нисә? – Сколько?

Нисәнсе? – Который? (по счету)

Бер – беренсе (первый)

Ике – икенсе (второй)

Өс – өсөнсө (третий)

Дүрт – дүртенсе (четвертый)

Биш – бишенсе (пятый)

Алты – алтынсы (шестой)

Ете – етенсе (седьмой)

Һигез – һигезенсе (восьмой)

Туғыз – туғызынсы (девятый)

Ун – унынсы (десятый)

Ун бер – ун беренсе (одиннадцатый)

а)

- Сәғәт нисә? – Который час?
- Алтынсы. – Шестой.

б)

- Сәғәт нисә? – Который час?
- Унынсы. – Десятый.

в)

- Гәфү итегез, сәғәт нисә? – Извините, который час?
- Икенсе биш минут. – Пять минут второго.

г)

- Гәфү ит, сәғәт нисә? – Извини, который час?
- Ун биш минут ун беренсе. – Пятнадцать минут одиннадцатого.

6. Ярты – половина

а)

- Сәғәт нисә? – Который час?
- Бишенсе ярты. – Половина пятого.

б)

- Айгәл, сәғәт нисә? – Айгуль, который час?
- Унынсы ярты. – Половина десятого.

в)

- Гәфү итегез, сәғәт нисә? – Извините, который час?
- Дүртенсе ярты. – Половина четвертого.

7.

Белмәйем. – Не знаю.

Бер ни түгел. – Не за что.

а)

- Сәғәт нисә? – Который час?
- Белмәйем. – Не знаю.

б)

- Атай, сәғәт нисә? – Папа, который час?
- Белмәйем, Әлиә. – Не знаю, Алия.

в)

- Гәфү итегез, сәғәт нисә? – Извините, который час?
- Өс. – Три.
- Рәхмәт. – Спасибо.
- Бер ни түгел. – Не за что.

г)

- Гәфү ит, сәғәт нисә? – Извини, который час?
- Бишенсе ярты. – Половина пятого.
- Рәхмәт. – Спасибо.
- Бер ни түгел. – Не за что.

8.

Шулаймы? – Разве, так?

Шулаймы ни? – Вот как?

Шулай – ах, так, разве так, да, точно так

а)

- Гүзәлиә, сәғәт нисә? – Гузалия, который час?
- Ун ике. – Двенадцать.
- Шулаймы? – Разве?
- Шулай. – Да.

б)

- Гәфү ит, Нур, сәғәт нисә? – Извини, Нур, который час?
- Ун икенсе ун минут. – Десять минут двенадцатого.
- Шулаймы ни? – Вот как?
- Шулай шул, ун икенсе. – Точно так, двенадцатый.

в)

- Назгәл, сәғәт нисә? – Назгуль, который час?
- Ун беренсе ярты. – Половина одиннадцатого.
- Шулаймы? – Разве?

– Эйе, шулай шул, ун беренсе ярты. – Да, точно так, половина одиннадцатого.

9. Упражнения.

а). Прочитайте.

- һаумыһығыз, Аһыу.
- Хәйерле көн, Илгиз.
- Хәлдәр нисек?
- Рәхмәт, якшы.
- һез кайзан, колледжданмы?
- Юк, стадиондан. Сәғәт нисә, Илгиз?
- Бишенсе ярты.
- Шулаймы ни? һау булығыз, Илгиз.
- һау булығыз, Алһыу.

б) Поставьте нужные слова.

- Хәйерле көн, ...
- ....., Илүзә.
- Илүзә, Марат, таныш .....
- Был ....., был .....
- Мин .....шат.
- .....студентмы?
- ....., түгел. Ә һин.....
- Эйе, ...
- ..... кайзан?
- .....Сәғәт ....?
- .....һау .....
- .....булығыз!

в) Прочитайте и переведите отрывок из стихотворения.

Бәхетленең балаһы
Ун биштә лә баш булыр.
Бәхетһезең балаһы
Утызза ла «йәш» булыр.

г) Ответьте на вопросы.

- Хәлдәр нисек?
- Сәғәт нисә?
- Алмаз кайзан?
- Нәнәй һихәл?
- Был кем?
- Сәғәт бишме?
- Был Гөлфиәме?
- Хәлдәр якшымы?
- Азамат юкмы?
- Һез танышмы?
- Мөмкинме?
- Һез Төмөндәнме?
- Магнитофон бармы?
- Һин Антонмы?
- Был Валера түгелме?
- Һез профессор Вәлиев түгелме?

Гәфү итегез, һез директормы?
Джон Американанмы?
Церен Монголиянан түгелме?

г) Переведите.

Как дела?
Сколько?
Хорошо
Ничего
Неплохо
Не знаю
Половина.
Разве.
Который час?
Һаумыһығыз!
Хәйерле көн!
Таныш бул!
Сәләм!
Мин бик шат!
Хуш!
Сәғәт нисә?
Һау булығыз!
Гәфү итегез!
Һез танышмы?
Без таныш.
Мөмкинме?
Белмәйем
Бер ни түгел
Хәлдәр нисек?
Нихәл?
Бар
Юк
Түгел
Был кем?
Без кем?

д) Используя изученные выражения и слова, составьте два диалога.

е). Выучите считалки.

Бер тай (жеребенок), ик тай , өс тай, дүрт тай, биш тай, алты тай, ете тай, һигез тай, туғыз тай, ун тай – сығып тай (выскочи и убегай).

Бер сыпсык, (диал. воробей), ике сыпсык, өс сыпсык, дүрт сыпсык, биш сыпсык, алты сыпсык, ете сыпсык, һигез сыпсык, туғыз сыпсык, ун сыпсык – осоп сык (вылетай).

10. Коммуникативные задания.

Спросите у отца время.

Спросите на улице у прохожего время и поблагодарите его.

Спросите у друга время и удивитесь, если поздно.

Узнайте у мамы ее самочувствие.

Пожелайте Маше и Ольге доброго вечера.

Урок № 5

БИШЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ПЯТЫЙ

Азат, был нимә?

Азат, что это?

1. Нимә? – Что?

а)

- Азат, был нимә? – Азат, что это?
- Был компьютер. – Это компьютер.

б)

- Илгиз, был нимә? – Ильгиз,, что это?
- Был скейт. – Это скейт.

в)

- Айзар, был нимә? – Айдар, что это?
- Был компакт-диск. – Это компакт-диск.

2. Кемдеке? – Чей? Чья? Чье?

а)

- Компьютер кемдеке? – Компьютер чей?
- Азаттыкы. – Азата.

б)

- Журнал кемдеке? – Журнал чей?
- Журнал атайзыкы. – Журнал отца.

в)

- Скейт кемдеке? – Скейт чей?
- Скейтбордистыкы. – Скейтбордиста.

г)

- Гитара Айсарзыкымы? – Гитара Айсара?
- Эйе, Айсарзыкы. – Да, Айсара.

д)

- Гәфү итегез, мотоцикл кемдеке? – Извините, мотоцикл чей?
- Мотоцикл Айзарзыкы. – Мотоцикл Айдара.

е)

- Гәфү ит, машина Әмирзеке түгелме?
- Түгел.

3.

Минеке – мой, моя, мое

Һинеке – твой, твоя, твое

Уныкы – его, ее

Беззеке – наш, наша, наше

Һеззеке – ваш, ваша, ваше

Уларзыкы – их

а)

- Журнал кемдеке? – Журнал чей?
- Минеке. – Мой.

б)

– Машина һинекеме? – Машина чья?
– Эйе, минеке. – Да, моя.

в)

– Был гитара һезкеме? – Эта гитара ваша?
– Юк, безкеке түгел. – Нет, не наша.

г)

– Компьютер уныкымы? – Компьютер его?
– Юк, уныкы түгел, минеке. – Нет, не его, а мой.

д)

– Был магнитофон һинекеме? – Это твой магнитофон?
– Эйе, был магнитофон минеке. – Да, это мой магнитофон.

е)

– Азат, мотоцикл һинекеме? – Азат, мотоцикл твой?
– Юк, минеке түгел, Илгиздеке. – Нет, не мой, Ильгиза.

4. Кейем – одежда.

Бүрек – Шапка

Тун – Шуба

Итек – Сапоги

Эшлэпэ – Шляпа

Пальто – Пальто

Быйма – Валенки

Шэл – Шаль

Күлдэк – Платье (рубашка)

Кроссовка – Кроссовки

Яулык – Платок

Салбар – Брюки

Туфли – Туфли

Түбэтэй – Тюбетейка

Свитер – Свитер

Калуш – Галоши

а)

– Азат, был нимө? – Азат, что это?
– Түбэтэй. – Тюбетейка.

б)

– Олег, был нимө? – Олег, что это?
– Был эшлэпэ. – Это шляпа.

в)

– Оля, был нимө? – Оля, что это?
– Тун. – Шуба.

г)

– Юра, был свитермы? – Юра, это свитер?
– Эйе, свитер. – Да, свитер.

д)

– Олеся, был нимө, итекме? – Олеся, что это, сапоги?
– Юк, итек түгел, был быйма. – Нет, не сапоги, это валенки.

е)

- Быйма һинекеме? – Валенки твои?
- Юк, олатайзыкы. – Нет, дедушки.
- Калуш кемдеке? – Калоши чьи?
- Калуш өлөсәйзеке. – Калоши бабушки.

ё)

- Алмаз, кроссовка һинекеме? – Алмаз, кроссовки твои?
- Эйе, минеке. – Да, мои.

ж)

- Азат, салбар Илгиздекеме?
- Эйе, уныкы. – Да, его.

з)

- Кейем уларзыкымы? – Их одежда?
- Эйе, уларзыкы. – Да, их.

5. Упражнения.

а) Ответьте на вопросы.

- Машина кемдеке?
- Быйма һинекеме?
- Шәл Гарри Поттерзыкымы?
- Скейт олатайзыкымы?
- Гитара өлөсәйзекеме?
- Мотоцикл һеззекеме?
- Компьютер уларзыкымы?
- Калуш Ольганыкымы?
- Өлөсәй, салбар һинекеме?

б) Переведите.

- Ғәфү итегез, машина кемдеке?
- Әнәс, кроссовка һинеке.
- Сәләм, олатай!
- Белмәйем, өлөсәй.
- Бер ни түгел, апай.
- Сәғәт нисә, ағай?
- Таныш булығыз, был – олатай, был – Әнисә.

в) Составьте предложения.

- Атай, мин, гитара.
- Дискет, геймер, был.
- Яулык, өлөсәй.
- Итек, апай.
- Был, нимә, Әлиә.
- Түгел, уныкы, скейтборд.
- Азат, журнал.

г) Прочитайте тексты и переведите на русский язык.

- Мең ырыуы.
- Ырыуым – меңдәр,
- Кошом – ыласын,
- Ағасым – имән,

Тамғам – һәнәк.

Эсеп бөтөрмәгәндәр.

- Рөстәм, аквариумға һыу өстәһеңме?
- Юк.
- Ниңә?
- Әле улар элек һалғанын да эсеп бөтөрмәгәндәр.

6. Диалогтар.

а)

- Сәләм, Айзар!
- Сәләм, Азат!
- Хәлдәр һисек?
- Аллаға шөкөр!
- һин кайзан?
- Компьютер клубынан.
- Ә был һимә?
- Был дискет.
- һинекеме?
- Юк, Айсарзыкы.
- Шулаймы һи?
- Шулай шул. Дискет һинеке түгел.
- Ярай, һау бул.
- һау бул.

б)

- Айһылыу, был һимә?
- Скейтборд, Гүзәл.
- Кемдеке, һинекеме?
- Әйе, һинеке.
- һин скейтбордистмы?
- Әйе.
- О-о-о, шулаймы?
- Шулай!
- Мин бик шат!
- Мин дә.
- Скейтборд кайзан?
- Англиянан.
- Шулаймы һи?
- Шулай шул! Ярай, һау бул, Гүзәл.
- һау бул, Айһылыу.

6. Коммуникативные задания.

а) Узнайте у бабушки башкирские названия одежды.

Спросите у Азата, что у него на ноге.

Спросите дедушку, что у него на голове.

Спросите у брата, который час.

Спросите у сестры, чья эта шапка.

Спросите у Арслана, кому принадлежат этот мотоцикл, эта машина, этот велосипед, эти дискеты, кассеты.

Спросите у мамы, чья эта одежда.

б) Разучите и организуйте игру в классе, группе.

Осто-осто

Уйынсылар тезелешеп ултыра йәки баһып тора. Алып барыусы оса торған һәм осмай торған нәмәләрҙе буташтырып әйтә лә кулын күтәрә:

- Осто-осто – торналар осто.
- Осто-осто – тырмалар осто.
- Осто-осто – карғалар осто.
- Осто-осто – арбалар осто.

Башкалар тик осоусы әйбер әйтелгәндә генә кул күтәрергә тейеш. Кем осмай торған әйбер әйтелгәндә кулын күтәрә, шул йә алып барыусыны алмаштыра, йә уйындан сығарыла, йә берәй «яза»ға тарттырыла: йырай, бейей, шиғыр укый һ.б.

в) Какие еще игры знаете, сыграйте вместе.

Урок № 6

АЛТЫНСЫ ДӘРЕС – УРОК ШЕСТОЙ

Азат, һин кайза?

Азат, где ты?

1. Кайза? – Где?

Мәскәү+зә

Өфө+лә

Париж+да

Лондон+да

Зоопарк+та

Стадион+да

Театр+за

Троллейбус+та

Окончания

– ла/-лә – после гласных

– да/-дә – после л, м, н, ң, ж, з

– та/-тә – после глухих согласных

– за/-зә – после й, р, и, у, ү, з

а)

– Джон кайза?

– Америкала.

б)

– Иван кайза?

– Рәсәйзә.

в)

– Сами кайза?

– Төркиәлә.

г)

– Сара кайза?

– Израилдә.

д)

– Маргарет кайза?

– Франкфуртта.

2. Кем – кайза. – Кто – где

а)

башкорт Башкортстанда

немец Германияла

француз Францияла

урыс Рәсәйзә

йәһүд Израилдә

үзбәк Үзбәкстанда

гәрәп Мысырза

чех Чехияла

мадьяр Венгрияла

поляк Польшала
кытай Кытайза
татар Татарстанда

б)

- Венгрияла кем?
- Венгр (мадьяр).
- Италияла кем?
- Итальян.
- Төркиөлө кем?
- Төрөк.

в)

- Рәсәйзә гәрәп бармы?
- Бар.
- Польшала йәһүд юкмы?
- Бар.
- Германияла немецмы?
- Эйе, немец.
- Сыуашстанда кем – сыуашмы, удмуртмы?
- Сыуаш.
- Башкортостанда кем бар?
- Башкорт, урыс, татар, сыуаш, мари, удмурт, мордва һәм башкалар.

3.

мин – миндә – у меня

һин – һиндә – у тебя

ул – унда – у него (нее)

без – беззә – у нас

һез – һеззә – у вас

улар – уларза – у них

мин дә – и я

һин дә – и ты

ул да – и он

без зә – и мы

һез зә – и вы

улар за – и они

а)

- Һиндә нимә бар?
- Гитара.

б)

- Һиндә журналдар бармы?
- Бар.

в)

- Унда кассета бармы?
- Эйе, бар.

г)

- Беззә дискеттар юкмы?
- Юк.

д)

- Һеззә скейтборд бармы?
- Беззә юк.

- е)
– Уларза нимә бар?
– Компьютер бар.

4. Кемдә? – У кого?

- а)
– Алма кемдә?
– Миндә.
- б)
– Гитара кемдә?
– Беззә.
- в)
– Журналдар кемдә?
– Уларза.

5. Индәме? – У тебя? Һеззәме? – У вас?

- а)
– Алма индәме?
– Миндә.
- б)
– Дискеттар һеззәме?
– Беззә.
- в)
– Зөфәр уларзамы?
– Эйе, уларза.
- г)
– Олеся ундамы?
– Юк, унда түгел.
- д)
– Юра һеззәме?
– Юк, беззә түгел.

6. Бында – здесь, вот здесь, тут Тегендә – там, в том месте, сюда Унда – там, туда Унда –мында – там и тут, там и сям, туда-сюда

- а)
– Почта кайза?
– Бында.
- б)
– Банк кайза?
– Тегендә.
- в)
– Ресторан кайза?
– Унда.

г)
– Азамат бындамы?
– Эйе, бында.

д)
– Студенттар тегендөмө?
– Юк, бында.

е)
– Өлиө ундамы?
– Эйе, унда.
ё) -Наза ундамы?
– Унда-мында.

7. Өй – дом

урам – улица
кала – город
ауыл – деревня

а)
Был өй.
Был урам.
Был кала.
Был ауыл.

б)
Өфө – кала.
Шишмө – ауыл.
Октябрь проспекты – урам.

в)
Азат өйзө.
Денис урамда.
Өсөй калала.
Өлөсөй ауылда.

г)
– Оля өйзөмө?
– Өйзө.
– Юра өйзөмө?
– Юк, урамда.
– Элфиө өйзөмө?
– Юк, ауылда.

8.

ал – передняя часть
арт – зад, задняя часть
өс – верх
ас – низ
урта – середина
каршы – против, напротив
уң – правый
һул – левый

Алда – впереди
артта – позади

өстө – наверху
ақта – внизу
уртала – в середине
каршыла – напротив
уңда – направо
һулда – налево

а)

- Почта кайза?
- Алда.
- Банк кайза?
- Каршыла.
- Әмир кайза?
- Артта.
- Университет кайза?
- Һулда.
- Техникум кайза?
- Уңда.
- Компьютер кайза?
- Өстө.

б)

- Машина аштамы?
- Эйе, ақта.
- Зал урталамы?
- Юк, уртала түгел.
- Банк һулдамы?
- Юк, уңда.

в)

- Каршыла нимө?
- Театр.
- Өстө нимө?
- Балкон.
- Ақта нимө?
- Гараж.
- Уңда нимө?
- Ресторан.

г)

- Һулда урам бармы?
- Эйе.
- Колледж уңдамы?
- Эйе.
- Алда Мәскәүме?
- Юк.
- Артта машинамы?
- Юк, мотоцикл.
- Ақта океанмы?
- Түгел.
- Уртала ваннамы?
- Юк, ванна түгел.
- Каршыла почтамы?
- Юк, каршыла телеграф.
- Өстө стадионмы?

– Юк, теннис корты.

9.

Ана – вон, вон там, вот

Бына – вот

а)

Ана Марат. Бына Әлиә.

Ана Аня. Бына Галя.

Ана Мария. Бына Иван.

б)

– Миша кайза?

– Ана.

– Машина кайза?

– Ана.

– Касим кайза?

– Ана.

в)

– Кайза гитара?

– Бына.

– Кайза дискет?

– Бына.

– Кайза зоопарк?

– Бына.

10.

Йәшә – живи

Тор – живи, проживай

Мин йәшәйем, торам.

Һин йәшәйһең, тораһың.

Ул йәшәй, тора.

Без йәшәйбез, торабыз.

Һез йәшәйһегез, тораһығыз.

Улар йәшәй (йәшәйзәр), тора (торалар).

а)

Азат Сибайза йәшәй.

Гарри Нью-Йоркта йәшәй.

Өмәр Анкарала йәшәй.

Радж Делизә йәшәй.

Барбара Берлинда йәшәй.

б)

– Азат Сибайза йәшәйме?

– Әйе.

– Гарри Вашингтонда йәшәйме?

– Юк.

– Өмәр Истамбулда йәшәйме?

– Юк, Истамбулда түгел, Анкарала.

б)

Илнур Өфөлә тора.

Ляо Пекинда тора.

Степан Самарала тора.

Керим Ташкентта тора.

- г)
– Илнур Өфөлә торамы?
– Эйе.
– Ляо Бәләбәйзә торамы?
– Юк.
– Степан Оренбургта торамы?
– Түгел, Самарала.
– Керим Нефтекамала торамы?
– Юк, ул Ташкентта тора.

- д)
– Илгиз һеззә торамы?
– Беззә.
– Иштван уларза торамы?
– Юк.
– Антония һиндә торамы?
– Эйе, миндә.
– Марина уларза торамы?
– Юк, беззә.

11. Күнегеүзәр

а) Поставьте окончания по образцу:

Мәскәү – зә – Мәскәүзә
Владивосток -
Туймазы –
Октябрьский –
Күмертау –
Бөрө -
Яңауыл –

б) Сделайте по образцу:

Мин стадионда.
Атай завод...
Әсәй театр...
Олатай зоопарк...
Өләсәй магазин...
Ағай университет...
Апай техникум...

г) Ответьте на вопросы.

Кенгуру кайза йәшәй?
Алсу кайза йәшәй?
Земфира Өфөлә йәшәйме?
Һин Өфөлә тораһыңмы?
Һез кайза тораһығыз?
Улар кайза йәшәйзәр?
Улар кайза йәшәй?
Кубала кемдәр йәшәй?
Һин кайза тораһың?

д) Составьте предложения.

Тора, Али, Измир.
Фәниә, йәшә, Баймак.

Монгол, йәшә, Улан-Батор.
Израиль, йәшә, кем.
Кемдәр, йәшә, Мысыр.
Үзбәкстан, тора, апай.
Ағай, тора, Литва.

е) Переведите.

Гитара миндә.
Кассета һиндә.
Дискеттар унда.
Олатай беззә.
Гарри Поттер һеззә.
Музыка уларза.
Алда машинамы?
Артта мотоциклмы?
Каршыла театрмы?
Машина алдамы?
Морат арттамы?
Театр каршыламы?
Журнал кемдә?
Кемдә гитара?
Кемдә фотоаппарат?
Фотоаппарат һиндәме?
Ғәлиә һеззәме?
Касса бындамы?
Багаж тегендәме?
Сумка бында.
Велосипед тегендә.
Унда нимә бар?
Унда колледж бар.
Бында почтамы?
Ана почта.
Бына почта.
Ана Гөлшат.
Гөлшат урамда.
Бына өләсәй.
Ана олатай.
Ул өйзә.
Олатай Бөләбәйзә йәшәй.
Ғәли ағай Салауатта тора.
Без Өфөлә йәшәйбез.
Өләсәй ауылда йәшәй.

12. Диалогтар.

- а)
- Алло!
  - Эйе!
  - Наумыһығыз, Гүзәл апай!
  - Хәйерле көн!
  - Мин Рәсүл Ибраһимов.
  - Мин бик шат. Һин кайза?
  - Бында, Өфөлә.

- Кемдә?
- Ағайза. Марат өйзәме?
- Юк, ул Кавказда.
- Шулаймы ни?
- Эйе, шулай.
- Ярай, һау булығыз.

б)

- Алло!
- Әсәй, һаумы!
- Һаумы, Азат!
- Әсәй, хәлдәр нисек?
- Якшы. Һин кайза?
- Мин Истамбулда.
- Бик якшы. Һин отелдәме?
- Эйе, отелдә.
- Душ бармы?
- Бар. Бында кондиционер бар. Каршыла – банк. Уңда – супермаркет, һулда – парк, аҫта – ресторан, өҫтә – кафе.
- Истамбулда сәғәт нисә?
- Дүрт.
- Өфөлә ете.
- Ярай, әсәй, һау бул.
- Һау бул, Азат.

13. Коммуникативные задания.

Спросите у друга, где Олег.

Спросите у друга, где Уфа.

Спросите у друга, Ольга дома.

Спросите у друга, у него где гитара.

Спросите у друга, дискеты у него.

Спросите у друга, у кого Олег.

Спросите у друга, где расположен Башкортостан.

Спросите у друга, Башкортостан расположен на Урале или на Кавказе.

Урок № 7

ЕТЕНСЕ ДЭРЕС – УРОК СЕДЬМОЙ

*Азат, һин нимә эшлэйһең?
Азат, что ты делаешь?*

1. Нимә эшлэй? – Что делает?

Укый
Уйнай
Ултыра
Ята
Ала
Ашай
Эсә
Йөзә
Йүгерә
Ярата

а)

Миша укый.
Денис уйнай.
Олатай ята.
Атай ашай.
Кит йөзә.
Гүзәл йүгерә.
Өләсәй ултыра.
Апай эсә.

2. Аффиксы настоящего времени –а/-ә, -ый/-эй/-өй

Мин йәшәйем. – Я живу.
Һин йәшәйһең. – Ты живешь.
Ул йәшәй. – Он (она) живет.
Без йәшәйбез. – Мы живем.
Һез йәшәйһегез. – Вы живете.
Улар йәшәй (йәшәйзәр). – Они живут.
Мин беләм. – Я знаю.
Һин беләһең. – Ты знаешь.
Ул белә. – Он знает.
Без беләбез. – Мы знаем.
Һез беләһегез. – Вы знаете.
Улар белә (беләләр). – Они знают.
Мин яратам. – Я люблю.
Һин яратаһың. – Ты любишь.
Ул ярата. – Он (она) любит.
Без яратабыз. – Мы любим.
Һез яратаһығыз. – Вы любите.
Улар ярата (яраталар). – Они любят.

а)

Мин Сибайза йәшәйем.
Һин Туймазыла йәшәйһең.

Ул Белоретта йәшәй.
Без Өфөлә йәшәйбез.
Һез Мәләүездә йәшәйһез.
Улар Илештә йәшәй (йәшәйзәр).

б)

– Һин Бөрөлә йәшәйһеңме?
– Әйе.
– Ул Курганда йәшәйме?
– Юк.
– Улар Ырымбурза йәшәйме?
– Түгел.
– Ул Бакалыла йәшәйме?
– Юк, Дәүләкәндә.
– Ул Магнитта йәшәмәйме?
– Юк.

3. Китап – книга

Китап укый – читает книгу

Китап ярата – любит книгу

Китап – китаптар

а)

Азат китап укый.
Азат китап ярата.
Азат китаптар укый.
Азат китаптар ярата.
Азат китапты укый.
Азат китаптарзы укый.
Азат был китапты укый.
Азат был китаптарзы укый.

б)

Маша теннис уйнай.
Маша теннис ярата.
Миша журнал укый.
Миша журнал ярата.
Нур помидор ашай.
Нур помидор ярата.
Тимур кофе эсә.
Тимур кофе ярата.

4. Аффиксы определенного винительного падежа -ды/-де, -ты/-те, -зы/-зе, -ны/-не (китап – китапты)

а)

Өй – өйзө
Өфө – Өфөнө
Почта – почтаны
Банкомат – банкоматты
Интернет – интернетты
Компьютер – компьютерзы
Техникум – техникумды

- б)
Николай компьютер ала.
Люба дискет ала.
Олег кассета ала.
Ольга туфли ала.

5.

Көн – день

Көндөр – дни

дүшәмбе – понедельник

шишәмбе – вторник

шаршамбы – среда

кесазна – четверг

йома – пятница

шәмбе – суббота

йәкшәмбе – воскресенье

а)

- Азат дүшәмбе укый.
Азамат шижәмбе теннис уйнай.
Аня шаршамбы бассейнда йөзә.
Кесазна Илһам стадионда йүгерә.
Йома Әхәт эшләй.
Йәкшәмбе Әлиә китап укый.

в)

- Шәмбе Әсхәт нимә эшләй?
Йәкшәмбе Әнүр нимә эшләй?

г)

- Шәүрә дүшәмбе укыймы?
Шамил кесазна йүгерәме?
Алмаз йома бассейнда йөзәме?

6.

Бөгөн – сегодня

Кисә – вчера

Иртәгә – завтра

а)

- Бөгөн Азат нимә эшләй?
Иртәгә Азамат нимә эшләй?

б)

- Бөгөн дүшәмбе.
Иртәгә шижәмбе.
Бөгөн йома.
Иртәгә шәмбе.

в)

- Бөгөн шаршамбымы?
– Әйе.
– Бөгөн йәкшәмбеме?
– Юк.
– Иртәгә кесазнамы?
– Түгел.
– Бөгөн шәмбеме?

– Түгел, йәкшәмбе.

г)

Бөгөн Гүзәл укыймы
Иртәгә Алма эшләйме?
Бөгөн Айгөл ятамы?
Иртәгә Нур теннис уйнаймы?
Бөгөн Оля йүгерәме?

д)

Бөгөн Азат укый.
Иртәгә Азат укый.
Бөгөн дүшәмбе, Азат укый.
Иртәгә шишәмбе, Азат укый.
Бөгөн шаршамбы, Азат бассейнда йөзә.
Иртәгә кезазна, Азат стадионда йүгерә.
Иртәгә йәкшәмбе, Азамат теннис уйнай.

7.

Мине – меня

Һине – тебя

Уны – его (её)

Беззе – нас

Һеззе – вас

Уларзы – их

а)

Кем мине белә?
Кем һине белә?
Кем уны белә?
Кем беззе белә?
Кем һеззе белә?
Кем уларзы белә?

б)

Мине ул беләме?
Һине ул беләме?
Уны һез беләһегезме?
Һеззе улар беләме?
Беззе ул беләме?
Уларзы һин беләһеңме?

в)

– Ул һине беләме?
– Әйе.
– Һин мине беләһеңме?
– Юк.
– Ул уны беләме?
– Белмәй.
– Һин мине белмәйһеңме?
– Белмәйем.
– Улар һине беләләрме?
– Әйе, беләләр.
– Һине улар беләләрме?
– Юк, белмәйзәр.
– Һин уны беләһеңме?

- Эйе, якшы беләм.
- Азатты ул беләме?
- Юк, белмәй.
- Азат уны беләме?
- Белә.

8. Күнегеүзәр.

а) Ответьте на вопросы.

- Гөлдәр нимә эшлэй?
- Гөлнур укыймы?
- Марат кайза укый?
- Өләсәй ятамы?
- Ирек ашаймы?
- Иршат нимә ашай?
- Йома нимә эшлэйһең?
- Әсәй нимә эсә?
- Айнур беләме?
- Игорь һине беләме?
- Бөгөн Гүзәл эшлэйме?
- Дүшәмбе Алмаз укыймы?

б) Составьте предложения.

- Диван, олатай, ята.
- Завод, Артем, эшлэй.
- Кофе, эсә, Игорь.
- Был, Юлия, укый, китап.
- Шашка, улар, уйнай.
- Океан, йөзә, Тимур.
- Гамбургер, ашай, ул.

в) Переведите предложения.

- Дедушка лежит на диване.
- Бабушка читает книгу.
- Мама пьет какао.
- Папа играет в шахматы.
- Айсылу играет на компьютере.
- Ильгиз ест пирожное.

- Мин һине яратам.
- Һин мине яратаһың.
- Ул һине ярата.
- Уны без яратабыз.
- Беззе һез яратаһығыз.
- Беззе улар ярата / яраталар.

9. Диалогтар.

- а)
  - Сәләм, Батыр.
  - Сәләм, Алтын.
  - Нихәл?
  - Шөп. Һин кайзан?
  - Интернет –клубтан, ә һин?

- Мин дискотеканан.
- Дискотека шәпме?
- Бик шәп.

б)

- Алло!
- Алло, Юлай, был һинме?
- Эйе, мин, Гөлшат. һаумы!
- һаумы, Юлай!
- Гөлшат, һин бөгөн нимә эшләйһең?
- Китап укыйым.
- һин теннис уйнамайһыңмы?
- Уйнайым.
- Әйзә, паркта теннис уйнайык.
- Ярай.

10. Коммуникативные задания

Спросите у Азата, что он делает сегодня, завтра.

Спросите у Ильдара, что он делает в понедельник, пятницу, воскресенье.

Спросите у Айши, любит ли она книги.

Спросите у Гузель, любит ли она шейпинг.

Спросите у Асмы, любит ли она кофе.

Спросите у Салавата, знает ли его Зухра.

Спросите у Олега, пойдет ли он в Интернет – клуб.

Спросите на улице, работает ли банкомат.

Спросите у Вадима, знает ли он Гарри Поттера.

Урок № 8

ҲИГЕЗЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ВОСЬМОЙ

*Азат, һин кайза бараһың?
Куда ты идёшь (едешь), Азат?*

1. Кайза – куда

– **ға/-гә, -ка/-кә –** аффиксы направительного падежа.

– **ға/-гә** присоединяется к словам на гласные, сонанты и звонкие согласные;

– **ка/-кә** – на глухие согласные

а)

Өфөгә – в Уфу

Сибайға – в Сибай

Белоретка – в Белорецк

Әлмәткә – в Альметьевск

Пермгә – в Пермь

б)

Мин Өфөгә.

Һин Сибайға.

Ул Салауатка.

Без Ишлегә.

в)

Мин банкоматка барам.

Һин дискотекаға бараһың.

Ул музейға бара.

Без Мәскәүгә барабыз.

Һез Шишмәгә бараһығыз.

Улар киноға бара.

г)

– Мин Брюсселгә барайыммы?

– Һин Парижға бараһыңмы?

– Ул Интернет-клубка барамы?

д)

Өфөгә Баймакка

Лондонға Ташкентка

Вазға Илешкә

2.

Вокзалға – на вокзал

Эшкә – на работу

а)

Вокзалға бара. – Едет на вокзал.

Эшкә бара. – Идет на работу.

б)

Гүзәл вокзалға бара. – Гузель едет на вокзал.

Айбулат эшкә бара. – Айбулат идет на работу.

в)
Гүзәл, һин кайза бараһың? – Кудә ты едешь, Гузель?
Айбулат кайза бара? – Кудә едет Айбулат?
Азат, һин кайза бараһың? – Кудә ты едешь, Азат?

г)
Гүзәл вокзалға барамы? – Едет Гузель на вокзал?
Айбулат эшкә барамы? – Идет Айбулат на работу?

д)
Кем калаға бара? – Кто едет в город?
Кем ауылға бара? – Кто едет в деревню?

е)
Һин ауылға бараһыңмы? – Ты едешь в деревню?
Ул калаға барамы – Он едет в город?

ё)
– Марат калаға барамы?
– Эйе.
– Айһылыу ауылға барамы?
– Юк.
– Нәфисә ауылға барамы?
– Юк, бармай.
– Кем калаға бара?
– Мин.
– Айзилә калаға барамы?
– Бара.

3.
Кит – уходи, уезжай
Кил – приходи, приезжай
Бар – иди, поезжай
Кайт – возвращайся

а)
Кәрим килә.
Алмаз кайта.
Кәримә китә.
Ғәли бара.

б)
Мәскәүзән килә.
Пекиндан кайта.
Парижға китә.
Делигә бара.

в)
Азат Интернет-клубка китә.
Азамат лицейзан кайта.
Әсәй банкоматтан килә.
Вәкилә стадионға бара.

г)
Кем Мәскәүгә китә?
Кем Тулаға бара?
Кем Төркиәнән килә?

Кем Баймакка кайта?

д)

Әмир киләме?

Вил кайтамы?

Әнүр китәме?

Гөлнәзирә барамы?

е)

Марс Нью-Йоркка китәме?

Нур Будапешка барамы?

Тимур Өфөгә киләме?

Әсәй Ырымбурзан кайтамы?

ё)

– Фатима, Наилә киләме?

– Әйе.

– Әсәй, атай китәме?

– Юк.

– Алма, олатай кайтамы?

– Кайтмай.

– Апай, һин бараһыңмы?

– Юк, бармайым.

ж)

– Кем киноға бара?

– Мин.

– Кем дискотекаға китә?

– Зилә.

– Кем өйгә кайта?

– Айнур.

4.

Миңә – мне, ко мне

Һиңә – тебе, к тебе

Уға – ему, к нему, к ней

Безгә – нам, к нам

Һезгә – вам, к вам

Уларға – им, к ним

а)

Миңә кил.

Һиңә барам.

Уға китә.

Безгә килә.

Һезгә китә.

Уларға бара.

Миңә кайта.

Һиңә кайта.

б)

Миңә таныш.

Һиңә таныш.

Уға таныш.

Һезгә танышмы?

Безгә таныш түгел.

в)
Кассета һиңә.
Дискет миңә.
Компьютер безгә.
Магнитофон һезгә.
Журнал уларға.
Велосипед уға.

г)
Билет һиңәме?
Мотороллер безгәме?
Скейтборд миңәме?
Кроссовка уғамы?
Телеграмма уларғамы?

д)
– Был журнал миңәме?
– Эйе.
– Фотоаппарат һиңәме?
– Эйе, миңә.
– Кофе һезгәме?
– Юк.
– Факс уларғамы?
– Түгел.

5. Кәрәк – надо, нужно

а)
Компьютер кәрәк.
Магнитофон кәрәк.
Скейтборд кәрәк.

б)
Миңә дискет кәрәк.
Һиңә кассета кәрәк.
Безгә гитара кәрәк.

в)
Уға мотоцикл кәрәкме?
Һезгә телевизор кәрәкме?
Уларға нимә кәрәк?
Азатка нимә кәрәк?

г)
– Азаматка магнитофон кәрәкме?
– Эйе.
– Илгизгә гитара кәрәкме?
– Юк.
– Һиңә велосипед кәрәкме?
– Юк, кәрәкмәй.

д)
– Был һиңәме?
– Юк.
– Был миңәме?
– Эйе.

- Ә был уғамы?
- Түгел.
- Был һиңәме, миңәме?
- һиңә.

6.

Кыз – девочка

Кызым – дочка

Ул – сын

Улым – сынок

а)

Бөгөн кызым кайта.

Иртәгә улым килә.

Бөгөн улым китә.

б)

Улым килә.

Улың китә.

Улы китә.

Улыбыз кайта.

Улығыз килә.

Улдары килә.

Ул кайта.

Кыз китә.

Миңә кызым килә.

Һиңә кызың килә.

Уға кызы килә.

Безгә кызыбыз килә.

г)

Уға улы киләме?.

Миңә кызың киләме?

Һиңә улың киләме?

д)

– Азат улым кайза?

– Лицейза.

– Әлиә кызым кайза?

– Институтта.

е)

– Азат улым лицейзамы?

– Эйе.

– Әлиә кызым институттамы?

– Юк.

– Илгиз улым техникумдамы?

– Түгел.

– Азамат улым Сибайзамы?

– Юк, Сибайза түгел.

– Ләйсән кызым ауылдамы?

– Ауылда.

– Айсар улым кайза?

– Гимназияла.

7. Күнегүзэр.

а)

Составьте предложения.

Альбина, килә, мин.

Айзар, ауыл, китә.

Зөлфиә, кайта, иртәгә.

Бөгөн, Рәйфә, китә, кайза.

Безгә, атай, килә, иртәгә.

Кайта, Мәскәү, бөгөн, кыз.

Һезгә, кәрәк, өй, ауыл.

Ул, бара, банкомат.

Марат, армия, китә, иртәгә.

б)

Переведите.

Миңә ауылда өй кәрәк.

Азат Силәбегә китә.

Кызым һамарзан кайта.

Һин банкоматка бараһыңмы?

Кем интернетка бара?

в)

Ответьте на вопросы.

Алмаз кайза бара?

Әсмә кайзан килә?

Кызың музейға барамы?

Улың бөгөн кайтамы?

Атай ауылға китәме?

Ләйсән кемгә китә?

Айзар Өфөгә кемгә бара?

г)

Прочитайте и ответьте на вопрос.

Ике әсәй, ейәнсәр, бер өләсәй баксала һөйләшеп ултыра икән. Шул сак алмагастан алдарына әс алма килеп төшкән. Улар алмаларзы нисек бүлешер?

д)

Прочитайте стихотворение А. Ахметкужина.

Балтай аптырай.

– Әсәй, һин кайза тыуғанһың?

– Маканда.

– Атай, ө һин кайза тыуғанһың?

– Туканда.

– Ә минсе... мин кайза тыузым?

– Акъярза.

– Ә без нисек бер-беребеззе таптык һуң Аскарза?

8. Диалогтар.

а)

– һаумыһығыз, Әнисә апай!

– һаумы, Илшат.

– Нур өйзәме?

– Юк. Ул Интернет-клубта.

- Шулаймы?
- Эйе.
- Ярай, һау булығыз. Мин дә Интернет-клубка барам.
- Һау бул, улым.

б)

- Алло!
- Алло!
- Сәләм, Гүзәл.
- Һаумы, Вера.
- Гүзәл, һин театрға бараһыңмы?
- Барам.
- Һиңә билет кәрәкме?
- Кәрәк. Алмаз барамы?
- Эйе, бара.
- Якшы, рәхмәт.

в)

- Һаумыһығыз, кыззар!
- Ә, Марат, сәләм!
- Һез кайза бараһығыз?
- Интернет-клубка, ә һин кайза?
- Банкоматка.
- Ярай, һау бул.
- Иҫән булығыз, кыззар.

г)

- Ғәфү итегез, концертка билет бармы?
- Бар.
- Миңә ике билет кәрәк.
- Рәхим итегез.
- Рәхмәт.

9. Коммуникативные задания

- Спросите у отца, ему нужна сегодня машина.
- Спросите у Азата, куда он идет.
- Спросите у Ильгиза, нужна ли ему эта дискета.

Урок № 9

ТУҒЫЗЫНСЫ ДӘРЕС – УРОК ДЕВЯТЫЙ

Азат, һиңә нисә йәш?

Азат, сколько тебе лет?

1. Нисә йәш? – Сколько лет?

а)

Нисә йәш?

Миңә ун өс йәш.

Һиңә ун дүрт йәш.

Уға 15 йәш.

Безгә 16 йәш.

б)

Кемгә 12 йәш?

Әлиәгә 12 йәш.

Розаға 12 йәш.

Зөфәргә 12 йәш.

Сурағолға 12 йәш.

в)

Азат, һиңә нисә йәш?

Айнур, миңә нисә йәш?

Гөлшат, уға нисә йәш?

Атай, М. Кәримгә нисә йәш?

2.

13 йәш тула.

Ун өскә китте.

Ун өс йәш тулды.

10 йәш тула.

12 йәш тулды.

13 йәш тула.

14 йәш тулды.

15 йәш тула.

15 йәш тулды.

а)

Азатка 14 йәш тула.

Айзарға 13 йәш тулды.

б)

Кемгә 12 йәш тулды?

Кемгә 14 йәш тула?

Уға 12 йәш туламы?

Уға 12 йәш тулдымы?

3. – ды/-де, -ты/-те, -зы/-зе, -ны/-не – аффиксы прошедшего очевидного времени: китге ‘ушел’, барзы ‘ходил’, кайтты ‘вернулся’, килде ‘пришел’, йәшәне ‘жил’, торзо ‘встал’, яратты ‘любил’, тулды ‘исполнилось’, уйнаны ‘играл’, ятты ‘лег’.

а)

Азатка 14 йәш тулды.

Айзарға 10 тулды.

Айнур 16-ға китте.

б)

Ул бөгөн кайтты.

Мин сәғәт етелә торзом.

Без институтка барзык.

Өләсәй ауылда йәшәне.

Без калала йәшәнек.

в)

– Олатайға алтмыш йәшме?

– Юк.

– Өләсәйгә алтмыш биш йәшме?

– Түгел.

– Кызыңа ун биш йәшме?

– Әйе, ун биш.

– Улыңа ун ике туламы?

– Әйе, ун ике тула.

– Ниңә утыз биш буламы?

– Юк, кырк була.

4.

Йыл – год

Ай – месяц

Азна – неделя

Көн – день

а)

Илле йыл

Кырк йыл

Йөз илле йыл

Ике йөз йыл

б)

1950 – бер мең туғыз йөз илленсе йыл.

2000 – ике меңенсе йыл.

2003 – ике мең өсөнсө йыл.

в)

Бер йыл – 12 ай 52 азна – 365 көн

Бер йылда нисә ай?

Бер йылда нисә азна?

Бер йылда нисә көн?

г)

Миңә 13 йәш, 5 ай, 3 азна.

Ниңә 14 йәш, 3 ай, 2 азна.

- д)
– Һинә нисә йәш?
– 14 йәш тә 2 ай.
– Уға нисә йәш?
– Ун биш йәш тә өс ай, ике азна.
– Һезгә нисә йәш?
– Ун алты йәш.

5.

Менән – и, предлоги с, на

Һәм – и

- а)
Әмир менән Әхәткә ун йәш.
Андрей менән Русланға ун өс йәш.
Оксана менән Назаға ун биш йәш.

- б)
Марат һәм Морат ун ике йәштә.
Дим һәм Юля ун бер йәштә.
Наил һәм Наилә ун дүрт йәштә.

6. Тыуған көн – день рождения

Минең тыуған көнөм – мой день рождения.
Тыуған көнөң менән котлайым! – Поздравляю с днем рождения!
Тыуған көнөң котло булһын! – Поздравляю с днем рождения!

- а)
Минең тыуған көнөм.
Һинең тыуған көнөң.
Уның тыуған көнө.
Беззең тыуған көнөбөз.
Һеззең тыуған көнөгөз.
Уларзың тыуған көнө.

- б)
Бөгөн минең тыуған көнөм.
Иртәгә һинең тыуған көнөң.
15 майза уның тыуған көнө.

- в)
Һине тыуған көнөң менән котлайым!
Без уны тыуған көнө менән котлайбыз!
Улар мине тыуған көнөм менән котлай.
Тыуған көнөң менән, әсәй!
Тыуған көнөгөз менән , Салауат!

- г)
Тыуған көнөң котло булһын, Ирек!
Тыуған көнөгөз котло булһын, Асия!

- д)
– Тыуған көнөң менән, Олеся!
– Рәхмәт!
– Тыуған көнөң котло булһын, Юлия!
– Рәхмәт, Аркадий.
– Тыуған көнөң менән котлайым, атай!

– Рәхмәт, кызым.

7. Күнегеүзәр

а) Составте предложения.

Азат, йәш, ун дүрт. Азатка, булды, ун дүрт йәш. Миңә, йәш, Азат, нисә, тулды?
Уға, йәш, нисә, тула. Мин, 13, тулды йәш. Ун бишкә, Илгиз, китте.
Бер, 12, йыл, ай. Азна, был, тыуған, миңең, көн.

б)

Миңә нисә йәш?

Атайыма 31 йәш булғанда, миңә 8 йәш ине. Ә хәзер ул минән ике тапкыр олорак.

Миңә хәзер нисә йәш?

в) Переведите.

Бер айзан миңең тыуған көнөм.

Бер йылда 12 ай.

Бер йылда 365 көн.

Миңә 15 йәш тулды.

Мне 16 лет.

В этом году мне будет 15 лет.

Он родился в 1990 году.

Ему исполнилось 13 лет.

г) Поставьте вопросы.

Әлиә менән Фәниә ун биш йәштә.

Рита менән Риммаға ун дүрт йәш тулды.

Марат Илгизде тыуған көнө менән котлай.

Мин әсәйемде тыуған көнө менән котланым.

д) Прочитайте загадки, переведите, отгадайте.

1.

Оскан, ти, өс карға:

Береһе әйтә- кыш якшы,

Икенсәһе – йәй якшы,

Өсәнсәһе – миңә икәһе лә бер, ти.

Грамматические загадки:

2.

Иң кыска ай ниндәй?

3.

Кыш уртаһында нимә була?

8. Диалогтар

а)

– һаумы, Оксана!

– Сәләм, Айбулат!

– Оксана, тыуған көнөң менән!

– Рәхмәт.

б)

– Алло!

– Алло!

– һаумы, Илүзә. Был мин, Илгиз.

- Һаумы, Илгиз.
- Хәлдәр нисек?
- Якшы, Илгиз.
- Илүзә, миңең бөгөн тыуған көнөм.
- Шулаймы ни?
- Әйе, шулай.
- Котлайым һине, Илгиз.
- Рәхмәт.
- Быйыл һиңә нисә йәш?
- Ун биш.
- Котло булһын ун биш йәшең!
- Рәхмәт. Безгә кил.
- Ярай, киләм.
- Рәхмәт, кәтәм.

9. Коммуникативные задания

Спроси у Азата, сколько ему лет, сколько лет его брату.

Поздравь Азата с днем рождения.

Поздравь маму с днем рождения.

Узнай, через сколько дней, недель Марату будет 14 лет.

Урок № 10

УНЫНСЫ ДӘРЕС – УРОК ДЕСЯТЫЙ

Азат, адресығыз нисек?

Азат, какой у вас адрес?

1. Адресығыз нисек? – Какой у вас адрес?

а)

адресым – мой адрес

адресың, хинең адресың – твой адрес

адресы – его адрес

адресыбыз – наш адрес

адресы – их адрес

б)

минен адресым – мой адрес

хинен адресың – твой адрес

уның адресы – его (ее) адрес

беззен адресыбыз – наш адрес

һеззен адресығыз – ваш адрес

уларзың адресы – их адрес

2.

Адресыбыз: – Наш адрес:

Башкортостан Республикаһы,

450001, Өфө,

Салауат Юлаев урамы, 10

Телефон 50-25-37

Факс 50-25-77

а)

– Азат, адресың нисек?

– Адресым: Кырк биш, өс нуль, ике, Өфө, Тукай урамы, 7-се һанлы йорт, 10- сы фатир.

450002, Өфө, Тукай урамы, 7–10

Коды нисек?

Өйзөң коды

Фатирзың коды

Өйөбөззөң коды

Фатирыбыззың коды

б)

Беззен код.

Минен кодым.

Уның коды.

в)

– Алло!

– Алло!

– Сәләм, Тимур.

– Ә, Айбулат, һаумы.

– Тимур, мин һиңә киләм.

– Рәһим ит. Адресы беләһеңме?

- Эйе, беләм.
- Ә кодты?
- Юк, белмәйем.
- Беззең код: – 019
- Рәхмәт.
- Рәхим ит.

3.

Бына визиткам. – Вот моя визитка.

Бына визитка. – Вот визитка.

а)

Бына минең визитка.

Бына уның визиткаһы.

Бына Алмаздың визиткаһы.

б)

– Азат, адресың нисек?

– Бына визиткам, рәхим ит.

– Рәхмәт.

– Һинең визиткаң бармы?

– Бар, рәхим ит.

– Рәхмәт.

в)

Был Азаттың визиткаһы:

Закиров Азат Варис улы

453640

Сибай, Зәки Вәлиди урамы, 20–37

Телефон – 2-25-17

4. Телефонығыз бармы? – У вас есть телефон?

Телефоным

Телефоның

Телефоны

Телефоныбыз

Телефонығыз

Телефоны

а)

Һинең телефоның бармы?

Уның телефоны юкмы?

б)

– Телефоның бармы?

– Бар.

– Уларзың телефоны бармы?

– Юк.

– Был Һинең телефонмы?

– Түгел.

в)

– Азат, телефоның бармы?

– Бар.

– Илгиздең телефоны юкмы?

– Бар.

5.

Номеры нисек? – Какой номер?

Өй номеры. – Номер дома.

Телефон номеры. – Номер телефона.

Машина номеры. – Номер машины.

а)

Өйзөң номеры.

Өйзөң номеры нисек?

Өйөгөззөң номеры нисек?

б)

Телефоныгыззың номеры нисек?

Телефоныбыззың номеры : 37-19-12.

в)

– Телефоныгыз бармы?

– Бар.

– Номеры нисек?

– 31-15-67.

– Рәхмәт.

– Телефоның бармы?

– Бар.

– Номеры нисек?

– Бына визиткам.

– Рәхмәт. Бына минең визиткам.

– Рәхмәт.

6. Кеçә телефоны. – Сотовый телефон.

Был кеçә телефоны. – Это сотовый телефон.

Минең кеçә телефоным. – Мой сотовый телефон.

Минең кеçә телефоным бар. – У меня есть сотовый телефон.

а)

– Был нимә?

– Кеçә телефоны.

– Был кеçә телефонымы?

– Әйе.

– Был кеçә телефоны хинкеме?

– Юк.

– Хинең кеçә телефоның бармы?

– Бар.

– Азаттың кеçә телефоны юкмы?

– Юк.

– Был Азаттың кеçә телефонымы?

– Түгел.

– Был кеçә телефоны кемдеке?

– Ләйсәндеке.

б)

– Илгиз, сәләм!

– О-о-о, Гөлнара, сәләм!

– Кайзан?

– Кинонан, ә хин?

- Мин Олянан.
- Шулаймы?
- Эйе.
- Уның адресы нисек? Телефоны бармы?
- Бына адресы, бына кеҗә телефоны.
- Рәхмәт. Ә һинен кеҗә телефоның бармы?
- Бар.
- Номеры нисек?
- 8 917 136 59 02
- Рәхмәт. Бына пейджером: 220201 (абонент «Урал»)
- Рәхмәт. һау бул.

7. Был 23-19-79 номер түгелме ни? – Разве это не номер 23-19-79?

а)

- Был 2-15-18 номер. – Это номер 2-15-18.
- Был 2-17-19 номермы? – Это номер 2-17-19?
- Был 2-18-22 номер түгелме? – Это не номер 2-18-22?
- Был 23-19-79 номер түгелме ни? – Разве это не номер 23-19-79?

б)

- Алло!
- Алло!
- Кәрим, был һинме?
- Юк.
- Был 23-19-79 номер түгелме ни?
- Түгел.
- Гәфү итегез.
- Бер ни түгел.

8. Күнегеүзәр.

а)

- Переведите.
- Азат кайза йәшәй? Уның фамилияһы нисек?
- Адресы нисек? Өйзә телефоны бармы?
- Уның кеҗә телефоны бармы?
- Номеры нисек?
- Бына визиткам.
- Гәфү итегез, был 3-19-21 номермы?
- Гәфү итегез, был 5-19-27 номер түгелме?
- Юк, түгел.

б)

- Составьте предложения.
- Азат, Сибай йәшәй.
- Азат, адрес, белә, мин.
- Ул, Вәлиди, урам, Зәки, йәшәй.
- Улар, йорт, 21, һанлы, фатир, номер, 48.
- Өй, телефон, бар.
- Улар, телефон, номер, 3-12-20.
- Азат, кеҗә, бар, телефон.
- Номер, мин, белмәй.

в)

Ответьте на вопросы.

Азат кайза йәшәй?

Мараттың адресы нисек?

Һинең адресың нисек?

Өй телефоның бармы?

Кеçә телефоның нисек?

Визиткаң юкмы?

Был 3-19-21 номер түгелме?

г)

Прочитайте, переведите родословные некоторых башкирских родов, укажите их «адреса».

Бөрйән ырыуы

Ырыуым – бөрйән, Ырыуым – бөрйән,

Кошом – төйләгән, Ағасым – имән,

Тамғам – таяк, Кошом – бөркет,

Илем – Баймак, Телем – башкорт.

Ағасым – ерек,

Тауым – Ирәндек,

Дошманым – Тәфтиләү,

Бошканым – «уф» тимәү.

Ағасы – имән,

Кошо – козғон,

Ораны – Ақтуған,

Тамғаһы – яғалбай.

Тамъян ырыуы Түңгәүер ырыуы

Ырыуым – тамъян, Кошом – һайысқан,

Кайза ла каным тамған, Ағасым – ерек,

Кошом – ыласын, Тамғам – ярым ай,

Йәйгән коласын, Ораным – куңғырат,

Эскәнем – Кызыл, Эскән һыуым – һакмар,

Кулдарым – кызыу. Төйәгем – Юлдыбай.

9. Диалогтар

а)

– Сәләм, Айбикә!

– Сәләм, Буранбай!

– Айбикә, Камила өйзәме?

– Ул техникумда.

– Кеçә телефоны бармы?

– Бар. Номеры кәрәкме?

– Әйе, мөмкинме?

– Рәхим ит, 8 902 260 35 32

– Рәхмәт!

– Бер ни түгел.

б)

– Алло!

– Алло!

– һаумы, Кәримә!

- һаумыһығыз! Был Изелме?
- Эйе, мин.
- Хәлдәр нисек, Изел?
- Яҡшы, рәхмәт. Кәримә, Айтуғандың адресы кәрәк.
- Шулаймы?
- Эйе, бик кәрәк.
- Рәхим ит. Һәзиә Дәүләтшина урамы, 10-сы йорт, 22-се фатир
- Рәхмәт, телефонын белмәйһеңме?
- Өй телефонын беләм. 25-18-60
- Ә кеҫә телефоны?
- Белмәйем.
- Рәхмәт.
- Бер ни түгел.
- һау бул!
- Иҫән –һау бул.

10. Коммуникатив заданиелар

Узнайте, адрес Нурсултана.

Узнайте, телефон Зульфийи.

Спросите, какой номер дома у Буранбая.

Спросите, есть ли телефон у Рамзии.

Узнайте, у мамы номер сотового телефона отца.

Спросите у Алии адрес Рамиля Султанова.

Спросите, есть ли у Азата сотовый телефон.

Узнайте, номер дома, квартиры, телефона, факса Алсу.

Узнайте у сестры, адрес брата.

Урок № 11

УН БЕРЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ОДИННАДЦАТЫЙ

*Азат, һин касан кайтаһың?
Азат, когда ты вернёшься?*

1. Касан? – Когда?

Касан кайта? – Когда возвращается?

Касан килә? – Когда придет?

Касан китә? – Когда уедет?

а)

Һин касан кайтаһың?

Ул касан кайта?

Һез касан кайтаһығыз?

б)

– Азат, касан кайтаһың?

– Кис.

– Марат касан кайта?

– Быйыл.

– Улар касан кайта?

– Бер азнанан.

– Һин касан кайтаһың?

– Ун көндөн.

– Атай касан кайта?

– Өс сәгәттән.

– Әсәй касан кайта?

– Киске биштә.

2.

Иртә – рано

Һуң – поздно

а)

Иртә кайта.

Һуң кайта.

Бик һуң кайта.

б)

Атай һуң кайта.

Әсәй иртә кайта.

в)

Кем касан кайта?

Азат касан кайта?

Әмир иртә кайтамы?

г)

– Һин бөгөн иртә кайтаһыңмы?

– Әйе, иртә.

– Ул касан кайта?

– Бик иртә кайта.

3.

Хэзер – сейчас, теперь, ныне

Әле – сейчас, теперь, ныне

Әле генә – только что

а)

– Касан кайта?

– Хэзер кайта.

б)

– Касан кайтты?

– Әле кайтты.

в)

– Әлиә касан килә?

– Хэзер.

– Марат касан ята?

– Хэзер ята.

г)

– Марат касан килде?

– Әле генә килде.

4.

Яз – весна

Йәй – лето

Көз – осень

Кыш – зима

а)

– Касан кайта?

– Яз кайта.

– Касан килә?

– Йәй килә.

– Касан китә?

– Көз китә.

– Касан бара?

– Кыш бара.

б)

– Әмир, Айгөл касан кайта?

– Йәй.

– Әхәт, Нурия касан килә?

– Йәй килә.

– Илдар, Гүзәл касан кайтты?

– Көз кайтты.

– Азат, касан кайттың?

– Яз кайттым.

5.

Ғинуар айында. – В январе.

Кыш айзары. – Зимние месяцы.

Ғинуар – январь

Февраль – февраль

Март – март

а)
Гинуарза киләм.
Февралдә кайтты.

б)
– Касан китте?
– Гинуарза.
– Касан килә?
– Майза.

в)
– Касан кайта?
– Йәй, йәй айзарында.

г)
– Касан һин киләһең?
– Йәй көндөрөндә.

6.
Көндөз– днем
Төндә-ночью

а)
Көндөз килде.
Көндөз кайтты.
Төндә китте.
Төндә килде.

б)
– Касан килде?
– Көндөз килде.
– Касан китте?
– Төндә.

в)
Мин көндөз килдем.
Һин төндә килдең.
Без төндә кайттык.

7.
Азна элек. – Неделю назад.
Бер йыл элек. – Год назад.
Бер ай элек. – Месяц назад.
Биш йыл элек. – Пять лет назад.

а)
– Азат касан китте?
– Азна элек.
– Илгиз касан кайтты?
– Бер ай элек.

б)
– Өфөгә касан килдең?
– Бер йыл элек.

8. Күнегүзэр.

а) Ответьте на вопросы.

Азат касан кайтты?
Азна элек кем кайтты?
Ун көндөн кем килә?
Ләйсән бер көндөн кайтамы?
Хәзер Тимур кайтамы?
Әле кем килде?
Нур иртә кайттымы?
Кем һуң кайта?
Әлиә көз киләме?
Марат кыш кайза китә?
Төндә кем килде?

б) Составьте предложения.

Азат, Мәскәү, төндә, кайтты.
Ул, көн, китә, ун.
Тимур, китә, Төркиә, хәзер.
Әле, кайтты, Нур, Истамбул.
Марат, китә, университет, иртә.
Көз, армия, Азамат, китте.

в) Прочитайте, переведите и выучите считалку

Йәй кайтмаһам, көз кайтам

– Аҕакайым, кайза бараң?
– Кәмә менән тозға барам.
– Кәсептән касан кайтаң?
– Йәйен китеп, көз кайтам.
Көз кайтмаһам, кыш кайтам,
Кыш кайтмаһам, яз кайтам.
Сәпсек, сыйырсык,
Бында торма, бар сык!

г) Переведите

Ике көн элек.
Ярты йыл элек.
Өс сәғәт элек.
Бөгөн иртә яттым.
Иртәгә һуң ятам.
Кисә һуң килдем.
Мин ғинуарза килдем.
Ул кыш китте.
Йәй ауылда торам.
Йәй көндәре ауылда йәшәйем.
Кыш көндәре калала ятам.

9. Диалогтар

а)

- Сөлөм!
- Сөлөм!
- Ни хэл?
- Шөп.
- һин кайзан?
- Ялтанан.
- Касан кайттың?
- Әле генә, ө һин?
- Мин Антальянан азна элек кайттым.
- Шулаймы?
- Эйе.
- Анталья августа шөпме?
- Бик шөп.

б)

- Алло!
- Алло!
- Нурзидә, һаумы?
- һаумы, был кем?
- Мин Мирас.
- Мирас? һаумы, Мирас. һин кайзан?
- Барнаулдан.
- Унда нимә эшләйһең?
- Йәшәйем. Бер ай элек киттем унда.
- Шулаймы ни?
- Шулай шул.
- Хәлдәр нисек?
- Якшы.
- Касан Өфөгә кайтаһың?
- Ярты йылдан.
- Ярай, һау бул.
- һау бул, Нурзидә.

10. Коммуникатив заданиелар

Спросите у Ильдара, когда он вернется домой.

Спросите у Гульшат, когда приедет из Москвы ее мама.

Узнайте у Азамата, когда он вернется из армии.

Урок № 12

УН ИКЕНСЕ ДЭРЕС – УРОК ДВЕНАДЦАТЫЙ

*Азат, һин ниңә кайтманың?
Азат, почему ты не вернулся?*

1. Ниңә? – Почему? Зачем? Для чего? С какой целью?

Ниңә кайтманың? – Почему не вернулся?

Ниңә киттең? – Зачем уехал?

Ниңә ул? – Почему он?

Ниңә ул? – Для чего это?

Ниңә кәрәк? – Зачем это нужно?

Ниңә һуң? – Зачем же?

а)

Һез ниңә китмәнегез?

Улар ниңә барманы?

Һез ниңә яттыгыз?

б)

– Һин ниңә Мәскәүгә киттең?

– Мин Мәскәүзе яратам.

– Өләсәй ниңә ауылга кайтты?

– Ул ауылды ярата.

в)

– Һин ниңә Сибайга барзың?

– Сибайза апайым бар.

– Ниңә Токиога барманың?

– Билет булманы.

2.

Өсөн – для, за, из-за, чтобы, с целью?

Ни өсөн– зачем, почему, отчего?

Кем өсөн– ради кого?

Минең өсөн – ради меня.

Һинең өсөн – ради тебя.

Һеззең өсөн – ради вас.

Улым өсөн – ради своего сына.

Бала өсөн – ради ребенка.

а)

Ни өсөн?

Ни өсөн китәһең?

Ни өсөн килдең?

Ни өсөн ятаһың?

б)

Кем өсөн килдең?

Кем өсөн йәшәйһең?

Кем өсөн эшләйһең?

в)
Һин ниңә бында?
Һин ни өсөн бында?
Һез ниңә бармайһығыз?

г)
– Нина ни өсөн килмәне?
– Белмәйем.
– Ул кем өсөн килә?
– Минең өсөн.
– Әсә кем өсөн йәшәй?
– Бала өсөн.
– Ул кем өсөн эшләй?
– Улы өсөн.

д)
– Ул ниңә барманы?
– Белмәйем.
– Һин ниңә килмәнең?
– Вакытым булманы.

е)
– Азат ниңә килмәне?
– Мәскәүзә булды.

3.

Ямғыр – дождь

Ямғыр яуа. – Идет дождь.

Кар – снег

Кар яуа. – Идет снег.

Кояш – солнце

Кояш калка. – Солнце всходит.

Ел – ветер

Ел сыға. – Начинается ветер.

Кояш байый. – Солнце заходит.

а)
Бөгөн ямғыр.
Иртәгә кар.
Кискә ел.
Көндөз кояш.

б)
Бөгөн ямғыр булды.
Төндә кар яузы.

в)
Бөгөн ямғырмы?
Иртән кар яузымы?
Төндә ел булдымы?
Көндөз кояшмы?

г)
– Азат ниңә кайтманың?
– Ямғыр булды.
– Азат, ниңә килмәйһең?
– Урамда кар бит.

– Ләйсән, ниңә ятмайһың?

– Урамда кояш бит.

4.

Һыуык – холод, мороз, холодный, морозный

Йылы– тепло, теплый

Һыуык көн – холодный день

Һыуык төн– холодная ночь

Һыуык кыш– холодная зима

Кыш һыуык– зима холодная

Көз һыуык– осень холодная

Йылы көн –теплый день

Йылы яз– теплая весна

Йылы өй– теплый дом

Көн йылы – день теплый

а)

Ни өсөн төн һыуык?

Ниңә кыш һыуык?

Ни өсөн өй һыуык?

б)

Ни өсөн өй йылы?

Ниңә һин һыуык?

Ни өсөн Өфөлә йылы?

Ни өсөн Төмөндә һыуык?

в)

– Азат, һин ниңә ятаһың?

– Һыуык.

г)

– Азат, ниңә урамда уйнамайһың?

– Урамда һыуык.

5.

Мин өшөнәм. – Я замерз.

Өшөнәм– замерз

Мин өшөнәм – я замерз

Һин өшөнөң – ты замерз

Ул өшөнө– он замерз

а)

– Кем өшөй?

– Ул өшөй.

– Һин өшөйһөңмө?

– Өшөмәйем.

– Кем өшөнө?

– Азамат өшөнө.

– Азат өшөнөмө?

– Әйе.

– Әсәй, өшөнөңмө?

– Юк, өшөмәнем.

б)

– Һин ни өсөн өшөмәнең?

– Туным йылы.

- Һин ни өсөн өшөнөң?
- Урамда бик Һыуык.

в)

- Азат, ниңә был азна кайтманың?
- Бик Һыуык булды.

6.

Бөгөн нисә градус? – Сколько сегодня градусов?

Нисә градус? – Сколько градусов?

Өфөлә 10 градус йылы. – В Уфе 10 0 тепла.
Сибайза 14 градус йылы. – В Сибаве 14 0 тепла.
Туканда 5 градус Һыуык. – В Тукане 5 мороза.

а)

- Бөгөн нисә градус?
- Кисә нисә градус ине?

б)

- Бөгөн Һыуыкмы?
- Һыуык.
- Нисә градус?
- 30 градус Һыуык.

в)

- Бөгөн йылымы?
- Йылы.
- Нисә градус?
- 20 градус йылы.

г)

- Кисә нисә градус Һыуык ине?
- Ун Һигез градус Һыуык ине.

д)

- Иртөгә нисә градус?
- Ун биш градус.

е)

- Бишенсе октябрзә нисә градус була?
- 3 градус.
- Плюсмы, минусмы?
- Плюс.

7. Күнегеүзәр

а) Ответьте на вопросы.

- Бөгөн көн йылымы?
- Һин ниңә кайтманың?
- Һыуыкмы?
- Кисә өшөнөңмө?
- Ни өсөн өшөнөң?
- Кем өсөн килдең?
- Һыуык өсөн кайтманыңмы?
- Ни өсөн Һыуык?
- Ниңә ниңә йылы тун кәрәк?

- Ниңә тун кәрәкме?
- Кисә нисә градус ине?
- Ниңә йылы көндөрзә кайтманың?

б) Прочитайте и отгадайте загадки

1)
Башы бар, сәсе юк,
Күзе бар, кашы юк,
Йөрөргә аяғы юк.
Һыуыкка туңмай,
Эсегә көймәй.

2)
Иргә – канат,
Солтанға – һанат,
Йәй арымай,
Кыш карышмай.

3)
Йәйен урман кызыра,
Кышын йоко туйзыра.

в) Переведите.

Сегодня холодно.
В этом году зима была холодная.
Завтра будет дождь.
Почему ты не приехал к нам?
Ради кого ты приехал в этот мороз?
Зачем ты лежишь?
Почему ты не играешь на улице?
На улице холодно.
Мне очень холодно.
Мне нужна шуба.

г) Составьте предложения.

Мин, был, өшөнәм, кыш.
Һыуыкта, Өфө, мин, бармай.
Ниңә, кәрәк, ул, тун.
Бөгөн, урам, һыуык.
Өй, кыш, йылы.
Һин, кайтма, ниңә.
Миңә, булды, һыуык.
Температура, 30, градус, кала, һыуык, булды.
Бында, өсөн, килде, һин.
Бала, өсөн, ул, бында, килә.

8. Диалогтар.

- а)
- Сәләм, Айгөл!
  - Сәләм, Миләүшә!
  - Ниңә техникумға килмәнең кисә?
  - Бик һыуык булды.

– Эйе, 30 градус Һыуык ине. Мин бик өшөнөм.

б)

- Алло!
- Алло!
- Сөлөм, Марат!
- Сөлөм, Айзар!
- Безгә бөгөн киләһеңме?
- Юк, бик Һыуык бит.
- 25 градус кына, Һыуык түгел.
- Юк, мин өшөйөм.
- Ярай, иртөгә кил.
- Ярай, рәхмәт.
- Һау бул.
- Һау бул.

в)

- Бөгөн көн йылы шулаймы?
- Эйе.
- Нисә градус?
- Ун биш градус.
- Ямғырмы?
- Юк. Кояш.
- Ел бармы?
- Бар.

г)

- Алло!
- Алло!
- Һаумы, кызым!
- Һаумы, әсәй!
- Ниңә кисә кайтманың, кызым?
- Бик Һыуык булды, әсәй.
- Өшөнөңмө?
- Урамда өшөйөм.
- Техникумда Һыуыкмы?
- Юк, унда йылы.
- Ярай, Һау бул.
- Өшөмә. Киләһе шәмбелә кайт.
- Ярай, Һау бул, әсәй!

9. Коммуникатив заданиелар

Узнайте у Азата, почему он не поехал домой.

Спросите у Азата, какая вчера была погода.

Спросите у Алии, почему она не была в университете.

Спросите у Азата, сколько сегодня градусов.

Спросите у Оли, зачем она не пришла к бабушке.

Спросите у Алмаза, был ли дождь в субботу.

Спросите у Мурата, ради кого и зачем он поехал в Москву.

Спросите у Ивана, утром был снег.

Спроси у дедушки, когда будут теплые дни.

Спроси у Ильдара, почему он не идет в Интернет-клуб.

Урок № 13

УН ӨСӨНСӨ ДӘРЕС – УРОК ТРИНАДЦАТЫЙ

Азат, һин ниндәй телдәр беләһең?

Азат, какие ты языки знаешь?

1.

Тел – язык

Телдәр – языки

Тыуған тел – родной язык

Сит тел – иностранный язык

Башкорт теле – башкирский язык

Урыҫ теле – русский язык

Инглиз теле – английский язык

Немец теле – немецкий язык

Төрөк теле – турецкий язык

Ғәрәп теле – арабский язык

Француз теле – французский язык

б)

Башкорт теле – минең тыуған телем.

Урыҫ теле – Максимдың тыуған теле.

Немец теле – Барбараның тыуған теле.

Төрөк теле – Исметтең тыуған теле.

в)

Ниндәй телдәр бар?

Һин ниндәй телдәр беләһең?

Азат ниндәй телдәр белә?

– Азат, һин ниндәй телдәр беләһең?

– Ләйсән, сит телдәр беләһеңме?

– Ниндәй сит телдәр беләһең?

г)

– Һин ниндәй телдәр беләһең?

– Башкорт, урыҫ.

– Һин сит тел беләһеңме?

– Юк.

– Ниндәй сит тел беләһең?

– Төрөк.

– Төрөк телен беләһеңме?

– Эйе.

– Француз телен ул беләме?

– Юк, белмәй.

2.

Ул төрөксә һөйләшә. – Он говорит по-турецки.

Төрөксә – по-турецки

Ғәрәпсә – по-арабски

Кытайса – по-китайски

Немецсә – по-немецки

Урыҫса – по-русски

Башкортса – по-башкирски

Испанса – по-испански

а)

Гәзит төрөксә.

Китап башкортса.

Журнал инглизсә.

б)

– Был китап немецсәме?

– Был журнал башкортсамы?

– Был аудиокассета итальянсамы?

в)

– Был журнал испансамы?

– Эйе.

– Был китап немецсәме?

– Юк.

– Был французса китапмы?

– Түгел.

– Кем французса белә?

– Мин.

г)

Нил төрөксә һөйләшә.

Оля немецсә һөйләшә.

Ислам грекса һөйләшә.

3.

Ул башкорт телен өйрәнә.– Он изучает башкирский язык.

Өйрән – изучай, научись

Башкорт телен өйрәнә– изучает башкирский язык

Урыс телен өйрәнә – изучает русский язык

а)

– Ин башкорт телен өйрәнәһеңме?

– Эйе.

– Ин гәрәп телен өйрәнәһеңме?

– Юк.

б)

– Кем башкорт телен өйрәнә?

– Без.

– Һез башкорт телен өйрәнәһегезме?

– Эйе, өйрәнәбез.

4.

Тыңла – слушай

Аңла – понимай

Әйт – скажи

Укы – читай

Башкортса тыңлай. – Слушает по-башкирски.

Башкортса аңлай. – Понимает по-башкирски.

Инглизсә әйт. – Скажи по-английски.

Ғәрәпсә укы. – Читай по-арабски.

а)

Алма апай укый.

Гүзәл тыңлай һәм аңлай. Ирина ла тыңлай. Ул аңламай.

б)

- Ирина башкортса аңлаймы?
- Юк.
- Урал немецә аңламаймы?
- Әйе, аңламай.
- һин башкортса укыйһыңмы?
- Әйе.
- Уны аңлайһыңмы?
- Әйе.
- Ниңә Ольга тыңламай?
- Сөнки ул аңламай.
- Ольга, урыҫса әйт, башкортса аңлайһыңмы?
- Нет.

г)

- Гүмәр, һин төрөксә аңлайһыңмы?
- Әйе, аңлайым.
- Ирина, һин башкорт радиоһын тыңлайһыңмы?
- Әйе.
- Денис, һин башкортса журналдар укыйһыңмы?
- Юк.

е)

- Артур, һин нимә тыңлайһың?
- Радио тыңлайым.
- Коля «Юлдаш» радиоһын тыңлаймы?
- Әйе.
- Ул башкортса аңлаймы?
- Аңлай һәм һөйләшә.

5.

Бер аз аңлай. – Немного понимает.

Бер аз – немного

Бер аз аңлайым –немного понимаю

Бер аз аңлайһың – немного понимаешь

Бер аз аңлайбыз – немного понимаем

а)

- һин башкортса аңлайһыңмы?
- Бер аз.
- Ул кытайса аңлаймы?
- Бер аз.

б)

- һез японса аңлайһығыҙмы?
- Бер аз аңлайым.
- Улар испанса беләме?
- Бер аз.
- һин башкортса һөйләшәһеңме?
- Бер аз һөйләшәм.

6.

Күп телдәр белә. – Знает много языков.

Күп – много

Әз – мало

Күп белә – много знает

Әз белә – мало знает

а)

– Нисә тел беләһең?

– Күп.

– Ул нисә тел белә?

– Биш тел белә.

б)

– Һин нисә тел өйрәнәһең?

– Күп.

7.

Миңә урыҫса-башкортса һүзлек кәрәк. – Мне нужен русско-башкирский словарь

Урыҫса-башкортса – русско-башкирский

Словарь – һүзлек

Һүзлек кәрәк – нужен словарь

Бына һүзлек. – Вот словарь.

а)

Был урыҫса-башкортса һүзлек.

Миңә урыҫса-башкортса һүзлек кәрәк.

б)

– Һинең һүзлеген бармы?

– Урыҫса-башкортса һүзлеген кайза?

в)

– Һинең ниндәй һүзлеген бар?

– Урыҫса-башкортса.

– Уның аңлатмалы һүзлеге бармы?

– Бар.

– Һезҙең башкортса-инглизсә һүзлегегеҙ бармы?

– Юк.

– Был кемдең һүзлеге?

– Азаттыкы.

– Был Азаттың һүзлеге түгелме?

– Түгел.

– Һиңә һүзлек кәрәкме?

– Кәрәкмәй.

7.

Башкорт теле дәресе. – Урок башкирского языка.

Дәрес – урок

Бөгөн башкорт теле – сегодня башкирский язык

а)

Бөгөн башкорт теле дәресе.

Иртәгә урыҫ теле дәресе.

б)

– Бөгөн башкорт теле буламы?

– Була.

– Бөгөн инглиз теле буламы?

– Юк.

в)

– Касан башкорт теле була?

– Бөгөн.

– Инглиз теле касан була?

– Иртөгә.

г)

Бөгөн башкорт теле дәресе. Мин башкортса өйрәнәм. Дәрестә мин тыңлайым, укыйым, һөйләшәм. Хәзер башкортса аңлайым.

д)

– Иртөгә башкорт теле дәресе буламы?

– Эйе.

– Башкортса өйрәнәһеңме?

– Бер аз.

– Дәрестә нимә эшләйһегез?

– Башкортса һөйләшәбез, укыйбыз, тыңлайбыз.

– Аңлайһығызымы?

– Хәзер аңлайбыз.

8.

Ғәрәпсә яза беләһеңме? – Умеешь писать по-арабски?

Ғәрәпсә – по-арабски

Ғәрәпсә белә – знает по-арабски

Яза белә – умеет писать

Ғәрәпсә яза белә – знает писать по-арабски

а)

– Һин яза беләһеңме?

– Эйе.

– Һин ғәрәпсә яза беләһеңме?

– Беләм.

б)

– Ул ғәрәпсә яза белмәйме?

– Юк, белмәй.

9. Күнегеүзәр.

а) Ответьте на вопросы.

Һин нисә тел беләһең?

Һиндәй телдәр беләһең?

Башкортса беләһеңме?

Һиндәй телдәрҙе яратаһың?

Һиндәй телде яратмайһың?

Азат, һин һиндәй телдәр беләһең?

Ул сит телдәр беләме?

Азат кытай телен беләме?

Урысса яҡшы беләһеңме?

б) Составьте предложения.

Тел, ул, инглиз, белә.

Без, башкорт, тел, өйрәнә.

Башкорт, тел, дәрес, бөгөн.
Ғәрәпсә, укый, белә, яза, мин.
Һүзлек, инглизсә-урыҫса, миңә, кәрәк.

в) Прочитайте скороговорки башкирского языка и выучите

Караңғыла кара карғаға караным. Кара карғаға караңғыла караһаң да, караһаң да, кара карғаға карағанда кара караскыға окшап тора.

Сейәлек сокорон сыккан сакта, сей сейәне сәйнәй-сәйнәй, сикәләрем сатнаны.

в) Переведите

Вот словарь.
Был башкортса-урыҫса һүзлек.
Я пишу по-арабски.
Мин японса һөйләшәм.
Он по-башкирски понимает, но не говорит.
Мин башкортса аңлайым, укыйым, язам, һөйләшәм.
Сегодня урок французского языка.
Мин күп телдәр беләм.
Мин англиз телен якшы беләм.
Ул немецә аңлай, бер аз һөйләшә.
Минең туған телем – башкорт теле.

10. Диалогтар.

а)

- Булат, һин укыйһыңмы?
- Әйе.
- Кайза?
- Университетта.
- Ниндәй факультетта?
- Сит телдәр факультетында.
- Ниндәй телдәр өйрәнәһең?
- Инглиз, немец.
- Был телдәрзә һөйләшәһеңме?
- Әйе.
- Афарин!

б)

- Денис, һин кайза укыйһың?
- Техникумда.
- Нисәнсе курста?
- Икенсе.
- Ниндәй телдәр өйрәнәһегез?
- Урыҫ, башкорт, англиз телдәре.
- Был телдәрзә беләһеңме?
- Бер аз.
- Урыҫса якшы беләһеңме?
- Бик якшы түгел, сөнки насар язам.
- Башкортса нисек?
- Башкортса аңлайым, укыйым, һөйләшмәйем.
- Ә англиз телең нисек?
- Насар һөйләшәм, якшы аңлайым, хаталы язам.

11. Коммуникатив заданиелар

Спросите у Азата, какие языки он знает?

Спросите у студентов, учащихся, говорят ли они по-башкирски.

Узнайте у Тимура, хорошо ли он знает английский язык.

Спросите у Олега, какие языки они изучают.

Узнайте у Марии, понимает ли она по-башкирски.

Спросите у Дениса, есть ли у него русско-башкирский словарь.

Спросите в классе, кто умеет писать по-арабски.

Узнайте у Марии, будет ли урок башкирского языка.

Урок № 14

УН ДҮРТЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ЧЕТЫРНАДЦАТЫЙ

Азат, нимә булды?

Азат, что случилось?

1.

Нимә булды? – Что случилось?

Һинә нимә булды?

Уға нимә булды?

Уларға нимә булды?

2.

Баш ауырта. – Голова болит.

Башы ауырта. – У него голова болит.

Минәң башым ауырта.

Башым ауыртмай.

3.

Баш – голова

аяк – нога

кул – рука

күз – глаз

колак – ухо

ауыз – рот

теш – зуб

тел – язык

бармак – палец

ауырта – болит

һызлай – ноет, ломит

а)

Аяк ауырта.

Кул һызлай.

Күзем һызлай.

Колак һызлай.

Теш һызлай.

Бармак ауырта.

б)

Быйыл аяктарым һызлай.

Төндә тешем һызланы.

Бер азна колағым һызлай.

в)

– Һинәң башың ауыртамы?

– Әйе.

– Уның кулы һызлаймы?

– Юк.

– Тешәң һызлаймы?

– Һызламай.

4. Табибка бар. – Иди к врачу.

Табиб – врач

Күз табибы – окулист
Колак табибы – лор врач
Теш врачы – стоматолог

- а)
– Әсәй, тешем Һызлай.
– Табибка бар, улым.
- б)
– Әсәй, күзем ауырта.
– Күз табибына барайык, улым.
- в)
– Миңә колак табибы кәрәк.
– Унынсы кабинетка бар.
- г)
– Бөгөн хирург буламы?
– Була.
- д)
– Сәғәт нисәлә теш врачы була?
– Сәғәт унда.

5. Регистратура кайза? – Где регистратура?

- а)
Регистратураға бар.
Регистратура эшләйме?
- б)
– Регистратура кайза?
– Бында.
- в)
– Регистратура бындамы?
– Әйе.
- г)
– Һин регистратураламы?
– Юк.
- д)
– Был регистратура түгелме?
– Түгел.
- е)
– Регистратура нисек эшләй?
– Сәғәт һигеззән эшләй.

6.
Үсмерзәр кабинеты кайза? – Где подростковый кабинет?

Үсмер – подросток
Үсмерзәр кабинеты – подростковый кабинет

- а)
Үсмерзәр кабинеты кайза?
Үсмерзәр кабинеты бындамы?
Үсмерзәр кабинеты нисек эшләй?

- б)
– Үсмерзэр кабинеты кайза?
– Бында.
– Үсмерзэр кабинеты бындамы?
– Эйе.

- в)
– Үсмерзэр табибы нисек эшлэй?
– Сәғәт һигеззән.

7.

Дарыу кәрәк. – Необходимо лекарство.

Дарыулау – лечить

Дарыу – лекарство

Дарыу үләне – лекарственные травы

Дарыухана – аптека

Баш дарыуы – лекарство от головной боли

Йоко дарыуы – снотворное

- а)
Дарыу эшләү – делать лекарство
Дарыу эсеү – пить лекарство
Дарыу һөртөү – смазать лекарством (рану)
Дарыу үләне йыйыу – собирать лекарственные травы
Дарыу үләне эсеү – пить лекарственные травы

- б)
Бына дарыухана(аптека).
Был дарыухана (аптека).

- в)
– Был баш дарыуымы?
– Эйе.
– Миңә йоко дарыуы кәрәк.
– Рәхим итегез!
– һез дарыу эшлэйһегезме?
– Юк.
– Мин дарыуханаға барайыммы?
– Бар.
– Был якшы дарыуымы?
– Эйе.
– һезгә ниндәй дарыу кәрәк?
– Баш дарыуы.

8. Дауаханаға (больницаға) ят. – Ложись в больницу.

- а)
Был ниндәй дауахана?
Дауахана кайза?
Касан дауаханаға бараһың?
Касан дауаханаға ятаһың?

- б)
– Был ниндәй дауахана?
– Балалар дауаханаһы.
– Йөрәк ауырыузары дауаханаһы кайза?

- Каршыла.
- Был күз ауырыузары дауаханаһымы?
- Эйе.
- һин дауаханаға ятаһыңмы?
- Юк.
- Ниңә дауаханаға ятмайһың?
- Вакытым юк.
- Дауаханала күптән ятамы?
- Ике азна инде.

9.

Һаулык нисек? – Как здоровье?

Һаулык – здоровье

Сәләмәтлек – здоровье

а)

Һаулык нисек?

Һаулығың нисек?

б)

Сәләмәтлек нисек?

Сәләмәтлегең нисек?

в)

– Һаулык нисек?

– Шәп.

– Һаулығың нисек?

– Насар.

– Сәләмәтлек нисек?

– Аллаға шөкөр.

10.

Олатайзың хәле нисек? – Как состояние (здоровье) дедушки?

Хәл – состояние

Хәле нисек? – Как его состояние (здоровье)?

Хәле насар – состояние плохое

Хәле якшы – состояние хорошее

а)

Минең хәлем уртаса.

Уның хәле якшы.

б)

– Әсәйендең хәле нисек?

– Һәйбәт.

– Уның хәле нисек?

– Шәп түгел.

– Мостафаның хәле нисек?

– Бер аз һәйбәтләнде.

в)

– Олатайзың хәле насармы?

– Насар түгел.

11. Һине кем дауалай? – Кто тебя лечит?

Дауалау – лечение

Дауа – снадобье, лекарственное средство

а)
Һине дауалай.
Беззе дауалай.
Маратты дауалай.

б)
Морат дауалай.
Табип дауалай.
Өлөсөй дауалай.
Улар дауалай.

в)
– Кемде дауалай?
– Уны.
– Кем дауалай?
– Доктор.
– Нисек дауалай?
– Дарыу менән.

г)
– Өлөсөй нисек дауалай?
– Дарыу үлөндөре менән.

12. Температураһы юғарымы? – Температура у него высокая?

Юғары – высоко, высокое

Түбән – низко, низкий

Температураһы нисек? – Как у него температура?

Температураһы бармы? – Есть у него температура?

Температураһы юғарымы? – Температура высокая?

Температура күтәрелде. – Поднялась температура.

Температура төштө. – Температура упала.

а)
– Температураң бармы?
– Бар.
– Температураң нисек?
– Юғары. 39 (утыз туғыз) градус.

б)
– Температураң төштөмө?
– Юк.
– Температураң күтәрелдеме?
– Әйе.

13. Күнегеүзәр.

а) Ответьте на вопросы.

Азат, нимә булды?
Һиңә нимә булды?
Башың ауыртамы?
Һинең тешең һызлаймы?
Теш врачына барзыңмы?
Регистратура эшлэйме?
Үсмерзәр кабинеты кайза?
Үсмерзәр табибы бөгөн буламы?
Һиңә дарыу кәрәкме?

Дарыухана кайза?
Дарыу үлөндөрөн эсөһеңме?
Ниндөй дауаханала ята?
Һаулығы нисек?
Мөһирзөң хәле нисек?
Мишаны кем дауалай?
Температураһы бармы?

б) Составьте предложения на тему «Здоровье», используя данные слова и выражения: ауырый, ауырыу, нимә булды, температура, дауахана, үсмерзәр табибы, һаулык нисек, хәле нисек, кем дауалай, хирург килде, операция эшләне.

в) Переведите.

Мин ауырыйым.
Нимә булды?
Башым ауырта.
Температурам күтәрелде.
Дарыу кәрәк.
Ниндөй дарыу кәрәк?
Дауаханаға ятаһыңмы?
Хәлең яҡшымы?
Хәлем шәптән түгел.
Ниндөй дауаханала ята?
Был поликлиникамы?
Был үсмерзәр поликлиникаһы.
Үсмерзәр врачы бөгөн эшләйме?

г) Переведите

Теш тазартаһы түгел

- Өләсәй, һиңә рәхәт, исмаһам: тештәрең төшөп бөтә яҙған инде.
- Нимәһе рәхәт уның?
- Теш тазартырға кәрәк тип, бер кем дә әрләмәй...

14. Диалогтар.

а)

- Кәримә апай, Рушан өйзәме?
- Юк. Ул дауаханала.
- Нимә булды?
- Ул ауырый.
- Башы ауырыймы?
- Юк. Колағы ауырта.
- Нисәнсе дауаханала?
- Бишенсе.
- Унда индерәләрме?
- Әйе.
- Ярай, Кәримә апай. Һау булығыҙ. Рушанға сәләм әйтегеҙ.
- Яҡшы. Һин больницаға бараһыңмы?
- Әйе, бөгөн барам.
- Рәхмәт.
- Бер ни түгел.

б)

- Ғәфү итегез, был поликлиникамы?
- Әйе.
- Минең улым ауырый.
- Фамилияһы нисек?
- Солтанов Ирек.
- Нисә йәш?
- Ун өс.
- Температураһы бармы?
- Бар, утыз туғыз градус.
- Адресығыз нисек?
- Ленин урамы, кырк бишенсе йорт, нигезенсе фатир.
- Сәғәт туғызза врач килә.
- Рәхмәт.

в)

- һаумыһығыз!
- һаумыһығыз!
- Күз врачына мөмкинме?
- Мөмкин. Нимә булды?
- Күзем ауырта.
- Бына талон.
- Рәхмәт.

г)

- Теш врачына талон бармы?
- Касанға?
- Йомаға.
- Сәғәт нисәгә?
- Унға.
- Унға юк.
- Ун бергә лә юкмы?
- Ун бергә бар. Рәхим итегез.
- Рәхмәт.

д)

- Сәләм, Айнур!
- Сәләм, Фатима!
- һинә нимә булды?
- Грипп менән ауырыйым.
- Шулаймы?
- Әйе.
- Температураң юғарымы?
- Әле төштә.
- Дарыуҙарың бармы?
- Күп.
- Дарыу үлөндөрә эсәһеңме?
- Өләсәй эсерә.
- Ярай, һау бул. Сәләмәтлән.
- Рәхмәт. һау бул.

д)

- һаумыһығыз!
- һаумыһығыз!
- Нимә булды?

- Йөрөгөм ауырта.
- Дарыу кәрәкме?
- Эйе, мөхәббәттән дарыу бармы?
- ...

Урок № 15

УН БИШЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ПЯТНАДЦАТЫЙ

Азат, һин магазинға барзыңмы?

Азат, ты ходил в магазин?

1.

Магазин – магазин

Базар – рынок

Компьютерзар магазинны – магазин компьютеров

Үзәк базар – центральный рынок

а)

Магазинға барзыңмы?

Базарға барзыңмы?

Киоскыға барзыңмы?

б) Был магазинда нимә бар?

Был магазинда кофе бармы?

в)

Был ниндәй магазин?

Был магазинмы?

Был компьютерзар магазиннымы?

г)

– Был «Матрица» магазиннымы?

– Эйе.

– Был «Техно» магазиннымы?

– Юк.

– Был «Самрау» магазинны түгелме?

– Түгел.

д)

– «Техно» магазиннында нимә бар?

– Телевизор бар.

– «Самрау» магазиннында компьютер бармы?

– Юк.

– Ниндәй магазиндарза компьютерзар бар?

– «Евроком», «Онлайн», «Аск», «Техника һәм технология» һәм башкалар.

2. Магазиндан һин нимә алдың? – Что ты купил в магазине?

Ал – бери, купи

Бир – дай

Түлә – плати

Үлсә – взвесь

а)

Компьютер алдыңмы?

Телефон алдым.

Пейджер алдым.

б)

Улар мебель алған.

Без машина алдык.

Атайым кеçә телефоны алды.

в)
Миңә кассета бирегез.
Безгә принтер бирегез.

г)
Кассаға түлә.
Мин түләйем.
Сканер өсөн кем түләй?
Ноутбук өсөн мин түләнем.

д)
Миңә кәнфит үлсә.
Уға печенье үлсә.
Миңә кәнфит үлсәнеңме?

3. Кассета нисә һум тора? – Сколько стоит кассета?

Һум – рубль
Тәңкә – рубль
Тин – копейка
Акса – деньги

а)
Нисә һум тора?
Нисә тәңкә тора?

б)
Биш һум
Өс тәңкә
Егерме тин
Йөз һум
Илле һум алтмыш тин

б)
Акса юк
Аксам юк
Минең аксам күп
Акса алдым
Мин уға акса бирзем
Безгә мең һум акса кәрәк

в)
– Азат, аксаң бармы?
– Бар.
– Азат, акса кәрәкме?
– Әйе.

г)
– Әсәй, акса бир.
– Нисә һум?
– Йөз һум.
– Мә, ал.

4. Күпме тора? – Сколько стоит?

Күпме – сколько, много ли, какое количество

а)
Кеçә телефоны күпме тора?

Картридж күпме тора?
Наушник күпме тора?
«Тойота» күпме тора?
«Һонда» машинаһы күпме тора?

б)

– Наушник күпме тора?
– Йөз һум.
– Велосипед күпме тора?
– Өс мең.
– Кеҫә телефоны күпме тора?
– Ике мең һум.

5. Ни хак тора? – Сколько стоит?

Хак – цена

Ни хак? – сколько?

Ни хак тора? – Сколько стоит?

а)

– Магнитофон ни хак тора?
– Биш мең.
– Компьютер ни хак тора?
– Утыз мең.
– Машина ни хак тора?
– Ике йөз мең.
– Телефон ни хак тора?
– Ике мең һум.

6. Кыйбатмы? – Дорого?

Кыйбат – дорого

Осһоз – дешево

а)

Машина кыйбат.
Компьютер кыйбат.
Скейтборд кыйбат.

б)

Нимә осһоз?
Был осһозмо?
Был кыйбат түгелме?

в)

Был машина осһоз.
Был машина осһозорак.
Был компьютер кыйбат.
Был компьютер кыйбатырак.

– рак/- рәк – аффиксы сравнительной степени прилагательных и наречий

йылы – йылырак – теплее
һыуык – һыуығырак – холоднее
кыйбат – кыйбатырак – дороже
осһоз – осһозорак – дешевле
әз – әзәрәк – меньше
күп – күберәк – больше
якшы – якшырак – лучше

насар – насарырак – хуже

7. Азат, һин икмәк алдыңмы? – Азат, ты купил хлеба?

Икмәк – хлеб

Һөт – молоко

Сәй – чай

Май – масло

Шәкәр – сахар

Ит – мясо

Һыу – вода

Балык – рыба

Каймак – сметана

Тоз – соль

а)

Икмәк алдым.

Май алдым.

Шәкәр алдым.

Ит алдык.

Һөт алдык.

б)

– Азат, икмәк алдыңмы?

– Әйе.

– Азат, сәй алманыңмы?

– Юк.

– Азат, ниңә май алманың?

– Белмәнем.

– Һин шәкәр алманыңмы?

– Алманым.

– Ниңә ит алманың?

– Аксам булманы.

в)

– Миңә һөт кәрәк.

– Ун һум.

– Миңә сәй, май бирегез.

– Егерме туғыз һум.

г)

– Май күпме тора?

– Егерме алты һум.

– Минераль һыу күпме тора?

– Ун ике һум.

д)

– Һеззә балык бармы?

– Бар.

– Ит бармы?

– Юк.

е)

– Был тозмо?

– Әйе.

– Был маймы?

– Түгел.

8. Һин ашаныңмы? – Ты поел?

Аша – ешь, кушай

Эс – пей

а)

Ит ашай.

Икмәк ашай.

Май ашамай.

б)

– Һин ит ашайһыңмы?

– Әйе, ашайым.

– Һин май яратаһыңмы?

– Яратам.

в)

Һыу эсә.

Һөт эсмәй.

Кофе эсә.

Какао эсмәй.

г)

– Марат, ашаныңмы?

– Әйе.

– Марат, нимә ашаның?

– Ит, икмәк, май, салат.

– Һин нимә эстен?

– Минераль һыу эстем.

9. Әсәй, аш бешерзеңме? – Мама, суп варила?

Аш – суп

Бешерәү – варить, стряпать, готовить

Аш бешерәү – варить суп

Бутка – каша

Бутка бешерәү – варить кашу

Салат – салат

Салат эшләү- делать салат

Һурпа – бульон

Һурпа койоу – залить бульоном

а)

Аш бешерәү.

Бутка бешерәү.

Салат эшләү.

б)

Мин аш бешерәм.

Һин аш бешерәһең.

Ул аш бешерә.

Без аш бешерәбез.

Һез аш бешерәһегез.

Улар аш бешерә.

в)

Булат бутка ашай.

Атай аш ашай.

Ләйсән салат ашай.

- г)
– Һин нимә бешерәһең?
– Бутка.
– Азат нимә ашай?
– Салат.
– Илнур һурпа эсәме?
– Юк, эсмәй.
– Нур аш яратамы?
– Әйе, ярата.

10. Аштарығыз тәмле булһын! – Приятного аппетита!

тәмле – вкусный
тәмһез – невкусный
тозло – соленый
тозһоз – несоленый
әсе – горький, кислый
сөсө – пресный
татлы – сладкий

- а)
Тәмле аш.
Аш бик тәмле.
Бөгөн аш тәмһез.
Аш тозло.
Тозһоз аш.
Әсе катык.
Сөсөс икмәк.
Әсе борос.

- б)
– Аш тәмлеме?
– Әйе.
– Салат тозломо?
– Юк.
– Сөй татлымы?
– Юк.

- в)
Һиңә тәмле аш!
Һезгә тәмле аш!

- г)
– Аштарығыз тәмле булһын!
– Рәхмәт.
– Аштарығыз тәмле булһын!
– Бергә булһын.

11. Күнегеүзәр.

а) Переведите.

Һөт, балык, һыу, акса, май, икмәк, ал, бир, бешер, аша, эс.

Это мясо. Мясо очень дорогое. В магазине нет мяса. На базаре есть мясо. Мясо стоит 80 рублей. Я люблю мясо. У нас есть компьютер. Мы его купили в магазине «Кламас». Наш компьютер очень дорогой. Он дороже компьютера Азата.

б) Ответьте на вопросы по-башкирски.

Что ты ел вчера?
Вы варили суп?
Ты любишь чай?
Что ты купила в магазине «Зифа»?
Сколько стоит сотовый телефон?

в) Прочитайте и выучите стихотворение

Матур булып үсәйем

Тәмле генә баллы сәй
Яһап бирҙе миңә әсәй.
Бөтөргәнсе эсәйем,
Мин тизерәк үсәйем.
Ана, изәндә бесәй
Үсеккән, һөтөн эсмәй,
Үсеккәнгә гел шулай
Бәләкәй булған, үсмәй.
Вафа Әхмәдиев

г) Составьте предложения.

Барзык, кисә, магазин.
Магазин, алдык, һөт, май, сәй, икмәк.
Ит, тора, һум, 120, бында.
Мин, ярат, лимонлы, сәй.
Ауыл, магазин, түгел, күп.
Скейтборд, был, тора, күпме.

12. Диалогтар.

а)

– һаумыһығыз!
– һаумыһығыз!
– һеззә балык бармы?
– Ниндәй балык?
– Тозло балык.
– Бар.
– Миңә ярты кило балык бирегез.
– Рәхим итегез, етмеш һум.
– Бына.
– Рәхмәт.

б)

– Азат, магазинға барзыңмы?
– Әйе.
– Нимә алдың?
– Икмәк, һөт, май.
– Акса бармы әле?
– Әйе.
– Балык, сыр, һыу ал.
– Ярай, әсәй.
– Рәхмәт.

в)

– Алло!

- Алло!
- Был «Еврокоммы»?
- Эйе.
- Һеззә кеҗә компьютеры бармы?
- Бар.
- Кыйбатмы?
- Түгел.
- Күпме тора?
- Биш мең.
- О-о-о!

г)

- Һаумыһығыз!
- Һаумыһығыз!
- Базар нисек?
- Якшы.
- Ит күпме тора?
- Йөз һум.
- Миңә ике кило ит.
- Рәхим итегеҙ.
- Күпме?
- Ике йөз һум.
- Рәхим итегеҙ.
- Рәхмәт.

13. Коммуникатив заданиелар

Спросите, была ли мама на Колхозном рынке?

Узнайте, что она купила.

Узнайте, что продается в магазине «Знание».

Спросите, есть ли в магазине «Матрица» компьютеры, сотовые телефоны.

Спросите, сколько стоит сотовый телефон.

Урок № 16

УН АЛТЫНСЫ ДӘРЕС – УРОК ШЕСТНАДЦАТЫЙ

Азат, һезең баксағыз бармы?

Азат, у вас есть сад?

1. Баксағыз бармы? – Есть ли у вас сад?

Бакса – сад

Еләк – ягода

Емеш – фрукты

Йәшелсә – овощи

а)

– Баксағыз бармы?

– Бар.

– Уларзың баксаһы кайза?

– Шишмәлә.

– Баксала нимә бар?

– Еләк, йәшелсә, емеш бар.

– Һин бакса яратаһыңмы?

– Яратмайым.

– Кем бакса ярата?

– Олатай.

– Атайың бакса яратамы?

– Бер аз.

2. Баксала нимә үсә? – Что растет в саду?

Үсә – растет

Алма – яблоко

Сейә – вишня

Карағат – смородина

Курай еләге – малина

Кишер – морковь

Кәбестә – капуста

Кыяр – огурец

Картуф – картофель

Һуған – лук

Томат – помидор

Һарымһак – чеснок

а)

Алма үсә.

Еләк үсә.

Банан үсмәй.

Әфлисун үсмәй.

б)

– Башкортостанда нимә үсә?

– Алма, сейә, груша.

– Йөзөм үсәме?

– Үсмәй.

3. Баксағыз зурмы? – Сад большой?

Зур – большой

Бәләкәй – маленький

а)

Зур кала.

Бәләкәй кала.

б)

– Баксағыз зурмы?

– Әйе.

– Уларзың баксаһы зурмы?

– Юк, бәләкәй.

в)

– Был бәләкәй баксамы?

– Әйе.

– Был зур баксамы?

– Юк.

4. Алмалар кызылмы? – Яблоки красные?

Кызыл – красный

Йәшел – зелёный

Ак – белый

Кара – чёрный

Күк – синий

Һары – жёлтый

Көрән – бурый

Һоро – серый, бурый

а)

Кызыл алма

Йәшел кыяр

Ак карағат

Кара карағат

Күк сәскә

Һары кауын

Көрән сейә

Һоро бесәй

б)

– Алма ниндәй?

– Кызыл.

– Һарымһак ниндәй?

– Ак.

– Һуған ниндәй?

– Әсе.

– Кауын һарымы?

– Әйе.

– Карбуз һарымы?

– Юк, кызыл.

5. Карбуз эреме? – Арбуз крупный?

Карбуз – арбуз

Эре – крупный

Вак – мелкий

а)

- Карбуз үсөмө?
- Эйе.
- Карбуз эреме?
- Юк.

б)

- Азат, эре нуған ал.
- Ярай.
- Азат, карбуз алдыңмы?
- Эйе.

в)

- Карбуз бармы?
- Бар.
- Кыйбатмы?
- Юк.
- Миңә бер зур кызыл карбуз кәрәк.
- Рәхим итегез.
- Рәхмәт.

6. Баксала ер катымы? – В саду земля твердая?

Каты – твердый, жесткий

Йомшак – мягкий, рыхлый

Ер – земля

а)

- Ер каты.
- Каты ер.
- Йомшак ер.
- Ер йомшак.

б)

- Ер катымы?
- Юк.
- Алма катымы?
- Эйе.
- Кар йомшакмы?
- Эйе, йомшак.

в)

- Икмәк йомшакмы?
- Юк, каты.
- Кул йомшакмы?
- Эйе, йомшак.

7. Баксала сәскәләр бармы? – В саду есть цветы?

Сәскә – цветок

Аксәскә – ромашка

Күксәскә – василек

Миләүшә – фиалка

Роза сәскәһе – роза

Сирень сәскәһе – сирень

а)
Сәскәләр бар.
Роза үсә.
Сирень бар.

б)
– Нин сәскә яратаһыңмы?
– Эйе.
– Атайың сәскә яратамы?
– Юк.
– Нин сәскәләрҙе беләһеңме?
– Белмәйем.

8. Баксала эшләргә ярата. – Любит работать в саду.

Эшләргә ярата. – Любит работать в саду.

Укырға ярата. – Любит учиться.

Алырға ярата. – Любит брать.

Килергә ярата. – Любит приходиться.

а)
– Нин эшләргә яратаһыңмы?
– Эйе.
– Баксала эшләргә яратаһыңмы?
– Юк.

б)
– Кем баксала эшләргә ярата?
– Әсәй.
– Кем баксала эшләргә яратмай?
– Азат.
– Ул баксала эшләргә яратамы?
– Юк.

9. Күнегеүзәр.

а) Сделай по образцу:

Бар – барырға – ийти, ехать
Кит
Кил
Ал
Бир
Йәшә
Тор
Ултыр
Аша
Эс
Һөйлә
Укы
Өйрән

б) Прочитайте и выучите стихотворение

Һанап кара әле

Әхмәттең бар алмаһы,
Әсәттең бар алмаһы,
Бер алма бар Әсмәлә,

Бер алма бар Сафала,
Берәү өҫтәлдә ята.
Ә бөтәһе нисә алма?
 $1+1+1+1+1 =$
Ғариф Ғүмәр

б) Ответьте на вопросы.

Һиңә укырға кәрәкме?
Баксала эшләргә кәрәкме?
Баксағыз бармы?
Баксағыз кайза?
Баксағыз зурмы?
Баксала нимә үсә?
Алма күпме?
Помидор эреме?
Һуған йәшелме?
Баксала эшләргә яратаһыңмы?
Баксала сәскәләр бармы?

в) Составьте предложения.

Бакса, йәшел, үсә, алма.
Китергә, миңә, бакса, кәрәк.
Бакса, ашарға, яратам.
Сәскә, бакса, күп, үсә.
Әсәй, бакса, эшләргә, ярата.
Мин, бакса, эшләргә, яратмайым.
Мин, компьютер, яратам, уйнарга.

г) Переведите стихотворение.

Ак пароход.
Кара тулкын.
Кызыл маяк.
Һоро ком.
Зәңгәр күктә
Якты йондоз.
Йәшел ярза
Һары кыз.
Р. Фәйзуллин

10. Диалогтар.

а)
– Сәләм, Азат!
– Сәләм, Мансур!
– Әйзә интернет-клубка.
– Юк, мин баксаға барам.
– Һин бакса яратаһыңмы?
– Юк.
– Ә һиңә бараһың?
– Барырға кәрәк.

- О-о-о-, бына һин ниндәй!
- Шулай...

б)

- Әлиә, һин бакса яратаһыңмы?
- Яратам.
- Бик шөп. Әйзә баксаға.
- Унда нимә бар?
- Алма, сейә, кишер...
- Ә сәскәләр үсәме?
- Әйе.
- Бик якшы. Мин сәскә яратам.

в)

- Морат, һин баксала нимә эшләйһең?
- Ашайым.
- Тағы?
- Еләк ашайым, кишер ашайым.
- Тағы?
- Груша ашайым, кыяр ашайым.

11. Коммуникатив заданиелар

Узнайте, есть у Азата сад.

Спросите, любит Азат свой сад.

Узнайте, кто в саду работает.

Поинтересуйтесь, что в саду растет.

Узнайте, чем Азат в саду занимается.

Спросите у Азата, любит ли он малину, смородину, яблоки, помидоры, огурцы.

Узнайте у Азата, сколько стоит на базаре вишня.

Урок № 17

УН ЕТЕНСЕ ДЭРЕС – УРОК СЕМНАДЦАТЫЙ

Азат, һин бәхетле кешеме?

Азат, ты счастливый человек?

1. Кеше – человек

Был кеше. – Этот человек.

Бер кеше. – Какой-то человек.

Биш кеше. – 5 человек.

Ниндэй кеше? – Какой человек?

Якшы кеше. – Хороший человек.

а)

– Ул ниндэй кеше?

– Якшы.

– Азат бәхетле кешеме?

– Эйе.

б)

– Кайза ул кеше?

– Бына.

– Был кеше кем?

– Айрат.

2. -лы/-ле – эти аффиксы, присоединяясь к существительным, образуют прилагательные

бәхет – бәхетле – счастливый

акыл – акыллы – умный

намыс – намыслы – честный

тоз – тозло – соленый

тәм – тәмле – вкусный

3. Ул ниндэй кеше? – Какой он человек?

Эшсән – трудолюбивый

Ялкау – ленивый

Тырыш – старательный

Йомарт – щедрый

Һаран- жадный

Усәл – злой

а)

– Ул йомарт кешеме?

– Эйе.

– Ул усәл кешеме?

– Юк.

б)

– Ул усәлмы?

– Түгел.

– Ул һаранмы?

– Юк.

4. Ул шундай шәп кеше! – Он такой хороший человек!

Шундай – такой

Шундай кеше – такой человек

Шундай шәп – такой хороший

а)

Азат шундай кеше.

Марина шундай кыз.

б)

Алмаз шундай шәп!

Ирина шундай матур кыз!

в)

Азамат шундай акыллы!

Ғәлиә шундай тыйнак!

5. Асия матурмы? – Асия красивая?

Матур – красивый, матур кыз – красивая девушка

Нәфис – изящный, нәфис бил – изящная талия

Зифа – стройный, зифа буй – стройный стан

Һылыу – красивый, һылыу катын – красивая женщина

а)

– Асия матурмы?

– Әйе.

– Гүзәл һылыумы?

– Һылыу.

б)

– Кем матур?

– Асия.

– Кем һылыу?

– Гүзәл.

в)

– Айгөл матур кызмы?

– Әйе.

– Гүзәл һылыу кызмы?

– Бик һылыу.

6. Алма кара сәсле, кара күзле, ак йөзлө, һомғол буйлы кыз. – Алма черноволосая, черноглазая, светлолицая, стройная девушка.

Сәс – волос

Йөз – лицо

Буй – стан

а)

Кара сәс – черные волосы

Һары сәс – светлые волосы

Кара сәсле – черноволосый

Һары сәсле – светловолосый

Бөзрә сәс – кудрявый волос

Бөзрә сәсле – кудрявый

Сал сәс – седой волос

Сал сәсле – седовласый

Кыска сәс – короткий волос
Кыска сәсле – коротковолосая
Озон сәс – длинный волос
Озон сәсле – длинноволосая

б)

Кара күз – черные глаза
Кара күзле – черноглазый
Зәңгәр күз – голубые глаза
Зәңгәр күзле – голубоглазый
Йәшел күз – зеленые глаза
Йәшел күзле – зеленоглазый
Куңыр күз – карие глаза
Куңыр күзле – кариглазая

в)

Ак йөз – светлое лицо
Ак йөзлө – светлолицая
Куңыр йөз – смуглое лицо
Куңыр йөзлө – смуглолицая (смуглянка)

г)

Һомғол буй – стройный стан
Һомғол буйлы – грациозная
Озон буй – высокий рост
Озон буйлы – высокого роста
Кыска буй – низкий рост
Кыска буйлы – низкого роста

д)

Нурия ак йөзлө, куңыр күзле, кара сәсле кыз.
Ольга ак йөзлө, зәңгәр күзле, һары сәсле кыз.

е)

– Азат һары сәсле ме?
– Юк.
– Азаттың күзе йәшел ме?
– Әйе.
– Алма озон кара сәсле ме?
– Юк.
– Юлия кыска һары сәсле ме?
– Әйе.
– Әлиәнең күзе ниндәй?
– Куңыр.
– Кара озон сәсле кыз кем?
– Зөлфиә.
– Йәш матур кыз кем?
– Гөлнәзирә.
– Озон кара сәсле матур егет кем?
– Тимур.
– һары бөзрә сәсле егет Алешамы?
– Әйе.

7. Һимез, пеләш башлы ағай кем?

Һимез – жирный, толстый

Ябык – худой
Йәш – молодой
Карт – старый
Пеләш – лысый

а)

Һимез кеше.

Ябык егет.

Йәш кыз.

Карт кеше.

Пеләш баш.

б)

– Был һимез кеше кем?

– Ғәли ағай.

– Теге ябык егет кем?

– Ришат.

– Был карт һимез ағай кем?

– Нурсолтан ағай.

– Йәш һомғол кыз кем?

– Әнисә.

8. Күнегеүзәр.

а) Переведите.

Әсәйем кара күзле, кыска буйлы.

Атайым йәшел күзле, озон буйлы.

Нур ниндәй кеше?

Ул акыллы, матур, эшсән кеше.

Әлиә һомғол, матур, тыйнак кыз.

б) Ответьте на вопросы.

Был ниндәй кеше?

Ул якшы кешеме?

Ул ялкаумы?

Кем намыслы?

Бында бәхетле кеше бармы?

Кем бәхетле?

Ул шәп кешеме?

Марина ниндәй кыз?

Азат, һин бәхетле кешеме?

Асия матурмы?

Кем матур түгел?

Кыззар ниңә матур?

Денис кара сәслеми?

Юлай зәңгәр күзлеми?

в) Составьте предложения.

Күк, күз, ак йөз, кыз, кем.

Кемдең, күз, кара, буй, озон, сәс, куңыр.

Мирас, кеше, акыл, намыс.

Ул, намысһыз, кеше, уңал.

г) Объясните пословицу.

Акыллы өйрөнөр, назан өйрөтөр.
Бер якшы кыз ете улға тора.

д) Выучите стихотворение

Тыңлауһыз

Әсәһе:

– Шаяраһың бер туктауһыз,
Тыңлауһыз бала!
Сәскәйем ағарыр инде
Һинең аркала...

Калтай:

– Һин дә, әсәй, бик тыңлауһыз
Булғанһың икән:
Өләсәйемдең сәсе лә
Ағарып бөткән!

е) Прочитайте, переведите, выучите песню.

Шайморатов генерал

Башкорттар китте һуғышка,
Озатып калды күк Урал;
Ат уйнатып алдан бара
Шайморатов генерал.
Шайморатов яу кырында
Дошмандарзы көл иткән;
Утта янмай, һыуза батмай,
Һай, батыр за ир икән.
Ватан өсөн йән кызғанмай
Һинең улдарың, Урал;
Шулар менән дошман кырзы
Шайморатов генерал.
Кадир Даян

9. Диалогтар.

а)

- Сәләм, Гүзәл!
- Сәләм, Нәфисә!
- «Һылыукай»за кем еңгән?
- Озон кара сәсле, ак йөзлө, йәшел күзле кыз.
- Матур кызмы?
- Матур.
- Акыллымы?
- Түгел. Сәсе озондоң, акылы кыска бит.

б)

- Айнур, һин бәхетлеме?
- Белмәйем, ә һин?
- Мин бәхетле.
- Ни өсөн?
- Сөнки мин матур, сәсем һары, күзем күк, буйым озон.

– Шул матурмы?

– Эйе.

– Кызык.

в)

– Алло!

– Алло!

– Был танышыу бюроһымы?

– Эйе.

– Миңә матур, һомғол, ак йөзлө, кара күзлө 18 йәшлек кыз кәрәк.

– Һезгә нисә йәш?

– Алтмыш.

– Нисә көнгә?

– Ғүмерлеккә!

– Ah-ah-ah!

10. Коммуникатив заданиелар

Расскажите о внешности вашей мамы.

Расскажите о внутренних и внешних качествах вашего друга, подруги.

В чем счастье, расскажите.

Вы счастливы, дайте обоснование.

Ваша подруга красивая, обоснуйте.

Ваш дедушка какой человек, опишите.

Поговорите с другом о красоте девушки.

Поговорите с подругой о красоте мужчины.

Богатство дает счастье, объясните.

Как понять выражение «Не в деньгах счастье, а в их количестве».

Урок № 18

УН ЫИГЕЗЕНСЕ ДЭРЕС – УРОК ВОСЕМНАДЦАТЫЙ

Азат, һин кем буласакһың?

Азат, кем ты будешь?

1.

Мин буласакмын. – Я буду (обязательно).

Һин буласакһың. – Ты будешь (обязательно).

Ул буласак. – Он (она) будет (обязательно).

Без буласакбыз. – Мы будем (обязательно).

Һез буласакһығыз. – Вы будете (обязательно).

Улар буласак. – Они будут (обязательно).

а)

Мин киләсәкмен. – Я приду (обязательно).

Һин киләсәкһең. – Ты придешь (обязательно).

Ул киләсәк. – Он придет (обязательно).

Без киләсәкбез. – Мы придем (обязательно).

Һез киләсәкһегез. – Вы придете (обязательно).

Улар киләсәк. – Они придут (обязательно).

б)

Мин эшләйәсәкмен. – Я буду работать (обязательно).

Һин эшләйәсәкһең. – Ты будешь работать (обязательно).

Ул эшләйәсәк. – Он будет работать (обязательно).

Без эшләйәсәкбез. – Мы будем работать (обязательно).

Һез эшләйәсәкһегез. – Вы будете работать (обязательно).

Улар эшләйәсәктәр. – Они будут работать (обязательно).

в)

Мин банкир буласакмын.

Быйыл Германияға барасакмын.

Азат институтка инәсәк.

Ул бер зур банкыла эшләйәсәк.

Ул Мәскәүзә йәшәйәсәк.

Ул якшы машина аласак.

Уның улы Англияла укыясак.

Кызы Францияға китәсәк.

2. Будущее определенное категорическое образуется с помощью аффиксов

– асак /-әсәк

– ясак /-йәсәк

Ул язасак – Он (непренеменно, обязательно) напишет.

а)

– Азат кем буласак?

– Банкир буласак.

– Илгиз кем буласак?

– Укытыусы буласак.

– Ләйсән кем буласак?

– Модельер буласак.

б)

- Поезд касан киләсәк?
- Сәғәт алтыла киләсәк.
- Самолет касан осасак?
- Ярты сәғәттән.

в)

- Ул Германияға нимә менән китәсәк?
- Поезд менән.
- Без Нью-Йоркка нимә менән китәсәкбез?
- «Боинг» самолеты менән.
- Төркиәгә һин нимә менән китәсәкһең?
- Паром менән.
- Болғарға нимә менән барасакһығыз?
- Теплоход менән.

г)

- Германияла ул нимә эшләйәсәк?
- Немец телен өйрәнәсәк?
- Төркиәлә ул нимә эшләйәсәк?
- Төрөк телен өйрәнәсәк.

3. Будущее неопределенное время образуется с помощью аффиксов – ыр/-ер, -ар/-эр, р:

Мин барырман. – Я поеду (возможно).

Һин барырһың. – Ты поедешь (возможно).

Ул барыр. – Он поедет (возможно).

Без барырбыз. – Мы поедем (возможно).

Һез барырһеғыз. – Вы поедете (возможно).

Улар барырзар. – Они поедут (возможно).

а)

Мин килермен.

Һин килерһең.

Ул килер.

Без килербез.

Һез килерһеғез.

Улар килерзәр.

б)

Мин һөйләрмен.

Һин һөйләрһең.

Ул һөйләр.

Без һөйләрбез.

Һез һөйләрһеғез.

Улар һөйләрзәр.

в)

– Бөгөн Муса килерме?

– Килер.

– Атай иртәгә кайтырмы?

– Кайтыр.

г)

– Өләсәй ауылдан килер микән?

– Бәлки, килер.

– Ағайым Чикагонан кайтыр микән?

– Бәлки, кайтыр.

е)

– Ин безгә килерһеңме, килмәһеңме?

– Килермен.

ё)

– Бөгөн акса алырбызмы?

– Юк, алмаһбыз.

4. Ләйсән модельер буласак. – Ляйсан будет модельером.

Модельер

Инженер

Менеджер

Бухгалтер

Судья

Бизнесмен

Тренер

Банкир

Президент

а)

Ул модельер буласак.

Ирек инженер буласак.

Әлфиә бухгалтер буласак.

Марат менеджер буласак.

б)

Китапханасы – библиотекарь

Укытыусы – учитель

Һатыусы – продавец

Языусы – писатель

Төзөүсе – строитель

Тегеүсе – портной

Нефтсе – нефтяник

***-сы/се – аффиксы существительных – названий профессий**

а)

Айрат нефтсе буласак.

Ғәлиә тегеүсе буласак.

Анна һатыусы буласак.

Ирина укытыусы буласак.

б)

Надя төзөүсе буласак.

Игорь языусы буласак.

Люба китапханасы буласак.

5. Әсмә хат яздымы? -Асма напишет письмо?

Хат – письмо

Хат языу – писать письмо

Телеграмма – телеграмма

Телеграмма ебәреү – отправлять телеграмму

Факс – факс

Факс ебәреү – отправлять факс

Электрон почта – электронная почта

Электрон почта менэн ебэреү – отправлять электронной почтой

Телефон – телефон

Телефон менэн һөйләшеү – разговаривать по телефону

Имейл

Имейлың бармы? – У тебя есть имейл?

Интернет

Интернетка инеү – входить в интернет

а)

Әсмә хат яза.

Әсмә хат язған.

Әсмә хат язасак.

Әсмә хат языр.

б)

Хат ебәрә.

Азат хат ебәрә.

Азат интернет аша хат ебәрер.

в)

Илгиздең имейлы бар.

Айгиздең имейлы буласак.

Азаттың имейлы булыр.

г)

Өләсәй телеграмма ебәрәсәк.

Атай факс ебәрәсәк.

д)

– Әсәйеңдең электрон почтаһы бармы?

– Юк.

– һеззә факс бармы?

– Бар.

е)

– Уның имейлы нисек?

– Белмәйем.

– һеззәң электрон почтағыз нисек?

– Әйтмәйем.

6. Күнегеүзәр.

а) Составьте предложения.

Әлиә, интернет, инә, бәлки.

Марат, компьютерсы буласак, банк.

Әминә, укытыусы, бәлки, булыр.

Һин, телеграмма, өләсәй, ебәрзәңме?

Без, факс, хат, ебәрәбез.

Һин, электрон почта, бармы?

Языусы, имейл, нисек, ул.

б) Ответьте на вопросы.

Кем интернетка инә?

Телеграмма алдыңмы?

Электрон почта аша хат алдыңмы?
Һез Мәскәүгә факс ебәрзегезме?
Укытыусы компьютерза хат яззымы?
Менеджерзың иммейлы нисек?
Китапханасы бандероль алдымы?
Уның электрон почта аша хаты киттеме?

в) Переведите.

Кем факс алды?
Ул электрон почта аша хат алды.
Мин интернет аша бер кыз менән таныштым.
Беззәң эштә электрон почта бар.
Китапханасы, укытыусы апайзар телеграмма ебәрзе.
Иммейлың нисек?
Электрон почтаң бармы?

7. Диалогтар.

а)
– һаумыһығыз!
– һаумыһығыз!
– һеззә электрон почта бармы?
– Бар.
– Кыйбатмы?
– Юк, түгел.

б)
– Алло!
– Алло!
– Был почтамы?
– Эйе.
– һеззә электрон почта бармы?
– Эйе.
– Мәскәүгә хат ебөрөү кыйбатмы?
– Кыйбат түгел, рәхим итегез.
– Рәхмәт.

в)
– һаумы, Гөлназ. һаумыһығыз, кыззар.
– һаумы, Рәсүл.
– Кыззар менән таныштырмайһыңмы, Гөлназ?
– Таныштырам. Кыззар, был Рәсүл, ул язгыусы. Бер китап авторы.
– Ә был Юлия, ул укытыусы. Ул англиз теленән укыта. Ә был Анна. Ул -һатыусы.

Зур супермаркетта эшләй. Ә был Земфира. Ул – йырсы. Филармонияла эшләй.

– О-о-о, мин бик шат, кыззар.
– Без зә шат.
– һез кайза бараһығыз, кыззар?
– Концертка, ә һез?
– Мин интернетка, кыззар.
– Унда нимә эшләйһең?
– Үземә кәләш эзләйем.
– Шулаймы ни?
– Шулай шул.
– Ярай, һау бул. Уңыштар һиңә.

– һау булығыз, кыззар.

8. Коммуникатив заданиелар

Напишите письмо своей бабушке.

Подготовьте и отправьте факс в Польшу.

Узнайте номер электронной почты у Азата.

Спросите у мамы номер факса ее организации.

Узнайте имейл брата.

Подготовьте текст о себе для интернета.

Подготовьте текст телеграммы – поздравления с днем рождения известному писателю.

Урок № 19

УН ТУҒЫЗЫНСЫ ДӘРЭС – УРОК ДЕВЯТНАДЦАТЫЙ

Азат, һинең диңгезгә барғың киләме?

Азат, тебе хочется поехать на море?

1. Диңгезгә барыу – поехать на море

Диңгез – море

Диңгезгә барғы килә – хочется поехать на море

а)

Кара – смотри, карағы килә – хочется смотреть

Күр – смотри, күрге килә – хочется увидеть

Бел – знай, белге килә – хочется знать

Яз – пиши, язғы килә – хочется писать

Кит – уходи, китке килә – хочется уходить

Укы – читай, укығы килә – хочется читать

Йөз – плавай, йөзгә килә – хочется плавать

2. Желание в башкирском языке передается с помощью аффиксов –ғы/-ге, -кы/-ке и вспомогательного глагола килә.

а)

Минең барғым килә. – Мне хочется идти.

Һинең барғың килә. – Тебе хочется идти.

Уның барғыһы килә. – Ему хочется идти.

Һезҙең барғығыҙ килә. – Вам хочется идти.

Уларҙың барғыһы килә. – Им хочется идти.

а)

Мин поезд менән йөрөгөм килә.

Мин самолет менән оском килә.

Уның автобус менән киткеһе килә.

б)

– Һинең Мәскәүгә барғың киләме?

– Эйе, килә.

– Мәскәүгә нимә менән барғың килә?

– Самолет менән.

– Ялға кайза барғың килә?

– Талкаҫ күленә,

– Ялда нимә эшләгең килә?

– Компьютерза уйнағым килә.

– Һинең каникулда нимә эшләгең килә?

– Диңгезгә йәки күлдә һыу ингем килә.

– Унда нимә менән барғың килә?

– Поезд менән.

– Әлиә, Канар утрауҙарында булғың киләме?

– Эйе.

в)

– Һезҙең Башкортостанға килгегез киләме?

– Килә.

- Уның стадионға барғыһы киләме?
- Юк, килмәй.
- Һезең бассейнда йөзгөгөз киләме?
- Килмәй.

г)

- Азат, Япониянан кайткың киләме?
- Эйе, килә.
- Марат, шахмат уйнағың киләме?
- Килә.
- Әлиә, компьютерза эшләгең киләме?
- Килмәй.
- Һезең банан ашағығыз киләме?
- Юк, килмәй.
- Азат, һинең быйыл диңгезгә барғың киләме?
- Эйе, килә.

2. Диңгезгә барһам... Если поеду на море...

- **һа/-һә – аффиксы условного наклонения**
- Ал – бери, алһа – если возмет**
- бел – узнай, белһә – если узнает**
- һөйлә – расскажи, һөйләһә – если расскажет**
- кайт – вернись, кайтһа – если вернется**
- Мин алһам – если возьму**
- һин алһаң – если возьмешь**
- ул алһа – если возьмет**
- без алһак – если возьмем**
- һез алһағыз – если возьмете**
- улар алһа (алһалар) – если они возьмут**

а)

- Диңгезгә барһаң, нимә эшләйһең?
- Йөзәм.
- Баксаға барһаң, нимә эшләйһең?
- Еләк ашайым.

б)

- Каникул булһа кайза бараһың?
- Диңгезгә.
- Йәй булһа нимә эшләйһең?
- Антальяға китәм.
- Аксаң булһа нимә эшләр инең?
- Машина алам.
- Президент булһаң нимә эшләр инең?
- Белмәйем.

3. Азат, безгә килһәгеҙ ине. – Азат, приехали бы вы к нам.

- Килһәгеҙ ине – приехали бы вы**
- Кайтһаң ине – вернулся бы**
- Мин барһам ине. – Если б я поехал.**
- Һин барһаң ине. – Если б ты поехал.**
- Ул барһа ине. – Если он ты поехал.**
- Без барһак ине. – Если б мы поехали.**
- Һез барһағыз ине. – Если б вы поехали.**

Улар барһа ине. – Если б они поехали.

а)

Һин ауылға китһәң ине.

Ул унда йәшәһә ине.

Һез эште башлаһағыз ине.

Улар дарыу килтерһә ине.

4. Дингеззә һыу инер инем. – На море я б купался.

Һыу – вода

Һыу инеү – купаться

Һыу инер – будет купаться

Һыу инер инем – я бы купался.

Сослагательное наклонение образуется при помощи аффиксов и вспомогательных глаголов.

1) -р+ ине (күрер ине – видел бы)

2) –асак /-эсәк + ине (күрәсәк ине – должен был увидеть)

а)

Күрер ине

килер ине

кайтыр ине

йәшәр ине

торор ине

һатыр ине

кейер ине

б)

Мин күрер инем.

Һин күрер инең.

Ул күрер ине.

Без күрер инек.

Һез күрер инегез.

Улар күрер инеләр.

5. Азат ялға барасак ине. – Азат должен был поехать на отдых.

Ял – отдых

Ялға барасак – поедет на отдых

Ялға барасак ине – должен был поехать на отдых

а)

Барасак ине

Киләсәк ине

Йәшәйәсәк ине

Китәсәк ине

Һөйләйәсәк ине

Ятасак ине

Эшләйәсәк ине

б)

Мин эшләйәсәк инем.

Һин эшләйәсәк инең.

Ул эшләйәсәк ине.

Без эшләйәсәк инек.

Һез эшлэйәсәк инегез.
Улар эшлэйәсәк ине (инеләр).

в)
Азат Өфөлә укыясаң ине.
Әмировтар диңгезгә барасаң ине.

г)
Улар бөгөн килмэйәсәк ине.
Мин уның менән йәшәмэйәсәк инем.

д)
Һин Токиога китәсәк инең түгелме?
Азат диңгезгә китәсәк ине түгелме?

6. Күнегеүзәр.

а) Составьте предложения.

Азат, йәй, диңгез, барғыһы, килә.
Әлиә, йәй, китаптар, укығыһы, килә.
Марат, клуб, компьютер, килә, барғыһы.
Ял, Морат, киләме, шахмат, уйнағың.
Булһа, каникул, Анапа, ине, барыр.
Ул, килһә, бөгөн, ине, без.
Поезд, Сибай, булһа, бөгөн, ине.
Атай, кайһа, цирк, инек, барыр.
Был, ятасаң, дауахана, азнала, ул, ине.

б) Ответьте на вопросы.

Һинең Индияны күргөң киләме?
Каникулда кайза барғың килә?
Урта диңгеззә йөзгөң килмәйме?
Өләсәйеңә ауылға барғың килмәйме?
Ауылға кайһаң, нимә эшләйһең?
Лотерейға акса отһаң, нимә эшләр инең?
Президент булһаң, нимә эшләр инең?
Азат диңгезгә китәсәк инеме?
Был командала ул уйнаясаң инеме?
Банкоматка Азат барасаң инеме?
Азат банкоматка кем менән барасаң ине?
Ул дискеттар һатып аласаң инеме?

7. Диалогтар.

а)
– Сәләм, Азат!
– Сәләм, Айбулат!
– Кайза бараһың?
– Вокзалға.
– Унда нимә эшләйһең?
– Поезға билет алам.
– Кайза?
– Адлерға. Ялға Кара диңгезгә барғым килә.

- Минең дә диңгеззә йөзгәм килә.
- Әйзә, бергә китәйек.
- Әйзә.

б)

- Алло!
- Алло!
- Асия, һинме?
- Эйе, мин, Гүзәл.
- Хәлдәр нисек, Асия?
- Якшы, мин каникулда.
- Мин дә. Һин каникулда кайза бараһың?
- Белмәйем.
- Ауылға барғың килмәйме?
- Килмәй шул.
- Улайһа, безгә килер инең.
- Белмәйем. Бәлки.
- Кил. Атайым менән әсәйем диңгезгә китәсәк. Без һинең менән бергә күлдә йөзөр инек, компьютерза уйнар инек.
- Һин дә диңгезгә китәсәк инең түгелме?
- Эйе, мин дә әсәйзәр менән китәсәк инем, әммә өйзә кеше юк. Шуға мин бармайым.
- Ярай, рәхмәт. Мин килермен.
- Кил, көтәм.
- Һау бул.
- Һау бул.

8. Коммуникатив заданиелар

Составьте небольшой рассказ о поездке на море.

Распросите маму о том, как можно добраться до Мертвого моря.

Спросите одноклассника, был ли он на Канарах.

Расскажите о своих планах на летние и зимние каникулы.

Распросите об отдыхе в молодежных лагерях.

Урок № 20

ЕГЕРМЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ДВАДЦАТЫЙ

*Азат, көньяктан кайткас, миңә килерһеңме?
Азат, когда вернёшься с юга, придёшь ко мне?*

1.

Көньяк – юг, южный
Көнсығыш – восток, восточный
Көнбайыш – запад, западный
Төньяк – север, северный
Көньякта ял итеү – отдыхать на юге
Көньяк полюс – Южный полюс
Төньяк полюс – Северный полюс

а)

Башкортостан Көньяк Уралда.
Екатеринбург Төньяк Уралда.
Көнсығыш Европа.
Көнбайыш Европа.

б)

– Башкортостан кайза?
– Көньяк Уралда.
– Махачкала кайза?
– Төньяк Кавказда.

в)

– Көньяк Полюста нимә бар?
– Белмәйем.
– Көньяк Полюста нимә бар?
– Пингвиндар бар.

2. Көньяктан кайткас. – Когда с юга вернешься.

Кайт – вернись, кайткас- когда вернешься (вернувшись)

Кит – уходи, киткәс – уходя

Әйт – скажи, әйткәс – сказавши

Яз – напиши, язғас – написав

Ярат – люби, яраткас – коль любишь (любя)

Бел – знай, белгәс – коль знаешь

Йәшә – живи, йәшәгәс – коль живешь

– кас /-кәс, -ғас/-гәс – аффиксы деепричастия прошедшего времени

барғас, әйтер – скажет, когда придет

килгәс, эшләр – сделает, когда придет

3. Килеп сык – заходи

Кил – приходи, килеп – приходя

Кит – уходи, китеп – уходя

Йәшә – живи, йәшәп – живя

Бар – иди, барып – идя

Әйт – говори, әйтеп – говоря

Ин – заходи, инеп – заходя
Ултыр – сиди, ултырып – сидя
Ят – лежи, ятып – лежа

а)

– ып/-еп/-п – аффиксы депричастия настоящего времени
килеп – придя, китеп – уходя

б)

Азат, безгә инеп сук.
Азамат, безгә килеп кайт.
Ямал илап ебәрзе.

в)

Форма на –а/-ә, –ып/-еп/-п, употребляясь со вспомогательными глаголами, выражают целостное значение степени совершения действия или модальное значение. Ул килеп торзо – Он встал. Мин йырлап ебәрзем. – Я запела.

г)

Тороп тор. – Подожди.
Алып бир. – Дай.
Ятып тор. – Лежи.
Ашап ал. – Покушай.

4. Киткәнсе эшлэ. – До ухода, сделай.

Кит – уходи, киткәнсе – до ухода
Ят – ложись, яткансы – до того, как лег
Кил – приходи, килгәнсе – до прихода
Йәшә – живи, йәшәгәнсе – как жил

а)

Йәшәгәнсе, йәшә. – Живи, пока живешь.
Ашағансы, аша. – Ешь, пока кушается.
Яраткансы, ярат. – Люби, пока любитя.

б)

– Мин киткәнсе, тор. – Встань до моего ухода.
– Ул яткансы, эшлэ. – Работай, пока он не лег.
– Бала ашағансы, күрһәтмә. – Не показывай, пока ребенок ест.

в)

– гансы/-гәнсе, –ганса/-гәнсә, –кансы/-кәнсе, –канса/-кәнсә – аффиксы
депричастия будущего времени.

Бәткәнсе аша – ешь, пока не кончится (до конца)
Үлгәнсе, йәшә – живи, пока не умрешь

г)

Әсәй кайткансы, мин киттем.
Ул торғансы, сәй эстет.

5. Азат шатлыктан йырлай башланы. – Азат от радости запел.

Шатлык – радость
Шатлыктан йырлай – поет от радости
Шатлыктан илай – плачет от радости

а)

Шатлыктан йырлай башланы.
Шатлыктан илай башланы.

Мин шатлыктан йырлай башланым.

б)

Илай башлау – заплакаты
Йырлай башлау – запеты
Уйнай башлау – заиграты
Көлә башлау – засмеяться
Ажнай башлау – захроматы
Яна башлау – загореться
Бейей башлау – заплясаты
Кыскыра башлау – закричаты
Өрә башлау – залаять

в) Деепричастие на –а/-й обозначает начало действия

(уйнай башлау – заиграты)

г)

Бала илай башланы.
Эт өрә башланы.
Усакта ут яна башланы.
Мәзинә йырлай башланы.

д)

Диңгеззе күргәс, ул йырлай башланы.
Көнъякка килгәс, ул йырлай башланы.
Көнбайышта ут яна башланы.
Эт көнъякка карап өрә башланы.

6. Күнегеүзәр.

а) Ответьте на вопросы.

Башкортостан Уралдың көнъягындамы?
Көнъяк Полюстан Башкортостан алыҫмы?
Көнбайышта ниндәй илдәр бар?
Төнъякта ниндәй диңгеззәр бар?
Көнсығышта ниндәй халыктар йәшәй?
Башкорттар кайза йәшәй?
Көнъякта ял иткәнең бармы?
Кайза ял иттегез?
Көнъякта ял итеү кыйбатмы?
Ниндәй диңгеззә ял иттегез?
Диңгез шәпме?
Диңгезгә касан барасакһығыз?
Төнъякта янып буламы?
Төнъяк Полюста йәшәп буламы?

б) Составьте предложения.

Мин, ял, көнъяк, яратам, итергә.
Ул, каникул, көнъяк, итә, Башкортостан, ял.
Пингвиндар, Полюс, Көнъяк, йәшәй.
Диңгез, мин, яратам, йөзөргә.
Әхәт, яратмай, күл, йөзөргә.
Әмир, эшләй, ял, көнъяк, киткәнсе.
Азат, миңә, кил, кайткас, Полюс, Төнъяк.
Көнсығыш, күргем, илдәр, килә.

Диңгез, йырлай, ебәр, күргәс, мин.
Көнъякта, океан, ниндәй, бар?

в) Переведите.

Көнъяктан төньякка осто.
Ул көнсығышта күп булды.
Рәсәй көнсығыш Европала.
Евразияла нидәй илдәр бар?
Азат көнъяктан кайткас, ауылға китте.
Көнбайыш Европа илдәренән кайткас Азат безгә килде.
Каникулға киткәнсе, Азат карта өйрәнде.

7. Диалогтар.

а)

- Алло!
- Алло!
- Азат, Норвегия кайза?
- Төньяк Европала.
- Ә Франция?
- Көнбайыш Европала.
- Рәсәй кайза?
- Евразияла.
- Афарин! Шәп!
- Рәхмәт, мактағаның өсөн.

б)

- Алло!
- Алло!
- Әлиә, һин кайза булдың?
- Кара диңгеззә.
- Унда нимә эшләнең?
- Ял иттем, диңгеззә йөззәм.
- Шулаймы ни?
- Әйе, ә һин каникулда кайза булдың?
- Мин дә көнъякта.
- Унда кайза?
- Көнъяк Башкортостанда, Күгәрсендә.
- Унда нимә эшләнең?
- Көтөү көттәм.
- Шулаймы ни?
- Шулай, акса эшләнем.
- Афарин. Ә мин акса бөтөрзәм.
- Бик шәп икән!

в)

- Алло!
- Алло!
- Азат, һин кайза?
- Байкалда.
- Шулаймы?
- Шулай!
- Унда нимә бар?
- Матурлык бар.

- Һин ял йортондамы?
- Юк, мин туристар менән.
- Кызык.
- Бик кызык.
- Кайткас, миңә килеп сык, һөйләрһең.
- Ярай.
- Унда киткәнсе, миңә килһәң, бергә китер инек.
- Ярай, киләһе йыл бергә барырбыз.
- Бәлки ...
- Ярай, һау бул.
- һау бул.

г)

- Әсәй, быйыл көньякка барабызмы?
- Юк.
- Ниңә?
- Акса юк.
- Ә касан була?
- Икенсе йылға булыр.
- Икенсе йыл диңгезгә барырбызмы?
- Бәлки.
- Ниңә бәлки?
- Белмәйем, нимә булырын.
- Ә һин алла бойорһа барырбыз, тип әйт.
- Ярай, барырбыз, алла бойорһа.

8. Коммуникатив заданиелар

Составьте план на летние каникулы.

Опишите свое пребывание в Западной Европе.

Спросите друга об отдыхе на море.

Узнайте у друга как море, солнце, погода в Ялте.

Распросите в агенстве об отдыхе на Мертвом море, Канарских островах, Средиземном море, в Крыму, Испании.

Урок № 21

ЕГЕРМЕ БЕРЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ДВАДЦАТЬ ПЕРВЫЙ

*Азат, Башкортостан тураһында һин нимә беләһең?
Азат, что ты знаешь о Башкортостане?*

1. Башкортостан – Башкортостан

Башкортстан Республикаһы – Республика Башкортостан

Башкортостан тәбиғәте – природа Башкортостана

Башкортостан халыктары – народы Башкортостана

Башкортостан мәҙәниәте – культура Башкортостана

а)

– Башкортостан Республикаһы кайза?

– Уралда.

– Үзбәкстан Республикаһы кайза?

– Урта Азияла.

б)

– Башкортостан Республикаһы Азияламы?

– Ул Азияла ла, Европала ла.

– Таулы Алтай Республикаһы Европаламы?

– Юк, ул Азияла.

в)

– Башкортостанда нисә кала бар?

– Егерме бер.

– Башкортостанда нисә район бар?

– Илле дүрт.

г)

– Башкортостандың баш калаһын беләһеңме?

– Өфө.

– Башкортостандың Учалы калаһын күрзеңме?

– Юк, күрмәнем.

д)

– Башкортостан гербын беләһеңме?

– Эйе, беләм.

– Башкортостан гимнын кем язған?

– Белмәйем.

– Башкортостан байрағын һез беләһегеҙме?

– Эйе, беләбез.

2. Башкортостан тәбиғәте. – Природа Башкортостана.

Тәбиғәт – природа

Тау – гора

Йылға – река

Күл – озеро

Урман – лес

Дала – степь

Һаз – болото

Сүл – пустыня

**Иң – самый
Бейек – высокий
Тэрэн – глубокий**

а)

Был тау.
Был йылға.
Был күл.
Был урманмы?
Был даламы?
Был һазмы?
Урал тауы
Ирәндек тауы
Ирәмәл тауы
Балкантау
Янғантау
Ямантау
Торатау

б)

Ағизел йылғаһы
Каризел йылғаһы
Дим йылғаһы
Көһйылға
Кесейылға
Игенйылға

в)

Асылыкүл
Кандракүл
Яугүл
Каратабын күле
Боғазак күле
Калкан күле

г)

- Башкортостанда ниндәй тауҙар бар?
- Ирәндек, Ирәмәл, Кырқты, Кырака, Көркәк, Балкантау, Мәсем һәм башкалар.
- Башкортостандың ниндәй йылғаларын беләһең?
- Ағизел, Яйык, Дим, Нөгөш, һакмар, Кызыл, Әй, Әйек, Сәрмәсән, Ык һәм башкалар.
- Башкортостанда дала кайза?
- Көнъякта.
- һазар кайза?
- Төнъякта, үзәк Башкортостанда.

д)

- Башкортостанда тауҙар бейекме?
- Әйе.
- Башкортостан тауҙары Кавказдан бейегерәкме?
- Юк.
- Башкортостандың иң бейек тауын беләһеңме?
- Әйе, беләм, Ямантау.
- Башкортостандың иң тәрән күлен беләһеңме?
- Әйе, Яктыкүл.

– Иң озон йылғаһы Ағизелме?

– Эйе, Ағизел.

е)

– Башкортостанда ниндәй коштар бар?

– Белмәйем.

– Хайуандарын, йәнлектәрен беләһеңме?

– Бер аз.

– Башкортостанда айыу, бүре, куян бармы?

– Эйе.

– Башкортостанда ниндәй балыктар бар?

– Белмәйем.

– Башкортостанда нефть, алтын, күмер бармы?

– Бар.

– Башкортостанда һыуыкмы, йылымы?

– Уртаса.

– Шүлгәнташ кайза?

– Бөрйән районында.

ё)

Башкортостандың ниндәй коштары һанамыштарза сағылыш тапкан?

Төй-төй төйлөгән

– Төй-төй төйлөгән,

Төндә кайза бараһың?

– Хәбирзәргә барамын.

– Унда ниндәй йомошоң?

– Унда бар осор кошом.

Осоп китте, юғалды,

Башы һыуға тығылды,

Аж сук, кара сук,

Бында торма, бар сык!

3. Башкортостан халыктары. – Народы Башкортостана.

Халык – народ

Башкорт – башкир

Урыс – русский

Татар – татарин

Сыуаш – чуваш

Мари – мари

Удмурт – удмурт

Мордва – мордва

Немец – немец

Латыш – латыш

Төп халык – коренной народ

а)

– Башкортостанда ниндәй халыктар йәшәй?

– Башкорт, урыс, татар һәм башкалар.

– Башкортостандың төп халкын беләһеңме?

– Эйе, башкорт.

б)

– Башкортостанға урыстар қасан қилгән?

– Ун алтынсы –егерменсе быуаттарза.

- Башкортостанға татарҙар қасан килгән?
- Ун алтынсы – ун туғызынсы быуаттарға.
- Сыуаштар қасан килгән?
- Ун етенсе – ун һигезенсе быуаттарға.
- Маризар қасан килгән?
- Ун алтынсы – ун етенсе быуаттарға.

в)

- Удмурттар Башкортостанда килгән халыкмы?
- Әйе.
- Мордвалар Башкортостанда төп халыкмы?
- Юк, килгән халык.

г)

- Башкортостанда немец, латыш, украин, белорус ауылдары бармы?
- Бар, тик уларға башка халыктар ға хәзер йәшәй.

д)

- Башкортостанда мари, удмурт, мордва телдәрендә укыйзармы?
- Әйе.
- Башкортостанда урыҫтар башкорт телен беләме?
- Юк.
- Башкорттар урыҫ телен беләме?
- Белә.
- Башкортостанда башкорт телен өйрәнергә кәрәкме?
- Кәрәк.
- Безгә һиндәй телдәр кәрәк?
- Башкорт, урыҫ, англиз һәм туған тел.
- Башкортостан халыктары республиканы яратамы?
- Әйе.
- һин Башкортостанды яратаһыңмы?
- Әйе.

4. Башкортостан мәзәниәте. – Культура Башкортостана.

Мәзәниәт – культура

Башкорт мәзәниәте – башкирская культура

Республика мәзәниәте – культура республики

Сәнғәт – искусство

Башкортостан сәнғәте – искусство Башкортостана

Мәзәниәт йорто – Дом культуры

Мәзәниәт үзәге – Центр культуры

а)

- һин башкорт мәзәниәтен беләһеңме?
- Бер аз.
- һез урыҫ сәнғәтен беләһегезме?
- Юк.
- һез республика мәзәниәтен беләһегезме?
- Бик әз.

б)

- Мәзәниәт йорто кайза?
- Каршыла.
- Мәзәниәт үзәге кайза?
- Унда.

- в)
– Был сәнгәт институтымы?
– Әйе.
– Тегеһе сәнгәт училищеһымы?
– Юк, ул сәнгәт мәктәбе.

- г)
– Башкорт мәзәниәте көндәре буламы?
– Була.
– Мари мәзәниәте үзәге кайза була?
– Белмәйем.
– Сыуаш мәзәниәте үзәге Кырмыскалы районындамы?
– Әйе.

5. Күнегеүзәр.

а) Ответьте на вопросы.

- Баймак Башкортостандамы?
Ырымбур Башкортостандамы?
Башкортостандың көнбайышында ниндәй калалар бар?
Башкортостан Уралдың кайһы яғында?
Башкортостанда дала бармы?
Башкортостанда сүлдәр бармы?
Башкортостан Рәсәйҙең кайһы ерендә?
Урал тауҙары тураһында нимә беләһең?
Башкортостан тураһында нимә беләһең?

б) Исправьте ошибки.

- Башкортостан Себерҙә.
Учалы, Сибай, Туймазы, Мәләүез – Татарстан калалары.
Өфө – баш кала.
Казан Башкортостандың көньяғында урынлашкан.
Башкортостандың төп халкы – башкорт.
Сыуашстан Республикаһының баш калаһы – Салауат.
Курай – башкорт халыҡ инструменты.
Кумыз бик күп халыҡтарҙа бар.
Башкортостан гимнын Чайковский яҙған.

в) Составьте предложения.

- Башкортостан, ярата, мин, бик.
Ул, белә, Башкортостан, якшы.
Мин, Башкортостан, төньяк, йәшәйем.
Ямантау, бейек, иң, тау, Башкортостан.
Яттыкүл, күл, Башкортостан, матур, тәрән, иң.
Башкортостан, күп, коштар, иле.
Башкортостан, академия, сәнгәт, эшләй.
Мариҙар, тел, белә, татар, башкорт, урыҫ.

г) Разгадайте ребус.

6. Диалогтар.

а)

- Алло!
- Алло!
- Азат, һин республиканы якшы беләһеңме?
- Әйе.
- Ағизел калаһы кайза?
- Нефтекама яғында.
- Ә Нефтекама калаһы кайза?
- Башкортостандың төньяк –көнбайышында.
- Шулаймы ни? Ә Бөрө кайза?
- Ул төньякта.
- Мәләүез кайза?
- Көнъякта.
- Рәхмәт.
- Ә һиңә һиңә кәрәк?
- Башкортостан тураһында викторина була.
- Шулаймы ни?
- Шулай шул. Ярай, рәхмәт.
- һиңә уңыштар.

б)

- һаумыһығыз!
- һаумыһығыз!
- һез кайзан?
- Башкортостандан.
- Ә ул кайза?
- Көнъяк Уралда.
- Унда һиндәй таузар, йылғалар бар?
- Ямантау, Ирәндек, Көркәк таузары, Урал, Ағизел, Дим йылғалары бар.
- Тағы һеззә һимә бар?
- Бал, кымыз, курай, бишбармак бар.
- Айыу бармы?
- Урманда күп.
- Шулаймы ни?
- Әйе.

в)

- Азат, был һиндәй байраҡ?
- Башкортостан байрағы.
- Кем эшләгән?
- Белмәйем.
- Башкортостан гимнын беләһеңме?
- Ишеткәнем бар.
- Окшаймы?
- Әйе.
- Авторын беләһеңме?
- Әйе, Фәрит Идрисов.
- Башкортостан гербын күргәһең бармы?
- Бар. Унда Салауат Юлаев һәйкәле тора.
- Якшы. Афарин.
- Рәхмәт.

7. Коммуникатив заданиялар

Составьте план рассказа о Башкортостане.

Составьте путеводитель по Башкортостану.

Попросите рассказать Азата о горах Башкортостана.

Распросите друга, что он знает об озерах республики.

Урок № 22

ЕГЕРМЕ ИКЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ДВАДЦАТЬ ВТОРОЙ

*Азат, һин Өфөнө беләһеңме?
Азат, ты знаешь Уфу?*

1. Өфө – Уфа

Баш кала – столица

Боронго кала – древний город

а)

Өфө калаһы.

Өфө матур кала.

Өфө – баш кала.

Өфө – зур кала.

Өфө – боронго кала.

б)

– Өфөлә нимә бар?

– Университеттар, музейзар, театрзар, стадиондар, мәктәптәр, техникумдар, һәйкәлдәр бар.

– Өфөлә тағы нимә бар?

– Фонтандар, урамдар.

в)

– Өфө зурмы?

– Бик зур.

– Өфө матурмы?

– Матур.

– Өфө боронго каламы?

– Эйе.

– Өфө баш каламы?

– Баш кала.

г)

– Өфө касан төзөлгән?

– Белмәйем.

– Өфөлә йәштәр театры касан төзөлдө?

– Яңырак.

2. Кала үзәге – центр города

Үзәк – центр

Дәүләт – государственный

Һәйкәл – памятник

Китапхана – библиотека

Сәнгәт – искусство

Тарихи – исторический

а)

– Кала үзәгенә нисек барырга?

– Автобус менән.

– Салауат һәйкәленә нимә менән барырга?

– Автобус һәм троллейбус менән.

б)

- Сәнгәт академияһы кайза?
- Кала үзәгендә.
- Башкорт дәүләт педагогия университеты кайза?
- Үзәктә.

в)

- Был Опера һәм балет театрымы?
- Эйе.
- Ә был музеймы?
- Юк.
- Был Дәүләт архивымы?
- Эйе.
- Был Башкорт дәүләт театрымы?
- Юк.

г)

- Өфөнәң ниндәй тарихи урындарын беләһегез?
- Белмәйем.
- Өфөнәң ниндәй музейҙарын беләһегез?
- Нестеров исемендәге музей, Крайҙы өйрәнеү музейы, М.Ғафури музейы...

д)

- Өфөлә ниндәй йылғалар бар?
- Ағизел, Каризел, Дим.
- Өфөлә ниндәй театрҙар бар?
- Башкорт, Урыҫ, Татар драма театрҙары.

е)

- Өфөлә йәштәр театры бармы?
- Бар.
- Ә курсак театры бармы?
- Бар.

ё)

- Өфөлә Милли китапхана кайза?
- Үзәктә.
- Милли банк кайза?
- Башкорт драма театры янында.

3. Был Королтай бинаһы.

Королтай – Курултай (Госсобрание)

Бина – здание

Хөкүмәт – правительство

Майҙан – площадь

Һарай – дворец

а)

- Был Королтай бинаһымы?
- Эйе.
- Тегеһе Хөкүмәт йортомо?
- Эйе.

б)

- Был ниндәй бина?
- Милли банк бинаһы.

- Был ниндәй йорт?
- Милли китапхана йорто.

в)

- Совет майзаны ошомо?
- Эйе.
- Актерзар йорто ошомо?
- Юк.

г)

- һин университетка бараһыңмы?
- Эйе.
- һин Каруан һарайза булдыңмы?
- Юк.

4. Кала хакимиәте – Администрация города.

Хакимиәт – администрация

Башлык – глава

Өфө калаһы хакимиәте – Администрация города Уфы

а)

- Өфө калаһының башлығы кем?
- Белмәйем.
- Стәрленең башлығы кем?
- Әхмәтов.
- Республиканың башлығы кем?
- Президент.

б)

- Өфө хакимиәте кайза?
- Октябрь проспектында.
- Совет районы хакимиәте кайза?
- Революцион урамда.
- Калинин районы хакимиәте кайза?
- Белмәйем.

в)

- Әлшәй районы хакимиәте Раевкаламы?
- Эйе.
- Өфө районы хакимиәте Зубоволамы?
- Юк.
- Илеш районы хакимиәте Илештәме?
- Юк, Йөркәйзә.

5. Өфө тураһында тағы нимә беләһегез? – Что вы знаете об Уфе?

Өфө тураһында – об Уфе

Тағы – еще

Кеше – человек

Нисә кеше? – Сколько человек?

а)

- Өфөлә күпме халык йәшәй?
- Бер миллион.
- Салауатта күпме халык йәшәй?
- Белмәйем.

б)

- Өфөлә нисә район бар?
- Ете.
- Башкортостанда нисә район бар?
- Илле дүрт.

в)

- Өфөлә ниндәй райондар бар?
- Дим, Совет, Ленин, Октябрь, Калинин, Орджоникидзе, Киров райондары.
- Башкортостанда ниндәй райондар бар?
- Әбйәлил, Баймак, Дүртөйлә, Ауырғазы һәм тағы 50 район.

г)

- Өфө кунакханалары шәпме?
- Әйе.
- «Президент Отель» кунакханаһы шәпме?
- Бик шәп.

д)

- Өфөләр нисек?
- Якшы.
- Өфөлә стадиондар нисек?
- Белмәйем.
- Өфөлә театрҙар нисек?
- Бик шәп.
- Өфөлә ресторандар нисек?
- Әллә, белмәйем.

6. Өфөнөң күнел асыу урындарын беләһеңме? – Знаешь ли ты развлекательные места Уфы?

Күнел – душа, настроение

Күнел асыу – развлекаться, веселиться

Күнелле – весело

Күнел асыу урындары – развлекательные места

Күнел асыу үзәге – развлекательный центр

а)

- Өфөләр кайза күнел аса?
- Паркта, ресторанда, күнел асыу үзәктәрендә.
- Һин кайза күнел асаһың?
- Компьютер клубында.
- Ағайың кайза күнел аса?
- «Өфө уттары» күнел асыу үзәгендә.

б)

- Һез нисек күнел асаһығыз?
- Компьютерҙа уйнап.
- Азат нисек күнел аса?
- Скейтбордта йөрөп.
- Һин нисек күнел асаһың?
- Әйтмәйем.

7. Өфөлә қасан Қала көнө була? – Когда будет в Уфе День города?

Қала көнө – День города

12 июнь – Қала көнө

- а)
– Кала көнө касан була?
– Ун икенсе июндө.
– Республика көнө касан була?
– Ун беренсе октябрзә.

- б)
– Кала көнөндө нимә була?
– Фейерверк була.
– Республика көнөндө нимә була?
– Зур концерт була.

- в)
– Ин кала көнөн яратаһыңмы?
– Эйе, яратам.

9. Күнегөүзәр.

а) Закончите предложения.

- Мин Өфөнө бик .....
Өфөлә бер миллион кеше .....
Өфө Башкортостандың баш .....
Өфөлә «Россия», «Ағизел», «Актау», «Өфө» һәм башка кунакханалар .....
Өфөлә студенттар бик .....
Өфө урамдары озон һәм .....
Өфө Ағизел, Каризел, Дим йылгалары буйында .....
Мин Өфөлә колледжда .....
Агайым Өфөлә Нефть университетында .....

б) Ответьте на вопросы.

- Был ниндәй кала?
– Өфө баш каламы?
– Өфөлә күпме кеше йәшәй?
– Өфөлә нисә район бар?
– Өфөлә ниндәй байрамдар үткәрелә?
– Кала көнө Өфөлә касан үткәрелә?
– Республика көнөн Өфө нисек үткәрә?
– Өфөлә нисә мәктәп, ссуз, вуз бар?
– Өфөлә ниндәй театрзар, музейзар бар?
– «Уралсиб» банкыһын беләһеңме?
– Өфөлә Матбуғат йорто кайза?
– Өфөнөң тимер юл вокзалы зурмы?
– Өфөлә ниндәй бөйөк кешеләр йәшәгән?
– Өфөнөң кайһы урамы бик озон?
– Өфө циркы зурмы?

в) Напишите названия улиц вашего города.

Салауат Юлаев урамы

г) Перечислите развлекательные места вашего города.

Өфө уттары

д) Отгадайте грамматические загадки.

- 1) Өфөнөң уртаһында нимә тора?
- 2) Дәрес азағы ни менән бөтә?

е) Переведите и ответьте на вопросы.

Йылғала өс өйрәк менән дүрт каз йөзөп йөрөй ине. Уларға биш тауык һәм ике этәс кушылды. Йылғала бөтәһе нисә кош йөзә?

* * *

Һыу буйында биш кәмә,
Өсөһө китте йөзөп,
Нисәүһе калды ярза,
Әйтеп кара һин үзең!

* * *

Алты яулык. Икеһе
Бизәкләнгән тирәле,
Нисәһендә бизәк юк?
Шуны әйтеп бир әле?

* * *

Бер кәләм дә биш кәләм
Була һуң әле нисәү?
Нисәһе алып ташлагас,
Кәләмдәр калыр өсәү?

9. Диалогтар.

а)

- Алло!
- һаумыһығыз, был Өфөмө?
- Әйе.
- һез кайзан?
- Лондондан. Мин Өфөгә килергә теләйем.
- һез башкортмо?
- Юк, мин инглиз.
- Инглиз?
- Әйе, мин башкорт телен өйрәнәм.
- Шулаймы ни? Касан киләһегез?
- Ике азнаһан. Миңә кунакһана кәрәк.
- Якшы, булыр, көтәбез.
- Рәһмәт.

б)

- һаумыһығыз!
- һаумыһығыз, һез Майкмы?
- Әйе, мин Майк.
- Нисек килдегез?
- Бик якшы. Самолет менән тәүзә Мәскәүгә, уһан – Өфөгә.
- Рәһим итегез машинаға. Кунакһанаға барабыз.
- Рәһмәт. Ниндәй кунакһана?
- «Башкортостан» кунакһанаһы.
- Ул кыйбатмы?
- Уртаһа.

- Якшы. Мин – студент. Кыйбат кунакхана кәрәкмәй.
- Был Ағизел йылғаһы. Матур һәм зур йылға.
- Был Фрунзе, ә был Ленин урамы.
- Урамдар матур.
- Бына «Башкортостан» кунакханаһы, рәхим итегеҙ.
- Рәхмәт. Ниндәй матур!
- Эйе, матур шул.

в)

- Хәйерле иртә, Майк!
- Наумыһығыҙ, Рәшит!
- Нихәл, ял иттегеҙме?
- Якшы, рәхмәт.
- Бөгөн Өфөнә карайбыҙмы?
- Мөмкин булһа, әлбиттә.
- Мин нисәгә кунакханаға киләйем?
- Сәғәт ун бергә. Салауат һөйкәленә барабыҙмы?
- Әлбиттә.
- Рәхмәт. Мин уны бик күргем килә.
- Тағы кайза барғығыҙ килә?
- Археология һәм этнография, Крайҙы өйрәнеү музейҙарына.
- Якшы. Өфө буйлап йөрөйбөҙмө?
- Якшы, йөрөйбөҙ.
- Ярай, мин бер сәғәттән киләм.
- Рәхмәт, мин кетәм.

10. Коммуникатив заданиелар

К вам приехал гость из Англии. Поинтересуйтесь, что он хотел бы в Уфе увидеть. Вы побывали в музеях Уфы, расскажите другу о них. Расскажите о развлекательных местах Уфы своему другу из Салавата. Вы учитесь в техникуме, расскажите родителям о нем. Уточните, сколько техникумов, колледжей в Уфе. Побеседуйте с другом, подругой о Дне города. Спросите у брата, что ему в Уфе нравится, что – нет.

Урок № 23

ЕГЕРМЕ ӨСӨНСӨ ДӘРЕС – УРОК ДВАДЦАТЬ ТРЕТИЙ

Азат, буш вакытыңда нимә эшлэйһең?

Азат, что ты делаешь в свободное время?

1. Буш вакытта интернетта гизәм. – В свободное время путешествую по интернету.

Буш вакыт – свободное время

Гизеү – путешествовать, бродить

Мин интернетта гизәм.

Һин интернетта гизәһең.

Ул интернетта гизә.

Без интернетта гизэбез.

а)

– Һин интернетта гизәһеңме?

– Эйе.

– Улар интернетта гизәме?

– Юк.

б)

– Буш вакытыңда һин интернетта гизәһеңме?

– Эйе, гизәм.

– Буш вакытыңда һин интернетта гизергә яратаһыңмы?

– Яратам.

в)

– Һин хакер түгелме?

– Юк.

– Һез хакермы?

– Түгел.

2. Буш вакытта мин компьютерза уйнайым. – В свободное время я играю на компьютере.

а)

– Һин компьютерза уйнайһыңмы?

– Эйе.

– Һез компьютерза уйнайһығыҙмы?

– Юк.

– Һин компьютерза уйнайһыңмы, эшлэйһеңме?

– Эшлэйем.

б)

– Ул компьютерза уйнарға яратамы?

– Эйе.

– Һез компьютерза уйнарға яратаһығыҙмы?

– Юк.

в)

– Һез компьютер уйындарын беләһегеҙме?

– Эйе, беләм.

– Ул компьютер уйындарын яратамы?

– Юк, яратмай.

г)

– Нин геймермы?

– Белмәйем.

– Ни өсөн?

– Мин был һүззе белмәйем.

– Геймер – компьютер уйындарын яратыусы.

– Улай булғас, мин геймер.

– Мин дә.

3. Буш вакытта мин музыка тыңларға яратам. – В свободное время я люблю слушать музыку.

Музыка тыңлау – слушать музыку

Тыңлау – слушать

Тыңларға яратыу – любить слушать

Музыка тыңларға яратыу – любить слушать музыку

Рок тыңларға яратыу – любить слушать рок

Поп – музыка тыңларға ярата – любит слушать поп-музыку

Классик музыка тыңларға ярата – любит слушать классическую музыку

Халык музыкаһын тыңларға ярата – любит слушать народную музыку

а)

– Нин музыка тыңларға яратаһыңмы?

– Эйе.

– Буш вакытыңда нин музыка тыңларға яратаһыңмы?

– Юк.

б)

– Буш вакытыңда нин ниндәй музыка тыңлайһың?

– Классик музыка.

– Буш вакытығыҙза һез ниндәй музыка тыңлайһығыҙ?

– Поп-музыка.

в)

– Буш вакытыңда нин нимә эшләргә яратаһың?

– Музыка тыңларға.

– Ниндәй музыка?

– Классик музыка.

– Шулаймы ни?

– Эйе, халык музыкаһын да яратам.

– Ысынмы?

– Эйе, ысын.

4. Буш вакытта мин һүрәт төшөрөргә яратам. – В свободное время я люблю рисовать.

Һүрәт – картина, рисунок

Һүрәт төшөрөү – рисовать, писать картину

Һүрәт төшөрөргә яратыу – любить рисовать

Кәләм – карандаш

Буяу – краска

Төслә кәләм – цветной карандаш

а)

– Нин һүрәт төшөрәһеңме?

- Юк.
  - Һин һүрәт төшөрөргә яратаһыңмы?
  - Әйе.
- б)
- Буш ваҡытыңда һүрәт төшөрәһеңме?
  - Әйе.
  - Буш ваҡытта һүрәт төшөрөргә яратаһыңмы?
  - Юк.
- в)
- Кем һүрәт төшөрөргә ярата?
  - Илгиз.
- г)
- Һин нимә менән һүрәт төшөрәһең?
  - Төслө кәләм менән.
  - Һин нимә менән һүрәт төшөрөргә яратаһың?
  - Акварель буяу менән.
- д)
- Һин һүрәттә майлы буяу менән төшөрәһеңме?
  - Юк.
  - Азат һүрәттә кәләм менән төшөрәме?
  - Юк, буяу менән.
- е)
- Азат ниндәй һүрәт төшөргән?
  - Пейзаж.
  - Һин ниндәй һүрәт төшөргән?
  - Портрет.
- ё)
- Азат портрет төшөрөргә яратамы?
  - Юк.
  - Һин пейзаж төшөрөргә яратаһыңмы?
  - Яратам.

5. Күнегеүзәр.

а) Ответьте на вопросы.

- Буш ваҡытта кем нимә эшләргә ярата?
- Азат шахмат ? ? ? ? уйнарга ярата.
- Буш ваҡытта кем кайза барырға ярата?
- Әсғәт циркка ? ? ? ? барырға ярата.
- Азат буш ваҡытында нимәләр эшләр?
- Азат китап укый. ? ? ? ?

б) Ответьте на вопросы.

- Азат буш ваҡытында нимә эшләргә ярата?
- Һин буш ваҡытыңда нимә эшләргә яратаһың?
- Буш ваҡытта китап укырға яратаһыңмы?
- Буш ваҡытта ниндәй музыка тыңларға яратаһың?
- Әлиә буш ваҡытыңда интернетта гизергә яратамы?

Атайың балыкка йөрөргә яратамы?
Буш вакытта кем урам буйлап йөрөргә ярата?

6. Диалогтар.

а)

- Алло!
- Алло!
- Азат, һин каникулдамы?
- Эйе. Ә һин, Морат?
- Мин дә. Каникулда нимә эшләйһең?
- Китап укыйым.
- һин буш вакытыңда китап укырға яратаһыңмы?
- Эйе, ә һин?
- Мин интернетта гизергә яратам.
- Шулаймы ни?
- Шулай шул.
- Ярай, гиз, уңыштар һинә!

б)

- Сәләм, Азамат!
- Сәләм, Әлфиә!
- һин кайза?
- Изостудияла. Ә һин?
- Компьютер клубында.
- Буш вакытыңда компьютерза уйнарга яратаһыңмы?
- Эйе, мин геймер.
- Ә мин һүрәт төшөрөргә яратам.
- һин рәссам булаһыңмы?
- Белмәйем.

7. Коммуникатив заданиелар

Расскажите о рыбалке.

Расскажите о советской любимой музыке.

Расскажите о компьютерных играх.

Спросите Марата, как можно войти в интернет.

Кого из художников вы любите, расскажите.

Урок № 24

ЕГЕРМЕ ДҮРТЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ДВАДЦАТЬ ЧЕТВЕРТЫЙ

*Азат, һин спорт яратаһыңмы?
Азат, ты любишь спорт?*

1. Спорт төрзәре – виды спорта

Төр – вид

Футбол

Волейбол

Баскетбол

Теннис

Уйнау – играть

Теннис уйнау – играть в теннис

Йөзөү – плавание

Көрәш – борьба

Милли көрәш – национальная борьба

Туп – мяч

Бәйге – скачки

Бәйге аты – скакун, беговая лошадь

а)

– һин спорт яратаһыңмы?

– Эйе.

– һин футбол яратаһыңмы?

– Юк.

– Ул хоккей яратамы?

– Эйе, ярата.

б)

– һин спорт төрзәрен беләһеңме?

– Беләм.

– һин көрәш төрзәрен беләһеңме?

– Юк.

– Ул йөзөү төрзәрен беләме?

– Эйе.

в)

– Бөгөн милли көрәш буламы?

– Эйе.

– һабантуйза бәйге буламы?

– Була.

г)

– Теннис корты кайза?

– Каршыла.

– Стадион алысмы?

– Юк, якын.

– Кайза волейбол уйнайзар?

– Залда.

д)

– Был ниндәй туп?

- Был футбол тубы.
- Ә тегеңе ниндәй туп?
- Баскетбол.

е)

- Был бәйге атымы?
- Юк.
- Бәйге аты кайза?
- Белмәйем.

2. Һин шахмат уйнарга яратаһыңмы? – Ты любишь играть в шахматы?

Шахмат уйнау – играть в шахматы

Шашка уйнау – играть в шашки

Домино уйнау – играть в домино

Кәрт уйнау – играть в карты

а)

- Шахмат уйынын яратаһыңмы?
- Әйе.
- Шашка уйынын беләһегезме?
- Әйе.

б)

- Һез домино уйнарга яратаһығызмы?
- Юк.
- Ул кәрт уйнарга яратамы?
- Әйе.

в)

- Кем кәрт уйнай?
- Өләсәй.
- Кем домино уйнарга ярата?
- Олатай.

г)

- Атай футбол уйнарга яратамы?
- Юк.
- Әсәй кәрт уйнарга яратамы?
- Яратмай.

д)

- Һин хоккей уйнарга теләйһеңме?
- Әйе.
- Азат футбол уйнарга теләмәйме?
- Теләмәй.

3. Һин ярышка бараһыңмы? – Ты пойдешь на соревнование?

Ярыш – соревнование

Саңғы ярышы – соревнования по лыжам

Сана ярышы – соревнования на санках

Теннис ярышы – соревнования по теннису

Ярыш асыу – открытие соревнования

Ярыш ябыу – закрытие соревнования

Ярыш башлау – начинать соревнование

Ярышта катнашыу – принимать участие в соревнованиях

Ярышта еңеу – победить в соревнованиях

Ярышта еңелеу – проиграть в соревнованиях
Ярышка барыу – идти на соревнования
Ярышта булыу – быть на соревнованиях

а)

- Бөгөн саңғы ярышы буламы?
- Эйе.
- Иртөгә теннис ярышы буламы?
- Юк.

б)

- Касан саңғы ярышы була?
- Сәғәт 10:00.
- Касан саңғы ярышы башлана?
- Сәғәт 11:00.
- Касан саңғы ярышы ябыла?
- Сәғәт киске алтыла.

в)

- Айһылыу, ярышка бараһыңмы?
- Барам.
- Марат ярышта катнашаһыңмы?
- Эйе.

г)

- Айзар, саңғы ярышында кем еңде?
- Мин.
- Сана ярышында кем еңде?
- Азат.

3. Бокс буйынса ярышка барабызмы? – Пойдем на соревнования по боксу?

Бокс буйынса ярыш – соревнования по боксу

Йөзөү буйынса ярыш – соревнования по плаванию

Көрәш буйынса ярыш – соревнования по борьбе

а)

- Азат, һин бокс яратаһыңмы?
- Эйе.
- Бокс буйынса ярышка бараһыңмы?
- Барам.
- Бокс буйынса ярыш касан башлана?
- Сәғәт ун берзә.

б)

- Йөзөү буйынса ярыш буламы?
- Була.
- Йөзөү буйынса ярыш кайза була?
- «Нефтяник» бассейнында.

в)

- Көрәш буйынса ярышка барабызмы?
- Эйе.
- Көрәш буйынса ярышта катнашаһыңмы?
- Юк.
- Милли көрәш буйынса ярыш касан була?
- Иүндә, һабантуйза.

4. Олимпия уйындарына бараһығызмы? Поедете на Олимпийские игры?

Олимпия уйындары – Олимпийские игры

Олимпия ярыштары – Олимпийские соревнования

Олимпия чемпионы – Олимпийский чемпион

Донъя чемпионы – Чемпион мира

а)

– Олимпия уйындары касан була?

– Белмәйем.

– Олимпия уйындары кайза була?

– Мәскәүзә.

б)

– Олимпия ярыштарына барабызмы?

– Әйе.

– Һин Олимпия уйындарына бараһыңмы?

– Барам.

в)

– Һин республиканың Олимпия чемпиондарын беләһеңме?

– Белмәйем.

– Республикала Олимпия чемпиондары бармы?

– Бар.

г)

– Һин Олимпия чемпионы булырға теләйһеңме?

– Юк.

– Азат донъя чемпионы булырға теләйме?

– Әйе.

– Һин Олимпия чемпиондары менән танышмы?

– Юк.

д)

– Һин Олимпия ярыштарының көйөрмәне түгелме?

– Түгел.

– Һин футбол уйнайһыңмы?

– Юк, мин көйөрмән.

5. Туп уйындары. – Игры в мяч

Туп уйнау – играть в мяч

Туп һуғыу – ударять по мячу

Туп тибеу – бить (ногой) по мячу

Туп ташлау – бросить мяч

Туп ырғытыу – кидать мяч

Туп бырақтырыу – бросать мяч

а)

– Кем туп менән уйнай?

– Волейболсы, футболсы, баскетболсы.

– Кем туп уйнай?

– Бала туп уйнай.

б)

– Кем тупты тибеп уйнай?

– Футболсы.

– Кем тупты һуғып уйнай?

- Волейболсы.
- Кем тупты кәрзингә ташлай?
- Баскетболсы.
- Кем йөн туп менән уйнай?
- Тенниссы.

в)

- һин туп уйындарын яратаһыңмы?
- Эйе.
- һин ниндәй туп уйынын яратаһың?
- Футбол.

6. Күнегеүзәр.

- а) Что это?
- б) Какие виды спорта представлены?

в) Составьте предложения.

Азат, спорт, хоккей, ярата.
Донъя, булыу, Азат, чемпион, теләй.
Һин, спорт, ниндәй, төр, ярат.
Ул, уйнарға, баскетбол, ярат.
Көрәш, республика, ярыш, милли, буйынса, була.
Бәйге, һабантуй, була, йылда.
Шахмат, шашка, уйын, ярат, мин, уйнарға.
Әсәй, атай, уйна, теннис.

г) Ответьте на вопросы.

Һин спорт яратаһыңмы?
Һин ниндәй спорт төрзәрен беләһең?
Ул шашка уйнарға яратамы?
Алмаз хоккей ярышына барамы?
Әлиә гимнастика буйынса ярышта катнаштымы?
Был кемдең бокс бирсәткәһе?
Һин башкорт милли көрәшен яратаһыңмы?
Милли көрәш буйынса чемпиондарзы беләһеңме?
Республикала Олимпия чемпиондары бармы?
Һин ниндәй туп уйындарын беләһең?
Һеззә теннис корты бармы?
Һин йөзөү төрзәрен беләһеңме?

7. Диалогтар.

а)

- Алло!
- Алло, Азамат, һинме?
- Эйе, мин, Юлдаш, әйзә хоккейға барайык.
- Әйзә, кем кемдәр менән уйнай?
- «Салауат Юлаев» Мәскәү «Локомотив»ы менән уйнай.
- Ярай. Билет алдыңмы?
- Эйе, алдым.
- Сәғәт нисәлә ярыш?
- 11:00.

– Якшы.

б)

- Әсәй, мин ярышка барам.
- Ниндәй ярышка?
- Парашютистар ярышына.
- Кем менән бараһың?
- Наил менән. Ул көйәрмән.
- Ярыш кайза була?
- Изел аръяғында.
- Сәғәт нисәлә?
- Ундан – ун икегә тиклем була.
- Ярай, иҫән-һау йөрө.

в)

- Атай, миңә бокс бирсәткәһе кәрәк.
- Ни өсөн?
- Мин бокс секцияһына йөрөйөм.
- Ниңә бокс? Башка спорт төрөн һайла.
- Юк, мин боксты һайланым.
- Ниңә хоккей, ниңә футбол, ниңә волейбол түгел?
- Мин боксер булам.
- Ярай, улай булғас.
- Бирсәткәһе қасан алаһың?
- Иртәгә алырмын.
- Рәхмәт.

8. Коммуникатив заданиелар.

Расскажите о спортивном комплексе.

Распросите о правилах игры в футбол, хоккей, баскетбол.

Расскажи об обязанностях судьи.

Что ты знаешь о бобслеё.

Какие соревнования проводятся на сабантуях.

Что ты знаешь о соревнованиях по картингу, расскажи.

Урок № 25

ЕГЕРМЕ БИШЕНСЕ ДӘРЕС – УРОК ДВАДЦАТЬ ПЯТЫЙ

*Азат, һин телевизор карарға яратаһыңмы?
Азат, ты любишь смотреть телевизор?*

1. Телевизор карау – просмотр телевизора

Телевизор карарға яратыу – любить смотреть телевизор

Телевизион канал – телевизионный канал

Тапшырыу – передача

Тапшырыузар программаһы – программа передач

а)

– Азат, һин телевизор карарға яратаһыңмы?

– Эйе.

– Азат, ағайың телевизор караймы?

– Юк.

б)

– Азат, һин ниндәй канал карайһың?

– ОРТ.

– Азат, атайың ниндәй канал карарға ярата?

– НТВ.

в)

– Азат, әсәйең «Культура» каналын караймы?

– Эйе.

– Ағайың РТР каналын карамаймы?

– Юк.

2. БСТ каналында ниндәй тапшырыузар карайһың? – Что ты смотришь на канале БСТ?

Сәләм – привет

Яңылык – новость

Сәңгелдәк – колыбель

Хазина – сокровище

Хәбәрзәр – новости

Сулпы – накосник

а)

– Һин БСТ каналында нимә карайһың?

– «Сәләм», «Яңылыктар», «Сәңгелдәк», «Хазина».

– РТР каналында нимәләр карайһың?

– «Хәбәрзәр», «Сулпылар», «Телекомпас».

б)

– НТВ каналында нимәләр карарға яратаһың?

– «Намедни» тапшырыуын.

– «Культура» каналында нимәләр карарға яратаһың?

– Тарихи кинолар.

в)

– Илнур, һин ниндәй телевизион каналды карарға теләйһең?

– РТР.

- Әсәй, һин һиндәй тапшырыузы карарға теләйһең?
- ОРТ-һан сериал.
- Атай, һин һинмә карарға теләйһең?
- Хоккей буйынса Рәсәй чемпионатын.

3. Ток-шоу карау. – Просмотр ток-шоу.

Ак тирәк, күк тирәк – название национальной игры на поляне

Тай-тулак – конский молодец

Гәлсәр һандуғас – хрустальный соловей

Артылыш – перевал

а)

- Азат, һин ток-шоу карарға яратаһыңмы?
- Юк.
- Кыззар, кем «Ак тирәк, күк тирәк» ток-шоу программаһын карарға теләй?
- Мин.

б)

- Әлиә, һин «Сәңгелдәк» тапшырыуында катнашырға теләйһеңме?
- Әйе.
- «Тай-тулак» тапшырыуында кемдәр катнаша?
- Йәштәр, үсмерзәр.

в)

- «Гәлсәр һандуғас» тапшырыуы һиңә окшаймы?
- Әйе.
- Азат, һиңә һиндәй тапшырыулар окшай?
- «МузБазар», «Сәләм», «Артылыш».
- һиңә пресс-обзор окшаймы?
- Әйе.

4. Һин телевизион фильмдар карайһыңмы? – Ты смотришь телевизионные фильмы?

Нәфис фильм – художественный фильм

Мультфильм – йәнһүрәт

а)

- Һин телефильм карайһыңмы?
- Әйе.
- Азат нәфис фильм караймы?
- Юк.
- Азат, кем сериал карай?
- Әсәй.

б)

- Азат, әсәйең һиндәй сериал карай?
- «Леди Бомж».
- «Каменская» сериалын һин карайһыңмы?
- Юк.
- Азат, һин йәнһүрәт яратаһыңмы?
- Әйе.

5. Азат, һин спорт программаларын телевизордан карайһыңмы? – Азат, ты смотришь по телевизору спортивные программы?

Спорт каналы – спортивный канал

Спорт буйынса тапшырыу – передача по спорту

Чемпионат күрһәтеү – показать чемпионат Ярыш күрһәтеү – показать соревнования

а)

- Азат, һеззә спорт каналы эшләйме?
- Эйе, НТВ – спорт.
- Башка каналдарза спорт тураһында тапшырыулар бармы?
- Бар.
- Һин телевизорҙан автоярыш карарға яратаһыңмы?
- Эйе.
- Хоккей буйынса Рәсәй чемпионатын карайһығыҙмы?
- Эйе.
- Әсәйең телевизорҙан бокс ярышын караймы?
- Юк.

б)

- Ниңә әсәйең бокс ярышын карарға яратмай?
- Кандан курка.
- Әсәйең телевизорҙан концерт карарға яратамы?
- Яратмай.

6. Күнегеүзәр.

а) Назовите и запишите телевизионные программы.

Хәбәрҙәр

.....
.....

б). Какие телевизионные программы нашли отражение?

в). Какие сериалы, детективы, мультфильмы вы знаете?

Каменская

.....
.....

г). Ответьте на вопросы.

- Һез телевизорҙы сәғәт нисәләрҙә карайһығыҙ?
- Һин бөтә тапшырыуларҙы карайһыңмы?
- Көнөнә нисә сәғәт телевизор карайһың?
- Балалар тапшырыуларын яратаһығыҙмы?
- «Тай-тулак» тапшырыуын кем алып бара?
- «Сәләм» тапшырыуында һиңә нимә окшай?
- Һиңә БСТ каналы окшаймы?
- Телевизорҙан йәнһүрәт карарға яратаһыңмы?
- «МузБазар» тапшырыуын кем алып бара?
- «Артылыш»ты карайһыңмы?
- Телевизион фильмдар, сериалдар карарға яратаһығыҙмы?
- Күңел асыу программаларының исемдәрен язығыҙ.
- Һиндәй дикторлар, алып барыусылар һезгә окшай?
- Клип нимә ул?

д). Это программа какого канала?

- 8.00 «Хәйерле иртә!» Концерт.
- 8.25 Һауа торошо.
- 8.30 Йәнһүрәт.
- 9.00 «Скиппи». Фильм.
- 10.05 Документаль экран.
- 11.00 «Аж тирәк, күк тирәк».
- 12.00 «Бик шәп!»
- 12.20 Лопе де Вега. «Дурочка». Спектакль.
- 14.35 «Концерт залы». «Оскар-ансамбль» уйнай.
- 15..55 «Шахрезада».
- 16.20 «Белый Бим, Черное ухо». Фильм.
- 19.10 XIII халык –ара Аксаков байрамы.
- 20.00 «Ватан».
- 20.45 «Сәңгелдәк».
- 21.00 «МузБазар».
- 21.30 Яңылыктар.
- 22.00 «Башкортостандың 100 якшы предприятиеһы». «Роцинский» совхозы.
- 22.30 «Иҫ киткес етәү».
- 23.15 «Безбилетная пассажирка». Фильм.

е). Переведите программу, определите канал.

- 05.55 Программа передач
- 08.50 Остросюжетный сериал «Черный ворон»
- 10.00 Сегодня утром
- 10.20 Погода на завтра
- 10.25 «Намедни»
- 12.00 «Сегодня»
- 12.30 «Красная стрела»
- 12.50 Ток-шоу «Страна советов»
- 13.40 Сериал «Улицы разбитых фонарей-IV»
- 14.50 «По праву»
- 15.00 «Сегодня» с Ольгой Беловой
- 15.35 «Сбрить или не сбрить – вот в чем вопрос!» Ток-шоу «Принцип Домино»
- 17.00 «Сегодня» с Ольгой Беловой
- 17.30 Премьера. Сериал «Супершпионки» /США/
- 18.25 «Территория выживания»
- 19.00 «Сегодня» с Ольгой Беловой
- 19.35 «Улицы разбитых фонарей-IV. Выстрел в спину».
- 20.45 Остросюжетный сериал «Черный ворон», 10 серия
- 22.00 «Сегодня» с Михаилом Осокиным
- 22.30 Сериал «Клан Сопрано», 41 серия /США/
- 00.10 «Страна и мир». Главные события дня
- 00.45 Гордон
- 01.50 «Кома. Это правда»
- 02.25 Фантастический сериал «За гранью возможного»
- 03.05 Программа передач на завтра
- 03.15 Окончание трансляции

ё). Какой это канал? Переведите. В чём особенность канала?

- 05.00 «Доброе утро, Россия!»
- 06.15 Местное время. Вести-Башкортостан /на баш.яз./

06.23 «Доброе утро, Россия!»
06.45 Местное время. Вести-Башкортостан /на русск.яз./
06.53 «Доброе утро, Россия!»
07.15 Местное время. Вести-Башкортостан /на башк.яз./
07.23 «Доброе утро, Россия!»
07.45 Местное время. Вести-Башкортостан /на русск.яз./
07.53 «Доброе утро, Россия!»
08.10 Местное время. Вести-Башкортостан /на башк.яз./
08.30 «Доброе утро, Россия!»
08.45 «Каменская-2. За все надо платить». 1-я серия
09.50 «Не скучай!» с Михаилом Евдокимовым
10.50 Вести. Дежурная часть.
11.00 Вести.
11.30 Местное время. Вести –Башкортостан. /на русск.яз./
11.50 «Короткое замыкание». Ток-шоу
12.50 Детектив «Марш Турецкого. Новое назначение». Кровавый отпуск». 1-я серия.
13.50 Вести. Дежурная часть.
14.00 Вести.
14.10 Местное время. Вести-Башкортостан /на башк.яз./
14.30 «Что хочет женщина». Ток-шоу Елены Яковлевой
15.30 Премьера. Телесериал «Лучший город Земли». 2003 г.
16.30 Вести. Дежурная часть.
16.40 Местное время. Вести-Башкортостан /на русск.яз./
17.00 Вести. 17.10 Сериал «Бригада»
18.10 Алена Хмельницкая в мелодраме «Ундина». 2003 г.
19.00 «Комиссар Рекс». Телесериал (Австрия-Германия).
20.00 Вести.
20.30 Местное время. Вести-Башкортостан /на башк.яз./
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
20.55 «Каменская-2. За все надо платить». 2-я серия
22.00 Премьера. Детектив «Марш Турецкого. Новое назначение». «Кровавый отпуск». 2-я серия
23.00 Вести+
23.20 «Раскрыть и доказать»
00.15 Вести. Дежурная часть.
00.30 «Народный артист»
00.40 Эдди Мерфи в комедии «Гарлемские ночи» /США/
02.55 «Дорожный патруль»
03.10 «Ангелы Чарли» (США)
04.05 Приключенческий телесериал «Затерянный мир»
04.45 Вести. Дежурная часть.

ж). Переведите программу. Чем отличается от БСТ?

06.00 Телеканал «Доброе утро»
08.00 Новости
08.10 «Земля любви, земля надежды». Сериал
09.00 Новости
09.10 Многосерийный фильм «Две судьбы»
10.20 «Правители империй» Борьба за российский престол в историческом фильме «Молодая Екатерина» 1-я серия
11.40 Дисней-клуб: «Ким Пять-с-плюсом»

12.00 Новости
12.20 «Город женщин». Телевизионное шоу
13.10 Смехопанорама Евгения Петросяна
13.40 Коломбо в детективе «Восток – дело тонкое»
15.00 Новости (с субтитрами)
15.20 «Фабрика звезд –3»
15.40 «Ералаш»
16.00 Сериал «Берег мечты»
17.00 «Большая стирка» с Андреем Малаховым
18.00 Вечерние новости (с субтитрами)
18.20 Константин Райкин в программе «Сати»
18.50 «Земля любви, земля надежды». Сериал
19.50 Фильм «Убойная сила». Золотая обойма
21.00 Время
21.30 Многосерийный фильм «Две судьбы»
22.40 Лубянка. «Русская война в Париже». Фильм 1-й
23.30 Ночное «Время»
23.50 «На футболе» с Виктором Гусевым
00.20 Сканер. «Как делают хорошую погоду»
00.50 «Фабрика звезд –3»
01.20 Боевик «Скачущие издалека»

з). Переведите программу.

07.00 «Сәләм»
08.00 Новости /на башк.яз./
08.05 «Пресс-обзор»
08.10 Сериал «Закон улиц»
09.10 Новости /на русск.яз./
09.15 Художественный фильм «Безумный день инженера Баркасова».2-я серия
10.20 Мультфильм
10.30 «Малый бизнес сегодня»
С 11.00-16.30 – Перерыв
16.30 «Пресс-обзор»
16.35 Мультсериал «Алекс»
17.05 Сериал «Профессия врач»
17.55 Фильм-детям «Ослиная шкура»
18.45 «Хазина». Гульнур Мамлиева
19.30 Новости /на башк.яз./
19.55 «5дней». Прямой эфир
20.25 «Тренерское счастье»
20.45 «Сәңгелдәк»
21.00 «Этюд с натуры»
21.30 Новости /на русск.яз./
21.55 Информационный калейдоскоп
22.00 «Тем временем»
22.10 «Маршрутка»
22.15 «Хрустальный соловей». Фирюза Париж
22.45 Художественный фильм «Невеста Мафии». Часть 2-я. 3-я серия.

7. Диалогтар

а)
– Азат, сәләм!

- Сәләм, Гөлшат!
- Нимә эшләйһең?
- Телевизор карайым.
- Нимә карайһың?
- МузБазар.
- Кайһы каналда?
- БСТ-ла.
- Рәхмәт, мин дә караясакмын.
- Ярай, һау бул.
- Һау бул.

б)

- Әлфиә, әйзә киноға барайык.
- Юк.
- Ниңә?
- Мин телевизорҙан сериал карайым.
- Ниндәй сериал?
- «Турецкий маршы»
- Шул һиңә окшаймы?
- Окшай.
- Ярай, һау бул.
- Һау бул.

в)

- Азат, көнөнә нисә сәғәт телевизор карайһың?
- Өс сәғәт.
- Ниндәй программалар карайһың?
- Төрлө.
- Яраткан программаң бармы?
- Эйе.
- Ниндәй?
- Спорт каналындағы бөтә программа.
- Һин спортсымы?
- Юк, мин көйәрмән.
- Стадионға ла йөрөйһөңмө?
- Юк, мин – телекөйәрмән.
- Һин телекөйәрмән түгел, Тиле көйәрмән.

8. Коммуникатив заданиелар

Узнайте у одноклассников, что интересного на ОРТ сегодня.
 Расскажите о своих любимых передачах на БСТ.
 Распросите бабушку, какие сериалы она смотрела.
 Узнайте у друга, сколько времени он смотрит телевизор.